

בעזה"י

שירת התורה

פרשת שמיני

תשפ"ה

שנה ה' גליון 243

לע"נ

מו"ז הגה"צ רבי יעקב בן הגה"צ ר' בנציון סניידערס זצ"ל

אב"ד דק"ק באזעל

נלב"ע כ"ד ניסן תשמ"ד

תוכן העניינים

דברים חדשים מצויינים בכוכב

הבדל בין מי שקשה לו ברגש או מי שקשה לו בשכל.....כב
 וידום אהרן הי' יסוד להשראת השכינה לדורות.....כב
 במקדש ה' אין מקום לשאלות.....כג
 לזכות לגאולה מביא הקב"ה נסיונות באמונה . כג
 מיתת צדיקים דומה לשריפהכג
 אהרן הי' שקוע בפרטי ההלכות גם במצב של טירדהכג
 אי שייך כאן דין טומאה הותרה בציבור.....כד
 גדלות הודאת משהכד
 טעם מאכלות אסורותכה
 גאולת מצרים הי' גם גאולה לכלל הבריאה כה
 *סימני טהרה וטומאה סימן או סבהכו
 *ביאור דין טמא הנולד מן הטהורכז
 *הטעם דתרנגולתא דאגמא אסורה.....כז
 *למה חזיר לא יהי' טמא מדין יוצא מן הטמא כח *כוכבים הם סימן או סבהכח
 *מחלוקת רמב"ם וראב"ד בענין שפן וארנבת . כח
 ביאור זהות שמנה שרציםכט
 האם יש איסור צידה בצב וחומט.....כט
 זהות החלדל
 מה שבני אדם נקראים יושבי חלדל
 בסוגיא דפסחים מתחיל בחולדה ומסיים בעכברלא
 בסו"מ פסחים החולדה נכנסת באמירת ההלל לא שכינה נמצאת בהעלם כחולדה בעיקרי הבתים לא הקב"ה הוציא הרצונות שבאשפות להיות כנדיבים.....לב
 ביאור שירת החולדהלב
 תכונת החולדה נכנסת לצד הקדושהלב
 ביאור ענין אשר לו כרעים ממעל לרגליו במשנת מרן הגר"ח"ק זצ"ל.....לג
 הרמז בזה שהקב"ה ברא תוספת כרעים לחגב. לה כל הולך על גחון גרם לדרש דרש משהלה
 השלמה לפרשת צו.....לו
דברי זכרון למו"ז הגה"צ רבי יעקב סניידערס זצ"ל.....לו
 *מחזק אחרים במחנות עבודהלח
 קיבל באהבה וברוגע אבדן אשתו וי"א ילדיו...לט
 *קנאות לשם שמיםלט
 דייקן בדבריומ

פרשת שמיני

ד.....ד
 שמיני הוא אור העליון להשלמת ז' ימי הבנין.....ד
 בחינת שמיני אין בו פגםה
 מה שנקרא הפרשה ע"ש שמיניו
 השייכות בין שמיני לימי הספירהו
 השייכות בין שמיני לפרהו
 השייכות בין שמיני לחודשז
 יום השמיני הי' הארת תיקון השלם.....ז
 מה שאחרון של פסח לא נקרא שמיני.....ז
 צערו של משה ביום השמיניח
 הכפרה על חטא העגל.....ח
 הא דלא שייך אין קטגור וכו'.....ח
 פיוטי פסח בענין חטא העגל.....ט
 חטא העגל לא פגם ביציאת מצריםט
 החטא מחמת ערב רב.....י
 קריאת המועדים מתחלת עם שור או כשב וגו'...י
 חגיגת י"ד מן הבקר דוקאי
 הרמזים בקריאות של פסח.....י
 מינוי מיכאל למעלה עם מינוי אהרן למטה.....יא
 בלי תפילה לא מגיע שום השפעהיב
 החילוק בין ויהי נעם דכאן ושל פרשת פקודי...יב
 בפי' פקודי הוא לסילוק המזיקין וכאן להשראת השכינהיג
 מה שאומרים בכמה מקומות יושב בסתר.....יג
 מה שאומרים בק"ש שעל המטה.....יג
 ויהי נעם במוצ"שיד
 חשיבות יתירה לפסוק ראשוןיד
 ויהי נעם נשבת במוצ"שיד
 השירה ביום השמיני.....טו
 טעם מיתת נדב ואביהוא.....טו
 מיתת נדב ואביהוא היה לחנך ביהמ"ק למעלה טו
 אם נטמא המשכן ע"י נדב ואביהואטז
 מת בעצמו אינו טמאטז
 מעלת שתיקת אהרן.....יז
 התנחם אחרי ששמע הוא אשר דבר ה'יז
 אהרן לא הי' לו שאלות כלליח
 אהרן הי' בבחי' דומם שאינו מרגישיח
 הרגיש כאב ואעפ"כ התחזקיט
 דרכי רבותינו בקבלת מאורעות המלחמה.....יט
 א"צ לחפש הסברים.....כא

תוכן העניינים

מב	מ	שויתי וקישור לעניינים גבוהים
מב	מ	*רושם חזק ואפילו על גוים
מב	מא	בחינת וידום בפרשת הכסף
מב	מב	*התעוררות המיוחדת בצור ישראל
מב	מב	*כח ברכה לבעל תפלה
מב	מב	חשש זילזול ביו"ט שני

לתגובות להנצחות ולקבלת הגליון במייל

שמעון יצחק ראקאוו

syrakow79@gmail.com 0527614717

שיעור שבועי (עברית) בביהמ"ד משובב נתיבות אור ליום חמישי משעה 11:30 - 11

אפשר לשמוע בקול הלשון: 03-6171111-7-916717 בענגלאנד: 02 08-1917000-7-916717

או בקו משובב נתיבות 0733718341-7

פרשת שמיני

שמיני הוא אור העליון להשלמת ז' ימי הבנין

והנראה בעז"ה ע"פ דברי השפת אמת לפרש דברי המדרש כאן שפתח בקרא דמשלי [ט א-ה] "חֲכָמוֹת בָּנְתָה בֵּיתָה חֲצָבָה עֲמוּדֶיהָ שִׁבְעָה: טִבְחָה טִבְחָה מִסְכָּה יִינָה אֶף עֲרֹכָה שִׁלְחָנָה: שִׁלְחָה נִצְרָתֶיהָ תִּקְרָא עַל גִּפִּי מִרְמֵי קֶרֶת: מִי פָתִי יָסַר הִנֵּה חֹסֵר לֵב אֶמְרָה לוֹ: לָכוּ לַחֲמוּ בְלִחְמִי וּשְׁתּוּ בִינִי מִסְכָּתִי: וּבְמִדְרַשׁ דְּרָשִׁי לָהּ בַּכְּמָה אוֹפְנִים, אוֹ עַל בְּרִיאַת הָעוֹלָם שֶׁהַעֲמִידָה הַקְּבָ"ה בְּז' יְמֵי בְּרָאשִׁית, אוֹ דְקָאֵי עַל ז' שָׁנוֹת מִלַּחֲמַת גּוֹג וּמִגּוֹג לִפְנֵי בִּנְיָן הַמִּקְדָּשׁ, אוֹ דְקָאֵי עַל ז' יְמֵי הַמִּילּוּאִים, וְשִׁלְחָה נִעְרוֹתֵי תִקְרָא קָאֵי עַל מָה שֶׁקָּרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו.

וביאר שפת אמת, דיסוד הענין הוא כי בכל עת צריך קודם לתקן ז' ימי הבנין של הטבע, ולכן נקראו עמודים שכל הבנין סומכת עליהם, וכל בריאת עוה"ז הי' לצורך האדם, ולכן אחרי שנתקן כל העוה"ז שלחה נערותי תקרא, היינו שהאדם נקרא כדי להעלות כל הבריאה, ולמשוך הארה מעולם העליון לזה העולם, דקריאה הוא דביקות אל השורש כמו ויקרא לאור יום פקדי' אמצותא דיממא, ולכן קריאה הוא לשון חבה כיון שהוא תכלית הבריאה, ובשעת קבה"ת הי' תיקון העולם, ואח"כ ע"י החטא נתקלקל וע"י מעשה המשכן נתקן, וזש"כ שבעת ימים ימלא ידכם, דהוא בחי' ז' ימי הבנין ונקרא מילואים דהוא כח שנתן ה' בעצם הבריאה, אבל מה שאינו יכול העולם והטבע לקבל הוא בחי' יום השמיני, וזה ל"ש להביא לעולם רק ע"י האדם שנכלל מעליונים ותחתונים.

ולכן ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו כי ימי המילואים הוא תיקון השלימות עפ"י טבע, אבל האדם צריך להמשיך ממה שלמעלה, וכן שבעת ימי המעשה הוא שלימות עוה"ז ע"י יום השביעי, ומ"מ עדיין חסר הארה דלמעלה שהוא רק ע"י ישראל שיש לו נשמה יתירה מעליונים בבחי' עוה"ב, ובפרשה דידן הי' זה בפועל שהמשיכו אור העליון, כדכ' וירא עליכם כבוד ה' ותצא אש וגו' וכאן נתקיים במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, דבע"ת יש לו כח להמשיך אור העליון מלמעלה מהטבע בחי' יום השמיני, ואילו לא חטאו לא הי' צריכים להוריד אש כיון שבעצמותם היו דבקים למעלה, ואז הי' משה יכול להיות כה"ג, אבל כיון שנכשלו בחטא היו צריכין לבחי' בע"ת, ולא הי' יכול להיות כהן גדול רק מי שהי' בכלל החטא, ולכן הי' אהרן צריך להיות כהן גדול, וזה גופא הטעם למה נכשל אהרן בחטא כדי שיוכל להעלותם, דאם אין לו שייכות לחטא לא יוכל לקרבם, ולכ"כ ויהי ל' צער, דכיון דהי' חטא ממילא נבחר אהרן כדי שיוכלו להתקרב, וזה הי' הכל ע"י סירוב משה בתחלה, דאילו

פרשה זו נקראת פרשת שמיני ע"ש שמיני למילואים. ובפרשה זו הוזכר כל מה שהי' בשמיני למילואים, אולם בחלקו השני של הפרשה הוזכר ענין מאכלות אסורות וצ"ע מה זה קשור לענינו של שמיני, ומשמע דכל ענין הפרשה קשור לענינו של שמיני ויל"ע מה מונח בשמיני שע"ש נקרא כל הפרשה.

והנה בדרך כלל בשנה פשוטה פרשת שמיני נצמד מיד לאחר חג הפסח ומביא אותנו לעבודת ימי הספירה, וצ"ע איך מתקשר ענינה של פרשת שמיני לעבודת ימי הספירה.

ובשנים מעוברות יוצא רוב פעמים דפ' שמיני הוא פ' פרה מד' פרשיות, ולפעמים הוא פרשת החודש שזה הגמר של שבעת ימי המילואים לפני זה, ובוודאי הם יכולים להתקשר זה עם זה, ויל"ע איך מתקשר ענינה של שמיני עם ענינה של פרה וחודש.

ונקדים בעז"ה כמה שאלות על פסוק ראשון:

ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל: [ט' א']

א: ויהי צ"ע הרי ויהי הוא לשון צער, והרי יום השמיני הי' יום שמחה לפני הקב"ה כיום שנברא שמים וארץ כמ"ש במדרש ובמגילה י:, וא"כ למה כ' לשון צער, וכבר הקשו כן בגמ' מגילה שם, ומשני "הא שכיב נדב ואביהוא", וצ"ב ולמה פרט זה כבר מחשיך על כל היום והרי עדיין מבואר דהקב"ה שמח בו.

ב: ביום השמיני לא מתפרש יום השמיני למה, האם שמיני לניסן או שמיני למילואים, ¹ ונחלקו בזה הראשונים, אבל עיקר המסקנא הוא כמבואר בגמ' שבת פז: דהי' זה ר"ח ניסן והי' שמיני למילואים, וא"כ צ"ב למה סתם בזה, ומשמע דעיקר הנקודה הוא שהוא שמיני, ולא איכפ"ל כ"כ שמיני למה, וצ"ב מה ענינו של שמיני. וזה שייכא למה ששאלנו על עיקר הפרשה שנקרא שמיני ע"ש זה, משמע דיש בזה דבר יסודי שנוגע לכל הפרשה.

ג: קרא משה לאהרן ולבניו צ"ע למה צריך להדגיש שמשה קראם הרי עיקר הנקודה הוא שדיבר עליהם מה שיעשו היום, ואף שבמציאות קראם, אבל אי"ז סבה שיהי' צריך להתפרש בתורה, ומשמע שיש בזה דבר יסודי שנוגע לעיקר עבודת יום השמיני.

¹¹ ובחת"ס [ל"מ כעת] כתב דהמן סבר כאבן עזרא דז' ימי המילואים הי' מר"ח ניסן עד ח', ולכן סבר דאין באדר שום כח, אבל לדידן יש כח גם באדר מצד שבעת ימי המילואים.

לא הי' מסרב לא היו נכשלים בחטא, ולזה א"ל משה למה אתה בוש לכן נבחרת, דזה גופא שיש לך שייכות לחטא העגל לכן נבחרת. [תרל"ט]

ובמקו"א כ' הנוסח דיש סדר בבריאה דתמיד צריך קודם לתקן בעוה"ז כפי היכולת, וזה נכלל בז' עמודי העולם שכל התקרה סומכת עליהם, ואחר שעושין ככל היכולת ומתקנים כל השלימות אז זה הכנה לקבל הארת יום השמיני שהוא למעלה מז' ימי הבנין, וזהו מילואים שמילאו החסרון שהי' ע"י החטא, וכן הי' מיצ"מ עד מ"ת וכן גם עתה וספרתם לכם וגו' ז' שבתות תמימות שהוא תיקון המדות, ואח"כ זוכים בחג השבועות להארה מעולם העליון. ולכן יש קודם ימי מילואים ואח"כ יום השמיני. [תרמ"א]

בחינת שמיני אין בו פגם

עוד כתב דבבחינת ז' ימים יש חטא ופגם ע"י חטא האדם, אבל בחי' שמיני אין בו פגם, לכן בשבעת ימים הי' צריך שמירה שנא' ופתח אוה"מ לא תצאו וגו' ולבוא לבחינת שמיני הוא תשובה, ומשם בא הטהרה דכתוב זאת חקת התורה היא נקודה טהורה וקדושה שחקק הקב"ה בנפשות בני"א להשתנות, ונקרא זאת חקת, דכ' אני ה' לא שניתי, ולפי שיש חלק אלקותו ית' בכל איש ישראל שבמתן תורה שאמר אנכי ה"א נתדבקו בני"א בזה השם, ולכן אתם בני"א לא כליתם, כי יש בהם חלק משם הוי"ה שא"א להשתנות ואינו מקבל שינוי ואינו נפגם ע"י החטא, שנא' אמרות ה' אמרות טהורות שאין מקבלים טומאה וכ' ה' האמירך שנחקקו אמרות ה' בלב איש ישראל, ולכן לעולם יכולין ע"י תשובה לחזור לטהרה בכח זאת חקת התורה. [תרנ"ז]

עוד כתב דבמש"כ במד' חכמות בנתה ביתה כו' יש ג' פירושים אחד על בריאת העולם אח"כ חטאו, ב' על קבלת התורה אח"כ חטאו, ופ"י הג' על המשכן שלחה נערותי תקרא ויהי ביום השמיני קרא כו' דאיתא הי' שמחה לפניו במרום כמו במעשה בראשית כתיב התם ויהי ערב ויהי בוקר וכתוב הכא ויהי ביום השמיני, דהנה שמיני הוא למעלה מהטבע כי בעולם הזה לא יש רק ז', ששת ימי המעשה ושבת, ורק בחי' עוה"ב צריכין בני אדם למצוא ע"י עבודתם לכן נק' עוה"ב שבא אחר השלימות הראוי, וכן הי' רצונו ית' בבריאת האדם שלחה נערותי תקרא שיקרא האדם הארה הקודמת שהוא למעלה כענין מקראי קודש, וז"ש בנתה ביתה כו'. הוא ז' ימי המעשה כו' והאדם יעורר מעצמו הקדושה כנ"ל ונתקלקל ע"י חטא אדם, ואח"כ בקבלת התורה הי' ג"כ הכנה לעורר ע"י קבלת התורה הארת יום השמיני וחטאו גם כן. אך במשכן נאמר ויהי ביום השמיני פי'

שהמשיכו בחי' יום השמיני לעוה"ז. ואיתא ויהי לשון צרה כו' אך ויהי ביום השמיני הוא שמחה, ביאור הענין כי הוי' הוא בעולם הטבע ויהי אור ויהי כן כו' כל היות אלו בעוה"ז הם ירידה שנבראו ע"י מאמרו ית' ונק' ירידה כמובן. אך ויהי ביום השמיני הוא שמחה כי הוי' זו מתקן כל ההיות שבעולם כנ"ל. וזהו פי' החודש הזה לכם שניתן זה הכח לבני"א לעורר התחדשות מעולם העליון כי אין חדש תחת השמש רק האדם יכול לדבק כל הדברים במקור העליון. לכם לכל צרכיכם. כי לכוונה זו נברא האדם בעוה"ז להאיר לכל הנבראים והוא עצמו למעלה מהזמן והטבע כנ"ל. שלחה נערותי תקרא. ובאמת כל הדברים מעוה"ז שנראה בעיני האדם כי הם מונעים אותו מעבודת הבורא ובאמת הם מתקרבים להאדם כדי להעלותם. רק שצריך להתחזק שלא להימשך אחריהם. וז"ש מי פתי יסור הנה. כי הוא שטות. שנברא למשוך הכל אחריו להיות שליט עליהם והוא נמשך אחריהם היפוך המכוון. וזה נאמר לבני"א אחר יציאת מצרים שאז הבינו איך יכולין לתקן הכל כי הגאולה הוא תיקון הגלות ועי"ז ראו כי יכולין לעורר הניסים שלמעלה מהטבע ע"י מעשה התורה והמצוה.

ובמדרש ע"פ החודש הזה. הנה זה בא מדלג על ההרים כו' כשבא משה רבינו ע"ה ואמר להם בחודש הזה אתם נגאלים אמרו הלא ת' שנה צריכין אנחנו להשתעבד והשיב להם כיון שהקב"ה חפץ בגאולתכם אינו מביט על החשבונות כו' ע"ש. ביאור הדבר כי נקודה אחת של אמת יכול לגרש כל כח הסט"א. וכשמעוררין איזה רצון אמת והוא למעלה מהטבע והזמן. אין הטבע עומדת בפניו. וזה הוא בירור. לכן נקרא חודש הזה. וז"ש הנה זה בא מדלג כו' כי ע"י נקודה זאת של אמת נעשה הנס שלא בהדרגה ואינו מביט על החשבונות כנ"ל: [פרשת החודש תרל"ה]

עוד כ' במש"כ במדרש חכמות בנתה ביתה ימי בראשית כו' שלחה נערותי תקרא כו'. כי עיקר כח האדם לעורר שורש נשמתו החצובה מלמעלה מהטבע. וז"ש כי בנין העולם הוא בעמודי שבעה אבל קיום העולם תלוי בהתמשכות חיות מיום השמיני שהוא למעלה מכח הטבע שהטביע הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. לכן נברא האדם אח"כ שהוא צורה של כל הבריאה שהוא החומר. אמנם וודאי מקודם צריכין לתקן הטבע ולהתקדש בהיותו עוסק בעניני עוה"ז הטבעי. ועי"ז נמשך חומר הגוף לצורה שבו שהוא הנשמה. וז"ש זה הדבר אשר צוה ה' תעשו הוא חיבור הנשמה הרוחניות בגוף הגשמי וכמו כן יש בכלל הבריאה רוחניות וגשמיות ועי"ז וירא אליכם כבוד ה'. והוא בחי' ביום השמיני קרא שהוא כח מלמעלה מהטבע. ומקודם היו ימי מלואים וכ' בזוה"ק שהוא מענין מלא כל הארץ

ג: ל' קריאה הוא המשך לקריאת הקב"ה למשה בתחלת ספר ויקרא, שהוא לשון חבה ודביקות ועי"ז יש חיבור בין עליונים ותחתונים, ומתחלה הי' קריאה למשה, אולם כיון דנכשלו בחטא הוצרכו אהרן ובניו לתקן זה ע"י שבעת ימי המילואים שהוא תיקון ז' מדות וז' ימי הבנין, ומעתה היו ראויים לקריאה של חבה כדי לחבר הכל לשורש ולהוריד בחי' יום השמיני, ולכן הי' זה משה שקרא לאהרן ולבניו ולזקני ישראל, כיון דמשה לא הי' בכלל החטא ואצלו הי' כבר קריאה מקודם, ועכשיו הי' בחי' קריאה לאהרן ולבניו ולכל ישראל.

מה שנקרא הפרשה ע"ש שמיני

ובזה יתבאר היטב מה שנקרא כל הפרשה ע"ש השמיני, דהנה בזה גופא שהגיעו לדרגת שמיני שענינו להמשיך הארת עולם העליון לעוה"ז, בזה הגיעו לתכלית יצ"מ שהוא להעלות כל הבריאה, דהגאולה לא הי' רק בנפשות בני"א אלא בכלל הבריאה שיהי' להם עלי', ולולא החטא היו יכולים להעלות כל הבריאה, אבל כיון דנכשלו בחטא ממילא נשארו מינים מסויימים שדבוקים טוב ברע, ול"ש לבררם כלל, אבל שאר מינים הטהורים נשארו בבחי' חירות שעל ידם אפשר להעלות כל הבריאה, ולזה גילה להם הקב"ה בפרשה זו ענין מאכלם שבוה יכניסו חיות בכל הבריאה, ובנוס"א כתב שפ"א דכיון דנבחרו בני"א ניתן להם מאכל מיוחד, דהמאכל משתנה לפי מדרגת האוכל, וא"כ י"ל כיון דהגיעו למדרגת שמיני ממילא ניתן להם מאכל מיוחד.

השייכות בין שמיני לימי הספירה

ובזה יתבאר היטב למה פרשת שמיני הוא בדרך כלל מיד אחרי פסח בשעה שאנו נכנסים לעבודת ימי הספירה, דעיקרו בנוי על עבודת שבעה שבועות כנגד שבעת ימי הבנין, ואז על האדם לעשות ככל מה שביכולתו לזכך ולהכשיר עצמו לקב"ה"ת בחג השבועות ואז בזמן קב"ה"ת יחול עליו קדושה והארה עליונה בבחינת שמיני. וראה לקמן מש"כ בענין מה שאחרון של פסח לא נקרא שמיני של פסח.

השייכות בין שמיני לפרה

ובזה א"ש ג"כ השייכות בין שמיני לפרה, דטהרת הפרה מסייע לגלות אותה בחינה של שמיני שהיא הנקודה הקדושה שבתוך כאו"א שאיננה נפגם לעולם, ובימים אלו שאנו מכינים עצמינו לחג הפסח נותן לנו הקב"ה את המתנה של פ' שמיני בצירוף עם פ' פרה, ועי"י קריאתם של פרשיות אלו יושפע עלינו השפעה עצומה של בחינות שמיני וטהרת פרה. וכבר כ' שפ"א פרה

כבודו ע"ש. פי' התמלאות הכלים החיצונים בכח הפנימיות והוא תיקון המעשה. ואח"כ יכולין למשוך הארה עליונה כנ"ל. וזה עצמו פי' החודש הזה לכם שניתן לבני"א כח לעורר התחדשות דאיתא מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. ואיתא בטובו זו התורה. ובאמת הפי' בטובו הוא בני"א כמו דאיתא בגמ' יבוא טוב ויקבל טוב משוב לטובים. וכל אלה נכללים בפי' בטובו. פי' שהקב"ה מחדש ע"י בני"א בכל יום מעשה בראשית. וז"ש החודש הזה לכם שביד בני"א להביא התחדשות לעולם בכח התורה באמת דאין כל חדש תחת השמש וכדאיתא אני מעיר השחר ואין השחר מעיר אותי. וי"ל לכם ראש חדשים כי וודאי מגיע מזה התחדשות לכל הברואים אבל הראשית והתחלה היא לכם: [שם תרל"ח]

המבואר מכל דברי שפ"א, דנתחדש כאן בשמיני למילואים שהגיעו לדרגת שמיני שהוא למשוך הארה מלמעלה, ועד אז היו עסוקים לתקן בחי' שבעת ימי הבנין ואחרי שעשו ככל היכולת ממילא חלה עליהם הארת שמיני וזהו תכלית יצ"מ והשראת השכינה. וכ"ז נכלל בבחינת החודש דכח שמיני וכח החודש אחד הוא לעורר בחינת ההתחדשות שלמעלה מדרך הטבע בתוך הטבע וכח זה ניתן לישראל בפ' החודש במצרים, רק שלא השתמשו בכח זה בפועל עד שהגיע יום הקמת המשכן וזה הי' השמחה הגדולה בר"ח ניסן. עוד מבואר דבחי' שמיני הוא בחי' של תשובה שמשם בא הטהרה שהוא נקודה קדושה של"ש בו שינוי ונקרא זאת חקת התורה. ולענין איך זה שייך למאכלות אסורות ראה מש"כ לקמן י"א ב' בשם השפת אמת ומבואר שם דכל עיקר ענין מאכלות אסורות הי' מיוחד לישראל שקיבלו התורה ויצאו ממצרים כיון שהם צריכים לברר ולהעלות כל הבריאה, וזה דוקא ע"י מאכלים אלו, דע"י מאכלות אסורות יהי' נאסרים ומשועבדים לגוף וגשמיות.

ולפי"ז יתישבו כל השאלות בעוה"ה:

א: הא שהוא לשון צער, כיון דרק ע"י חטא העגל הוצרכו להגיע לדרגת בעלי תשובה, ולכן הי' אהרן צריך להיות כה"ג, אבל אילו לא חטאו כלל היו דבוקים לשורש בעצם ולא היו צריכין להוריד בחי' שמיני לעולם העשיי' והבנין. עוד מונח בלשון צער דקאי על כי הוי' הוא בעולם הטבע ויהי אור ויהי כן כו' וכל הויות אלו בעוה"ז הם ירידה וזה מרמז לשון צער, ועי"כ כח השמיני אנו מתקנים אותה ירידה.

ב: עיקר יסוד הפרשה הוא ענין שמיני שהוא למעלה מז' ימי הבנין, דזה בא אחרי שמילאו ותיקנו ז' ימי הבנין, ממילא חלה ע"ז הארת שמיני, ולכן הודגש ענין שמיני דוקא.

תרמ"ו ד"לא לחנם קבעו חז"ל לקרות פרה בשבת זה רק שעתה אנו יכולים לזכות לטהרה".

[עוד יל"פ השייכות בין שמיני שהי' יום הקמת המשכן לפרה, ע"פ השפ"א תרל"ו בשם החי' הרי"ם במש"כ אצל נדב ואביהוא "אשר לא צוה אותם" ללמוד כי העיקר כח כל מעשה האדם מצד ציווי ה'. כי כל שכל אדם בטל לכח זה. ונדב ואביהוא היו צדיקים גדולים ועשו לשם שמים רק שהי' חסר הציווי. וקו"ח מדה טובה מרובה דמי שעושה רצון הבורא אף שאינו יודע טעם הדבר לעשותו בכוונה רצויה. הרי זה הכח מצד פקודת ה'. כמאמר אשר קדשנו במצותיו וצונו. כח ציווי זו חשוב מן הכל. וזה מ"ש שתויי יין נכנסו כי השגת הטעמים נק' יין יינה של תורה. אעפ"כ צריך להיות רק בפקודת המלך. ולאשר השגתם גבר להם לעשות גם אשר לא צוה ה' נק' שתויי יין נכנסו ע"ש עוד, והרי כבר הארכנו בפ' צו דעיקר ענין פרה זה להתבטל לגמרי לציווי ה' אף שאינו מבין, והכנת שבעת ימי המילואים הי' לעשות כציווי ה' וזה הי' מעקרי צורת הקמת המשכן, ושפיר פרה משלים ענין הקמת המשכן.]

השייכות בין שמיני לחודש

וגם מיושב השייכות בין שמיני לחודש, דבפ' החודש גופא מונח כח שמיני שהוא לעורר כח ההתחדשות ולמעלה מדרך הטבע בתוך הבריאה שהוא בתוך הטבע, ולא בחינם הי' יום השמיני בראש חודש ניסן, וכשקוראים ויהי ביום השמיני הרי כאילו אנו אומרים ויהי' ביום החודש הראשון, ובסו"פ פקודי שכתוב "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן" [שמות מ"ז] עדיין לא חל עליו שם שמיני ונקרא רק ביום החודש הראשון, אבל כאן אחרי שכבר קיימו שבעת ימי המילואים ותיקנו בזה ימי הבנין מעתה שפיר חל על ר"ח ניסן שם שמיני.

יום השמיני הי' הארת תיקון השלם

באופן אחר יל"פ הכל ע"פ דבריו הנוראים של הרה"ק מרוזין זי"ע וביתר הרחבה בתורת משה לחת"ס, [עמוד ג"ח] ² לפרש הדין ודברים בין משה ואהרן בענין שעיר ר"ח, ע"פ זוה"ק דנשמת נדב ואביהוא הי' מעולם התיקון, ויום השמיני הי' אמור להיות תיקון השלם, דזהו באמת הארת שמיני, אבל בסוף ע"י נחש הקדמוני טעו נדב ואביהוא ומתו ולא הי' התיקון הגמור, וזה הי' סברת משה לאכול שעיר דר"ח כיון דהקב"ה הוא המתכפר כביכול, וע"י שיאכלו הכהנים, יהי' כפרה על מיעוט הירח בשלימות ויהי' תיקון השלם, [והגה"צ רבי משה וואלפסון זצ"ל הוסיף לזה דדרש דרש משה בגימ' התקין

² שמעתי מפי הגרמ"י רייזמן שליט"א. והובא באור גדליהו ר"ח ניסן בשם הרה"ק מרוזין ושי"א בשם רבי יחזקאל מקוממיר זי"ע וכן הוא בספר פאר ישראל לר' ישראל שלום יוסף מבוהוש, וכ"כ בספר רמתיים צופים סי' א' אות ק"כ בשם החוזה מלובלין זי"ע. אלא ששם כ' קצת בנוס"א דכיון דרצה עכשיו ע"י שעיר ר"ח לתקן פגימת הלבנה א"כ שוב לא יהי' עוד שעיר ר"ח וא"כ גם זה הו"ל קדשי שעה.

צורת הלבנה] ולכן כעס למה לא אכלוהו, לזה השיבו אהרן דמזה גופא שתקראנה אותי כאלה במיתת נדב ואביהוא זה מורה שלא הי' תיקון השלם ולכן לא יכלו להמשיך לחיות כאן, וא"כ אף דבוודאי הי' הארת שמיני היום שהוא הארת עולם התיקון, אבל זה מועיל רק לקרבנות שמיוחדים להיום, אבל לקרבנות דדורות ל"ש וא"א לאוכלו באנינות, והוסיף החת"ס דלכן מיד אח"כ אמר משה פ' מאכלות אסורות וד' מינים הטמאים שמרמז על ד' גליות שעדיין יצטרכו לעבור, ולהורות דחזיר אסור לאכול דעדיין לא הגיע זמן התיקון להתיר את החזיר עכ"ל.

לפ"ז מיושב, דעיקר הפרשה הוא הארת שמיני, אבל ל' ויהי הוא צער על שלא בא לידי תיקון השלם, וזה נכלל במש"כ בגמ' דשכיב נדב ואביהוא, לכן יש פגם בעיקר הארת יום השמיני וא"ש דזה מאפיל על עיקר השמחה, ולזה גם א"ש הקריאה משה למדרגה עליונה דבחי' שמיני, והמשך פ' מאכלות אסורות הוא תוצאה ממה שלא הגיע לתיקון השלם.

מה שאחרון של פסח לא נקרא שמיני

והנה כיון שכעת סיימנו את יו"ט פסח [ובשנה מעוברת אנו כבר עומדים תוך שלשים לחג הפסח] אפשר לנו לעיין בענין יום שמיני של פסח שנוהג רק בחו"ל ונקרא "אחרון של פסח" וזהו לכאורה כמו בחי' שמיני, וא"ש דרוב פעמים בשנה פשוטה חל אחרון ש"פ בשבוע דפרשת שמיני, וא"כ יל"ע למה לא נקרא שמיני ש"פ רק אחרון, והג"ר חיים ברוורמן שליט"א תי' בפשיטות כיון דלא נזכר בתורה שמיני רק שביעי ובחו"ל עושין מצד ספק שביעי ל"ש לקרותו שמיני, ומו"ז הג"ר בנציון זצ"ל הי' אומר ³ דכיון דלעתיד לבוא לא הי' נזכר עוד יציאת מצרים רק כטפל דהעיקר יהי' הניסים של גאולה העתידה, ממילא אנו אומרים אחרון של פסח שמקוים שזה הי' הפעם האחרון שאנו עושים יו"ט על יצ"מ לחוד.

עוד יל"ע ע"פ דברי שפ"א הנ"ל דענין שבעה קודם שמיני הוא תמיד דבעי' מקודם לתקן שבעת המדות ושבעת ימי הבנין, ורק אח"כ חלה ממילא הארת שמיני, ובזה הסביר ענין שבעה שבועות דספירת העומר, דכולו לתקן מדות האדם ובשבועות יוחל ממילא הארת שמיני, א"כ ל"ק כלל דל"ש עכשיו כלל הארת שמיני עד שבועות, דמקודם צריכים לעבור בחי' שבעה שבועות.

והנה מבואר ברמב"ן [פרשת אמור] דימי הספירה הם בבחי' ימי חוה"מ ולכן באמת ליכא ח' ימים לפסח כסוכות כיון דבחי' שמיני הוא בשבועות ונקרא עצרת

³ בהגדת גן רב וכן מצאתי בשם חי' הרי"ם.

הכפרה על חטא העגל

ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת וגו' [ט' ב']

וברש"י להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה. והנה לעיל בפ' תצוה [שמות כ"ט א'] בקרבנות שבעת ימי המילואים כתוב "לקח פר בן בקר לחטאת" ופירש"י שם "דהפר בא לכפר על מעשה העגל" וכבר הק' הרמב"ן על רש"י כאן, דרך כאן נתוספו קרבנות לכפרת העגל, ולכן חלק עליו ופי' דפר דשם הוא רק לחטא על המזבח. אולם יש לדקדק בשינוי לשון רש"י דשם כתב רק לכפר וכאן כ' להודיע משמע שכאן יש הודעה והתם ליכא הודעה וצ"ב.

הא דלא שייך אין קטגור וכו'

והנה הקשו המפרשים הרי מבואר בגמ' ר"ה כו. דאין קטגור נעשה סניגור, ותי' הרא"ם ע"פ גמ' ר"ה שם שם דדוקא בעבודת פנים כבגדי כה"ג בפנים אמרי' כן, אבל בעבודת חוץ לא. אולם במהרש"א ר"ה שם לא נח"ל בזה, דאף דל"ש כלל הנ"ל אולם לא מסתבר שהוא בעצמו יהי' הסניגור, ותי' המהר"ל בגור אריה וכן תי' הרה"ק מקאמאנא זי"ע בספרו עשירית האפיפה דדוקא כשאין הכפרה בא על אותו החטא י"ל אין קטגור וכו' דהרי בא להיות סניגור על דבר אחר בשעה שהוא מזכיר החטא העגל, אבל כשבא עכשיו לפייס על חטא זה גופא ל"ש אין קטגור, דהרי עיקר החשש הוא שלא יהי' נזכר אותו החטא, וכאן אדרבה הוא בא להזכיר החטא ולבקש מחילה ע"ז. והביא שם משל נאה ע"ז.

ובאמרי אמת עה"ת יישוב ע"פ דברי אביו השפת אמת תרמ"א שכתב דהשראת השכינה הי' צריך להיות דוקא ע"י אהרן שהי' בחי' בעל תשובה, אכן בוודאי אהרן הצדיק שב מאהבה שזדונות נעשין כזכיות מכש"כ שגגות וקרוב לומר שכל הענין שנזדמן שיהי' לאהרן שייכות לחטא זה הי' כדי להעלות תשובת כלל ישראל להיות מאהבה, והוא העלה כל חטא העם, ולפ"ז י"ל דבאהרן ל"ש כלל אין קטגור וכו' כיון דנתהפך לגמרי לזכיות, אולם עדיין יש להוסיף מה דלדורות יש דיני אין קטגור נעשה סניגור בחטא העגל כמו בגדי זהב ושופר של זהב בפנים, וכן מצינו וביום פקדי ופקדתי דבכל פרענות יש בו מחטא העגל, וביאר מו"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א דחטא העגל הוא ענין שצריך כסדר להשאר בתיקונו, ונכון שאהרן בזמנו תיקנו בשלימות אבל כל דור ודור אנו נתבעים בזה עד כמה שאנו לא נשארים בשלימות, דכל חסרון וחטא לדורות נובע מחטא העגל.

כמו שמייני עצרת דשניהם בחי' שמייני, ומה שמצומצם בז' ימי מועד דסוכות מתפשט לז' שבועות דספירה.

אולם באמת לדברי מרן החת"ס בדרשות [לאחרון ש"פ תקצ"ד] יש בחי' שמייני גם באחרון ש"פ כיון דאז הי' יום המילה של יצחק, וזה גופא הטעם שהקב"ה עשה שפסח יגמור בשביעי, כיון דבשמייני בלא"ה מרבים בסעודות לכבוד מילה של יצחק [כן הי' המנהג] ולא הי' ניכר עצרת לה' אלקיך ולכן הוקדם לשביעי.

צערן של משה ביום השמיני

ובענין מש"כ ויהי לשון צער כתב באור החיים הק' וז"ל "ואולי נראה עוד כי הצער שיגיד הכתוב הוא של משה המוזכר בכתוב כי ראה גדולתו וגדולת זרעו ביד אהרן ובניו, וצא ולמד צער הקנאה מדבר טוב מה עושה ממעשה בניו של שמעון הצדיק מנחות קט: , וישתנה מה שלפניו שהיתה לו ולזרעו אחריו, ולצד שהפציר בשליחות פרעה חרה אפו בו ביום ההוא ועזבו מהיות כהן לעולם, וכשהגיע יום הפקידה נצטער על אשר פרח ממנו עוז תפארת כהונת עולם, והגם כי עצם מאוד בצדקות ובענוה, הלא כל לב חי מרגיש, ובפרט בדבר מצוה יקרת הערך ומופלאה כזאת. ואולי כי צער זה רמזו הכתוב בפסוק [במדבר ז א] ויהי ביום כלות משה שהוא עצמו יום זה, ומיתת נדב ואביהוא רמז כאן בפסוק ויהי ביום השמיני". ואמר ידידי הרב ראובן ארי' זאהן שליט"א דאם נתבונן בגודל חשקו של משה לעשות העבודה נוכל לבאר טעם שלשלת לעיל באיל המילואים כמ"ש "וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מִשֶּׁה מִדָּמּוֹ" וגו' [לעיל ח כג] לעיל באיל המילואים שמורה על התמהמהות, דכיון דהי' זה קרבן האחרון שעשה משה לפני שהי' צריך למסור העבודה לאחיו עשאו בכוונה גדולה ובחשק גדול ובאטיות דלא הי' יכול לנתק עצמו מזה כ"כ מהר, כדי לתפוש כמה שיותר זמן מעבודה בביהמ"ק.⁴

⁴ ובפ' וירא הבאנו ממרן הגר"ק זצ"ל בטעמא דקרא דכל השלשלאות מצד שהי', וכאן שהה כדי לקבל הרבה דם לבהונות, וממ"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל הבאנו דשלשלת מורה על קשר, וכאן מורה על אהרן שזכה להתחנך לעבודה על שהי' מקושר לאבותיו במדותיו הטובות, וע"ע קדושת לוי פרשת וישב עה"פ וימאן ג"כ פי' דשלשלת לשון התקשרות, כי שלשלת הוא דבר המקשר, שיוסף היה קשור אל ה', ומנעו ה' מלעשות עבירה זאת, וע"ע בספר בעש"ט עה"ת עקב אות ס"ד דטעם שלשלת הוא תמיד ממוצע בין שני דברים, וכעת נראה להוסיף ע"פ משנ"ת באריכות בפ' צו דעיקר ענינו של פ' צו הי' להתבטל לגמרי לציווי ה' בלי שום חשבונות, וא"כ י"ל דעיקר המילואים וההתחנכות לעבודת ה' הוא להיות מקושר לגמרי לציווי ה', וקצת בנוס"א ע"פ מה שהאריך הגר"מ זילברברג שליט"א בשלש סעודות בלונדון פ' צו תשפ"ד ע"פ ספה"ק [ובתפארת שלמה כמ"פ] דיש לו לאדם להרגיש עצמו עראי בעוה"ז ולדמות לעצמו כמי שכבר נפטר מן העולם וניתן לו רשות לחזור לזמן קצר שאז הוא מרגיש כל הזמן מקושר למעלה למקומו ואין לו זמן להתעסק בעניני קנאה תאוה כבוד, כן יש לו לאדם להרגיש "אנגעבינדן אריבען" [מקושר למעלה] ועי"ז כבר לא יהי' איכפ"ל שום דבר, וזה הוא עיקר ענין מילואים לעבודת ה'.

הלבוש סי' תרנ"ט הוא רק לשיהי' ריווח לה' קרואים⁵, ועוד הרי גם בסוכות קוראים קריאה זו ולא עשה ר"א הקליר יוצרות ע"ז, ועוד ק' לפמ"ש התוס' בחגיגה יג. ד"ה ורגלי דר"א הקליר הי' תנא דהוא הי' ר"א ברבי שמעון ובימיו היו מקדשין ע"פ הראי' ומעולם לא יסד רק קרובין מיום ראשון, א"כ הקליר בעצם לא יסדו רק על יום ראשון שאז הקריאה הוא משכו וקחו לכם וא"כ ל"ש לקריאה כלל. [וראה עוד בשבלי הלקט סי' כ"ח ועי' תוס' מגילה כה. [תוד"ה מפני] "על מה שסיד הקליר בקדושת' שאנו אומרים ביום ב' של פסח" וציין שם רעק"א לתוס' חגיגה הנ"ל, לכ' בא לעורר דבעצם לא יסדו על יום שני רק שאנו אומרים אותו, ויתכן דבא לפרש דזה גופא כוונת התוס' "שאנו אומרים" היינו שכך אנו אומרים אף שלא יסד כן, אולם האריז"ל גילה דהי' רק ניצוץ מנשמת ראבר"ש]

והי' אפשר"ל דהרי מבואר במשנה מגילה ל': דמעיקר הדין קריאת יום א' דפסח הוא פרשת מועדות רק דאביי שם לא. אמר ד"האידינא נהיג עלמא למקרי משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא", נמצא דמעיקר הדין שייכת קריאת המועדים ביום ראשון, וא"כ בזמן התנא דראבר"ש עדיין היו נוהגים בקריאת המועדים ביום הראשון, אולם עדיין צ"ב דקרא דשור או כשב הוא חלק טפל לעיקר פ' המועדים ולמה לו להאריך ע"ז בפיוט.

חטא העגל לא פגם ביציאת מצרים

ושמעתי בזה ביאור נפלא מפי הג"ר ישראל דוד שלעזינגר שליט"א, דהנה בעצם כל עיקר חטא העגל מהווה סתירה מוחלטת ליציאת מצרים, דעיקר ענין יצ"מ הי' הפקעה מחטא ע"ז וזה הי' ע"י קרבן פסח, שנאמר משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם צאן של מצוה, וזמן לא רב אחרי היציאה שוב נכשלו בע"ז, וזה מהווה חסרון וגריעותא לכאורה בעיקר היציאה, והנה מבואר במדרש שמות [פרשה ג' ב'] עה"פ ראה ראיתי את עני עמי, ראיתי לא נאמר אלא ראה ראיתי א"ל הקב"ה למשה אתה רואה רא' אחת שהן באים לסיני ומקבלים תורת, אבל אני רואה שתי ראיות שהם חוטאים בעגל, ואע"פ שאני רואה את מכאוביו, מ"מ איני נמנע מלגואלם הרי דכבר אז ראה הקב"ה שיחטאו ואעפ"כ גאלם, והדבר תמוה הרי חסר א"כ בעיקר היציאה אי עדיין הם נאחזים בחטא ע"ז.

אלא הדבר יבואר ע"פ דברי רבי אלעזר הקליר בעצמו בתחלה אחרי ימלוך ה' לעולם וכו' "ערב אשר עלה את עם הסבבת" [-עם עמך ישראל הסבבת הערב רב במדבר] "בכשלו נקשו עשות זרות תעבת" [-כשהם נכשלו הוכשלו

אולם י"ל דכ"ז נתחדש ביום השמיני דוקא, לפי משנ"ת בריש הפרשה בשם שפ"א דז' ימי המילואים היו ימי תיקון ובנין, ורק יום השמיני חלה עליהם בחי' שמיני, א"כ י"ל דבשבעת ימי המילואים הי' אהרן עסוק בתשובה ואז עדיין לא הגיע לשלימות עד יום השמיני, וא"ש דכל ז' ימי המילואים הקריב פר לכפר על חטא העגל, ומה שלא הי' אז חסרון דאין קטגור הוא כדברי המהר"ל, אבל ביום השמיני שהגיע לשלימות תשובה מאהבה וכאילו שלא הי' כאן פגם מעולם אין כאן קטגור כלל שוב י"ל כהאמרי אמת, וא"כ א"ש שינוי הלשונות שרק כאן כתוב להודיע שמכפר לו הקב"ה על מעשה העגל, דתכלית ההקדמה כאן הי' להודיע לכולם שלא נשאר כלום מחטא העגל, וזה הי' הודעה כיון דאל"כ לא הי' שייך להקריבו כיון דאין קטגור וכו'.

כן נתוסף כאן דישראל הביאו עגל וכבש לעולה ולא הי' כלל חשש על העגל שיזכיר העגל, ולכן לא הביאו כפרה ע"ז כיון דאהרן כבר תיקנם והעלם לבחי' תשובה מאהבה.

פיוטי פסח בענין חטא העגל

הנה כיון שאנו נמצאים בימים שאחרי פסח [ובשנה מעוברת בל' יום קודם הפסח], ורבים מכלל ישראל עדיין מרחשן שפתייהו ממה שזכו להגיד מפיוטי הראשונים במשך החג, א"כ יש מקום להתבונן בפיוט אחד מרבי אלעזר הקליר שאמרו בחו"ל ביום ב' דפסח.

הנה ביום שני דפסח האריך מאוד בענין השור, ובענין חטא העגל, והעלה ג"כ גדלותו של השור "אז על כל חיתו יער נשאת שור" ואח"כ "ובכן שור או כשב או עז כי יולד" "שור אשר מאז עלי עפר וכו' שור זעם יחומי ארם נהרים" [-מעשה עגל הביא כעס ה' על בני אברהם אשר בא מארם נהרים] וכו' "שור ימן מעשה שור בו להציל כווננו במילואים פסוחים בו להציל" [-זימן הקב"ה להקריב שור במילואים כדי להציל ישראל מעוון העגל ולהציל ישראל שפסח ה' עליהם] וכו'.

וצ"ע טובא על מה ולמה האריך כ"כ בענין השור ובענין חטא העגל ומילואים, ונראה כאילו "שכח" עיקר ענין היום שהוא יציאת מצרים, [ונראה מדבריו דהי' כאן במילואים הצלה מיוחדת על בחינת פסוחים ולכ' מה שייכא ענין פסוחים לכאן] ובפשטות הטעם כפי שהתחיל עה"פ שור או כשב או עז וגו' שזהו קריאת היום, אולם זה צ"ב דלכאורה חלק זה של הקריאה הוא רק הקדמה ולא קשור לפ' המועדים כלל, וכל מה שאנו קוראים זה כ'

⁵ ונחלקו הפוסקים האם כל מה שקוראים חוץ מעצם המועד הוא מעיקר הקריאה ולעיכובא או דאינו לעיכובא.

קריאת המועדים מתחלת עם שור או כשב וגו'

ולפ"ז א"ש דקריאת המועדים מתחלת דוקא עם הפסוק שור או כשב או עז להורות דאין שום פגם במועדים שהם זכר ליצ"מ, וממילא א"ש למה ר"א הקליר בחר להאריך בזה, גם אם הקריאה הוא משכו וקחו לכם, כיון דהקריאה קאי על משכו ידיכם מע"ז, ומחטא העגל הי' נראה חסרון בעיקר המשכו, לזה בא לגלות ענין וגדלות קרבן השור, להורות שאין להם שייכות לחטא העגל.

חגיגת י"ד מן הבקר דוקא

בזה יוסבר גם מה שאמר הקליר "כי תמור חג מחר חגיגת שור לחג בחר" דהיינו הקב"ה בחר שור לקרבן חגיגת תמורת מה שאמרו חג לה' מחר, והיינו חגיגת י"ד שבאה ביחד עם הפסח, ונרמז בקרא דפ' ראה "וזבחת פסח לה' אלוקיך צאן ובקר" וחגיגת בא מן הבקר, אבל נר' מקרא כאילו קאי על הפסח, כיון דביחד עם הפסח רצה לגלות שאין שום פגם בפסח, כיון דאנו מביאים בקר אתו. וזה גם הפשט במה שאמר הקליר בפיט "ואמרתם זבח פסח" "ואל הבקר רץ זכר לשור ערך פסח" היינו שהי' הבקר זכר לחגיגת הבאה עם הפסח, ול"ל להדגיש דוקא החגיגה שעם הפסח, אלא דהחגיגה הוא גילוי שאין פגם בפסח.

הרמזים בקריאות של פסח

ולפ"ז י"ל הא דהאידנא נוהגין לקרוא "משכו תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא" וכבר העיר הלבוש סי' ת"צ דוודאי יש רמז במילות אלו, והוא ביאר דזה תוכחה על חטא העגל דע"י העגל שעשו במדבר ומשכו את השור לעגל ע"י הכסף נשלחו הבכורות מלהיות בהם העבודה, ואחרים לא ניח"ל בפי' זה, ⁶ ולהנ"ל י"ל משכו תורא היינו דהתורא הוא גילוי דה"משכו" נשאר בתוקפו ולא נפגם וע"י הכסף פדיון הבכורות יש תיקון למה שעשו פסל במדברא ועל מה שנשלחו הבכורות, ולכן

⁶ עוד פי' נפלא שמעתי מפי הגרמ"י רייזמן שליט"א בשם הגדה של פסח אור המאיר להגר"מ מאיר שפירא זצ"ל דכמו דו' ימי סוכות נגד ד' אושפיזין ה"ז ד' ימי פסח, אלא דלעומת ימי סוכות כפי סדר הספירות ימי פסח הם לפי סדר הדורות, ורמז בשיבה הלך אחר חכמה ובמסיבה הלך אחר זקנה [ב"ב קכ]. היינו בשיבה בסוכה הלך אחר חכמה היינו סדר הספירות, ובמסיבה היינו פסח שיושבין מסובין הלך אחר זקנה לפי הדורות, וא"כ י"ל משכו- אברהם שמשך העולם מעבודה זרה, תורא זה קרבנות זה יצחק שהי' ראשון הקרבנות ועמוד העבודה, קדש לי כל בכור נגד יעקב שקנה הבכורה מעשו, כספא זה יוסף שליטת כל הכסף ואסף כל הניצוצות וזה מדת יסוד, פסל זה משה שהי' לו פסולתן של לוחות וכל העומק הטמון בה כמו פילפולא דאורייתא, במדברא זה אהרן שקנה עיקר מעלתו והדרו במה שהלך לקראת משה המדברא ושמן בלבו אף שכל גדולתו נלקח ועבר לאחיו הצעיר, שלח זה בשלח נגד דוד נעים זמירות ישראל, שיש בו שירת הים וההפטרה של שביעי של פסח הוא שירת דוד, עכ"ד הגר"מ שפירא זצ"ל ומ"מ הערתי דלא נתבאר ענין בוכרא דחור"ל.

ישראל עמם לעשות ע"ז אשר תעבת] "ומכסלי כור הם לך חצבת וכתוע האספסוף בלי לתעות צוית" [-שצויתם שלא יתעו] "ומאז מכאוב לב דחטא העגל מ"מ התחזקת בלי להתבונן בן ידעת אז מכאוב לב דחטא העגל מ"מ התחזקת בלי להתבונן בן וכו' "שור בעד שור לתשור הסבת" [-עשית סבה למחול להם העוון במה שאמרת שבשמיני למילואים יביאו עגל לחטאת] "ועל כל תשורה תשורו שגבת" [-הגדלת קרבן שור על כל הקרבנות כי בכ"מ כתיב שור לפני כל הקרבנות] "שמצם העברת דפים הצללת וכו' בועדם נצבת" [-להשכיך שכינתך בתוכם] "ובקרבם נשגבת ונתקדשת":

החטא מחמת ערב רב

הרי דכאן גילה לנו הקליר דעיקר חטא העגל לא הי' מחמת ישראל רק מחמת הערב רב, וע"י תשובה על השייכות שלהם במה שלא מחו, ממילא נתגלה שאין להם כלל קשר לחטא העגל, עד כדי שהקב"ה העמיד השור לראש הקרבנות להורות שאין להם שייכות לחטא. וכל דבריו לקוחים מדברי המדרש נפ' אמור פרשה כ"ז ח' עה"פ שור או כשב או עז דלמה עשה השור ראש לקרבנות, משל למטרונה שיצא עלי' שם רע עם א' מגדולי המלכות ובדק המלך ולא מצא בהם ממש, עשה סעודה והושיבו בראש הסעודה בראש המסובין להודיע שלא מצא בהם ממש, כן הגוים מונין לישראל שעשו את העגל ובדק הקב"ה וראה שאין בו ממש, לכן העמיד השור ראש לכל הקרבנות, ובהמשך שם דניצלין מאותו חטא שנא' אלה אלהיך ישראל ולא כ' אלה אלהינו אלא הגרים שעלו ממצרים עשאוהו והם אמרו אלה אלהיך ישראל וכו'.

וענין זה מדויק היטב בפסוקי פ' בא שכתוב שם נ"ב ל"ן "ויסעו בנ"י מרעמסס סוכתה כשש מאות אלף רגלי לבד מטף: וגם ערב רב עלה אתם צאן ובקר מקנה כבד מאד: ויאפו את הבצק" וגו' וצ"ע טובא מה איכפ"ל ענין ערב רב עכשיו, והרי לא מצינו בשום מקום דמחויב סיפור יצ"מ יש להזכיר הערב רב, ובפרט ענין הצאן ובקר דקאי על הערב רב כמבואר בספורנו ומה איכפ"ל בזה. ולהנ"ל א"ש דבא להדגיש דע"י שעלו אתם ערב רב ולא רק לליווי, רק לגור ולהתיישב אתם דהרי לקחו אתם צאן ובקר לכן גרמו החטא, אבל לא הי' זה מצד ישראל ממילא לא חסר כלל בעצם היציאה.

ולפ"ז א"ש דהי' כאן במילואים הצלה מיוחדת על בחי' פסוחים, דהרי פסוחים הוא הענין של משכו מע"ז, ועגל הוא סתירא לזה ובמילואים הי' גילוי שאין להם קשר לזה בעצם.

יורד על הזקן זקן אהרן ומשם יורד על הררי ציון כיל"ח. וזהו וברכאן דנפישין וי"ו ברכאן. וי"ו רומז למשרע"ה תפארת ישראל שהוא עולה בדעת ומשם באים ברכאן דנפישין ע"י משה ואהרן ע"כ.⁷

והנה בטור או"ח סי' ק"כ כשבא לבאר מה שאומרים בשמו"ע "ואשי ישראל" הביא דמדרש יש מיכאל שר הגדול מקריב נשמתן של צדיקים על המזבח של מעלה [ואשי ישראל הכוונה אנשי ישראל הנקריב על ידי מיכאל או יהיה מלשון אשה ריח ניחוח כלומר קרבנות ישראל דהיינו נפשותן של ישראל שהן עצמן נקרבות על ידי מיכאל גם תפילתם של ישראל תקבל ברצון- פרישה שם] ובערוך השלחן שם הוסיף דמיכאל הוא כהן גדול למעלה כשם שאהרן היה כה"ג למטה ומרומז זה בשמיני למילואים שאז נתמנה אהרן לכה"ג ואז נתמנה גם מיכאל למעלה לכה"ג דכתיב שם "כי היום ה' נראה אליכם" ונראה הם אותיות אהרן ואליכם הם אותיות מיכאל [כן ראיתי] וענין הקרבות הנשמות הוא שהנשמות משיגים כל כך תענוג בהתדבקותם לאור של מעלה ממש והוא תענוג שאין לו שיעור ומדה וזהו לשון קרבן לשון התקרבות "והדברים עתיקים". [ואמר הגר"ד שלזינגר שליט"א דמסתמא כוונת הערוך השלחן כן ראיתי הוא בספר שמנה לחמו הג"ל מגאוני ליטא]

והנה בשולחן ערוך הרב שם ס"ב כתב "ואשי ישראל הן נשמות הצדיקים שמקריב מיכאל שר הגדול על המזבח של מעלה (ולמטה הן הקרבנות שמקריבים הצדיקים ומוסרים נפשותיהם להקב"ה על כל דיבור ודיבור היוצא מפיהם המכונה בשם מזבח) (באהבה רבה הבאה אליהם מלמעלה ע"י מיכאל שר החסד) וזו היא תפלה הנקרא עבודה שבלב והקרבנות אלו שהן באש ההתלהבות נקראות אשי ישראל ותפלתם היא גוף התפלה שהן תיבותיה". מבואר בדבריו דמה שמתפללים ואשי ישראל אינו על נשמת הצדיקים בעצמם, דא"כ יש לחוש שמתפללים שיסתלקו מן העולם, [וכמו שהק' באמת הפוסקים] אלא הכוונה על גוף עבודתם ומסירות נפשם בעבודת התפלה שאלו הם הקרבנות שמיכאל מקריב למעלה. [ולכן לא העתיק השו"ע הרב שאר פירושי הטור דאשי ישראל קאי על תפלה דס"ל דהכל אחד]

והוסיף לזה הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א דאם נצרף לזה ד' השלה"ק והשמנה לחמו שהבאנו לעיל דנשמותיהם של נדב ואביהוא הי' הקרבנות הראשונות במזבח למעלה, י"ל לד' שו"ע הרב דעבודת ומסירות

בקריאה האחרונה ד"כל הבכור" קוראים וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר להורות שאין חסרון בבקר.

ובזה א"ש דפרשת שמיני בא בדרך כלל מיד אחרי פסח, או עכ"פ כהכנה והקדמה לפסח תוך ל' יום וכן כהשלמה לפרה שמכפר על חטא העגל, להורות שאין לנו שייכות עם פגם העגל שמאפיל על גילוי דפסח, אלא אנו שייכים לבחי' שמיני.

מינוי מיכאל למעלה עם מינוי אהרן למטה

ושור ואיל לשלמים וגו' כי היום ה' נראה אליכם: [שם ד']

רמז נורא כתוב כאן בפי' הרא"ש עה"ת וז"ל "תמצא באלו שתי תיבות נר"א אה"יכם אהרן מיכאל מלמד שלכבוד אהרן ולהראות לכל באי עולם שנתכפר להם אותו עון נראה השכינה בפומבי פי' בגלוי, ועוד לכבודו הוקם על ישראל מיכאל השר הגדול העומד ללמד סניגוריא עלינו בשמים זש"ה כשמן הטוב על הראש שיורד על הזקן זקן אהרן למה נאמר שני פעמים זקן זקן אלא הב' המשוחים שנמשחו באותו שמן מיכאל למעלה ואהרן למטה".

[ובשל"ה הק' מביא ענין זה כמה פעמים, [פסחים מצה עשירה דרוש חמישי ד"ה תנ"ג, תרומה תורה אור ד"ה יט, ויקרא תורה אור ד"ה ג' ו' ובמסכת תענית פרק תורה אור בענין הספד הצדיקים] ורמ"ע מפאנו [בספר עשרה מאמרות מאמר המדות], וס' מנחה בלולה כאן, ובספר שמנה לחמו [לא] מגאוני ליטא הג"ר אשר ב"ר יעקב], והוסיף שם דלכן מתו אז נדב ואביהוא שכשם שנתחנך מזבח של מטה בקרבנות כמו כן נתחנך מזבח של מעלה בנשמותיהם של שני צדיקים אלו לכן אמר משה יודע הייתי שיתחנך הבית במיודעיו של מקום וסובר הייתי או בי או בך. וכ"כ בשל"ה הק' מס' תענית שהבאנו דבריו במילואו לקמן בענין טעם מיתת נדב ואביהוא.

ובתפארת שלמה כאן הביא רמז זה והוסיף דמאז גם עתה עדיין מיכאל כה"ג עומד ומקריב בבית המקדש שלמעלה ואהרן כה"ג עומד ומתפלל על בני"י כמ"ש משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים אל ה' והוא יענם. קוראים הוא לשון הוה תמיד כי באמת הם קוראים אל ה' תמיד עבור בני"י והוא כמ"ש במ"א בכמה פסוקים. גם אצל שמואל הנביא מבו' בספרים שלא רצה לבא אל מקום מנוחתו בג"ע רק תמיד עומד ומתפלל על בני"י כמ"ש ושמואל שוכב בהיכל ה' שוכב תמיד גם היום. וז"ש וישב שם עד עולם. מהו עולם. אך הוא כמשמעו כי לעולם הוא בפתח היכל ה' ומתפלל על בני"י. ופי' בזה מה שאומרים בזמירות שבת נהורא לה ימטא וברכאן דנפישין. נהר"א אותיות אהרן כשמן הטוב

⁷ והתפארת שלמה הי' זה שגילה שהר"ר אלימלך זי"ע עדיין מקושר עם כלל ישראל למטה וכשבאים להתפלל על קברו הוא עומד שם כבחיים חיותו ופורש ידיו הקדושות ומברך כל אלו המתפללים שם ובעקבותיו התחילו אלפים ורבבות לפקוד את קברו.

נפש של אהרן בקבלת הדין באהבה זה הי' הקרבן שהקריב מיכאל לחנך מזבח דלמעלה, וכן מה שנעשה אז סניגורן של ישראל כמבואר בדברי הרא"ש הי' ג"כ מכוחו של אהרן הכהן שמדתו לאהוב שלום ולרדוף שלום וללמד זכות על כלל ישראל.

בלי תפילה לא מגיע שום השפעה

ויבא משה ואהרן וגו' ויצאו ויברכו את העם וגו' [שם כ"ג]

וברש"י דבר אחר כיון שראה אהרן כל המעשים וכו' מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל. **רואים כאן היסוד הידוע**, דגם אחרי כל הפעולות וכל הסגולות גם אם האדם ראוי לכך אם לא יתפלל לא יקבל כלום, ולכן יתכן דמוכן לאדם הרבה השפעות טובות ברוחניות ובגשמיות, ומה שלא קיבלו כיון שחסר פשוט בבקשת רחמים אמיתי, ולכן נקרא תפלה שער דצריך רק לפתוח השער, וכפי שמבואר יסוד זה בפסוק וכל שיח השדה טרם יצמח ואדם אין לעבוד את האדמה, ופירש"י שחסר אדם להתפלל היינו שהכל הי' מוכן בפתח האדמה, ולא יצא כיון שחסר בתפלה.

וד"ז נוגע עכשיו אחרי ימי הפסח, דע"י קיום המצוות בוודאי הכין לנו הקב"ה השפעות עצומות ברוחניות ובגשמיות, אבל אם לא נתפלל ולא נבקש רחמים שכח המצוות שקיימנו ישפיעו עלינו יתכן שלא נקבלו, וי"ל דלכן גמר היו"ט הוא עם שביעי של פסח ששם נתגלה כוחו של תפלה שהקב"ה הכניסם במצב דחוק כזה הכל כדי לשמוע קולם כמ"ש בשיר השירים יונתי בחגוי הסלע וגו' הראיני את מראיך השמיעיני את קולך וכמבואר בחז"ל דקאי על זמן קרי"ס. וכבר הארכנו בזה בשביעי של פסח ע"פ שפת אמת דעיקר ענין קרי"ס הי' ענין זה דגם אם הי' נראה שכבר נגאלנו ממצרים, עדיין חייבים להתפלל, וזה נמשך תמיד בכל מצב גם כשנראה שא"צ להתפלל כלום. וזה הדמיון דפרנסה וזיווגו של אדם כקריעת ים סוף שבשניהם יתכן שהכל כבר מוכן בשביל האדם, וחסר רק שיתפלל להקב"ה מעומק לבו.

החילוק בין ויהי נעם דכאן ושל פרשת פקודי

עוד ברש"י שם עה"פ ויצאו ויברכו את העם אמרו "ויהי נעם ה' אלוקינו עלינו יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם לפי שכל שבעת ימי המילואים וכו' לא שרתה שכינה" וכו' והנה רש"י בפ' פקודי [שמות ל"ט מ"ג] עה"פ וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה וגו' ויברך אותם משה פי' "אמר להם, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נעם ה' אלוקינו עלינו וגו' והוא א' מי"א מזמורים שבתפלה למשה." וכאן לא הוסיף רש"י

זה דהוא מי"א מזמורים, וגם תמוה על רש"י שם ל"ל להוסיף זה, ובנחלת יעקב שם כ' דרש"י הוצרך לראי' כיון דבילקוט אצלינו כתוב שכלל ישראל אמרו לו ויהי נעם, ולכן הוצרך לראי' דמשה אמרו, ובאמת בתו"כ [מכילתא דמילואים] כתוב ג"כ שמשה בירכם יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם והם אמרו לו ויהי נעם וגו' וכן בפ' מהרז"ו [על מדרש נשא פי"ב אות ט'] דהתם במדרש כ' שנוסח הברכה הי' ויהי נעם ה' וגו' אמר להם יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם, וכ' מהרז"ו דבספרי ובסדר עולם סוף פ"ו מבואר דהוא בירך יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם, והם אמרו ויהי נעם וגו' ולכן רצה להגיה בכל המקומות כן, וס"ל דהברכה נכלל במש"כ לפני זה "יראה על עבדיך פעליך והדרך על בניהם" וע"ז אמרו ויהי נעם וגו' וכן מפורש במדרש תהילים צ"א. אולם ברש"י מבואר דנקט דמשה הוא זה שאמר ויהי נעם, וא"כ י"ל דלכן הוסיף רש"י שזה מי"א מזמורי משה להוכיח שמשה אמרם, ועדיין י"ל דהוא גם אמר אז מש"כ מקודם וכ"כ בכלי יקר שם בשם רבינו בחיי דזה המשך למש"כ בתחלה תפלה למשה, ובכלי יקר מסביר איך נכלל בכל הפרק דתפלה למשה בנין המשכן, והסיום הי' זה דויהי נעם, ודחוק דמ' דהתחלת הברכה הי' ויהי נעם.

וידידי הרב יהודה גליס שליט"א הראני דבמחזור ויטרי בסדר פסוקי דזמרה של חול כשכתב שבשבת מוסיפין מזמורים הביא פרק יושב בסתר בשם "ויהי נעם", ומשמע דגירסתו הי' דתחלת המזמור דיושב בסתר הוא ויהי נעם, אולם בסדר פסוקי דזמרה של שבת לא כתב כן וא"כ ק' לדייק מזה. ואכתי צ"ב דלמה לא הוסיף רש"י אצלינו ד"ז דהוא אחד ממזמורי משה, עוד יל"ע דאם משה כבר אמר ברכה זו בדיוק אז, ועדיין לא שרתה שכינה עד עכשיו נמצא דח"ו לא פעל בברכתו כלום וכי אפשר לומר כן.

והנה **בשבעות טו**: כשמוסיפין על העיר ועל העזרות אומרים שיר של פגעים או נגעים דהוא יושב בסתר עליון דכ' שם ונגע לא יקרב באהליך ויפול מצדך אלף, כי אתה ה' מחסי ופירש"י ד"לפי שאמרו משה בהקמת המשכן דכתיב ויברך אותם משה ומה בירכן יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם ויהי נעם וגו' והכי איתא בתו"כ והוא אחד מעשרה מזמורים שאמר משה בספר תהילים מתפלה למשה עד סוף מזמור לתודה". והק' הב"ח והמהרש"ל דלפ"ז לא הי' לו לומר יושב בסתר אלא ויהי נעם, ותי' בתורת חיים שם דוודאי עיקר הכוונה ליושב בסתר, אלא רש"י רוצה להוכיח דמשה אמר יושב בסתר כיון דידענו שאמר ויהי נעם שהוא פסוק לפני זה, א"כ אמר גם ההמשך שהוא להברית המזיקין דעד להקמת המשכן הי' שם שליטת המזיקין וביום הקמת

לחוד, ומה שאמר אח"כ יה"ר שתשרה שכינה הוא כמו ביאור על הפסוק שאמר דזה מענין אחד, וזה מש"כ רש"י אח"כ לפי שכל ז' ימי המילואים וכו' ר"ל שעכשיו לא הי' חסר רק השראת השכינה. עכ"ד הט"ז.

ומבואר מדבריו דאפשר להחשיב ויהי נעם עם יושב בסתר כמזמור אחד, כיון שהכל מתפלת משה וזה כוונת רש"י שהוא א' מי"א מזמורי משה, ואולי זה כוונת מחזור ויטרי שהעתיקו כאילו ויהי נעם הוא התחלת המזמור, דאפשר גם להחשיבו כתחלת המזמור הבא. עוד יש לרמז להנ"ל בדברי רש"י שכתב הלשון מי"א מזמורים דאנו דנים מצד בחי' מזמור שהוא כענין פסוקי דזמרא להכרית הקליפות.

ולפ"ז א"ש דוודאי פעל משה בברכתו אז דזה הי' סילוק המזיקין, אבל לגמר השראת השכינה עדיין הי' צריך ברכה דכאן. ובמדבר קדש תי' בזה מש"כ בתו"כ עה"פ כי היום ה' נראה עליכם דהיינו שכבר נזבחה העבירה היינו דע"ז ז' ימי המילואים נכרתו הקליפות שנוצרו מחטא העגל ולכן כי היום ה' נראה עליכם.

מה שאומרים בכמה מקומות יושב בסתר

והנה מצינו הרבה פעמים שאנו אומרים מזמור זה לסילוק המזיקין ופעמים מתחילים גם מויהי נעם ופעמים מיושב בסתר ויסודו משבועות ט"ו: דנקרא שיר של פגעים, ובסידור של"ה [בפסוד"ז של שבת] עמד בלשון שיר של פגעים כאילו שייכת להפגעים, ותי' דכמו דמבואר בשבת שהמלאך המות מסר למשה סוד הקטורת, הנה יתכן דמזמור זה הי' בכלל המתנה דהוא לבטל ולסלק מזיקין, וברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ולכן הוא שיר של הפגעים ששייך להם ממש. וזה כל ענינו דיושב בסתר שאומרים בהלוויית המת לסלק המזיקים שבאים לינוק מקדושה שבמת יהודי, כמבואר באור החיים הק' ריש פ' חקת, וכן מזמורי לכו נרננה בקבלת שבת שהם המשך פרק יושב בסתר הוא כולו להטיל פחד על המזיקין שכולם יברחו לנוקבא דתהומא רבא, וכן בצאת השבת אומרים יושב בסתר כדי שלא יבואו המזיקין שהיו שקטים כל השבת ועכשיו חוזרים כשאנו יוצאים מן השבת. וכן במצות נר חנוכה מקדימין ויהי נעם אבל אח"כ אומרים שוב ויהי נעם יושב בסתר כדי שלא ישלטו המזיקין שרוצים ליהנות מקדושת הנרות.

מה שאומרים בק"ש שעל המטה

והנה גם בק"ש שעל המטה אומרים יושב בסתר ומקורו שם מדברי הראשונים ריש ברכות והעתיקו ל' הגמ' שבועות, דהוזכר שם מיושב בסתר עד כי אתה ה' מחסי

המשכן הסתלקו המזיקין, וכמפורש כן במדרש עה"פ ויהי ביום כלות משה שכלו המזיקין, וא"כ הי' לו לומר גם יושב בסתר לסילוק המזיקין ולכן גם במוסיף על העיר ועל העזרה צ"ל יושב בסתר לסילוק המזיקין.

בפ' פקודי הוא לסילוק המזיקין וכאן

להשראת השכינה

והט"ז בדברי דוד כתב כיסוד זה לתרץ דברי רש"י בפ' פקודי לעומת דברי רש"י בפ' שמיני [והשר שלום מבעלוא הי' מפליא דברי הט"ז והי' מרחיב בזה עי' בספרו מדבר קדש כאן] והעיר עוד למה שם הקדים הברכה יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם ואח"כ ויהי נעם, וכאן הקדים ויהי נעם, ותי' דהי' צריכים לבקש על שני דברים האחד השראת השכינה והשנית להכרית הקליפות המתאזים לידבק בקדושה ע"ד כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, ובמזמור ויהי נעם כלול שני הדברים דהיינו עד כוננהו הוא תפלה להשראת השכינה, ומן יושב בסתר הוא להכרת הקליפות, כידוע משבועות שם ועוד מקומות שפרק זה מועיל להכרית הקליפות, ולכן בפ' פקודי שעדיין לא הוקם המשכן הי' צריך לבקש על שני דברים [ובפרט במדבר הגדול והנורא שהוא מקום נחש שרף ועקרב מקום מדור הקליפות צריך השיר של פגעים להכרית הקליפות] ולכן אמר מזמור ויהי נעם עם מש"כ אחריו במזמור שהוא מי"א מזמורים דהיינו שתחלתו הוא סוף הפרק הקדום לענין השראת השכינה, ואח"כ יושב בסתר דהוא הכרת הקליפות, ולכן התחיל ביה"ר שתשרה וכו' שזהו עיקר הברכה מבין שניהם, ולכן היא נזכרת תחלה במזמור לפני יושב בסתר ושניהם חשובים כאחד שהם שייכים לתפלת משה בי"א מזמורים שלו, [ומספר י"א מרמז ביטול כוחות הרעים ששרשם י"א כמו י"א סממני הקטורת שתמיד רוצים להתנשא על הקדושה בחי' עשר - מדבר קדש] אבל כאן שכבר הוקם המשכן בכל יום מן המילואים וכבר נכרתו הקליפות [דזה הי' סוד העמדת ופריקת המשכן שבעה ימים דהיינו מעמיד משכן ומפרק קליפה עי' זח"ב קלח: - מדבר קדש והרחיב הגרמ"י רייזמן שליט"א לפרש דכל ענין שבעת ימי המילואים הרי הי' בבחי' שבע יפול צדיק וקם דל"ש כלל להביא התיקון השלם אא"כ מסלקים קודם המזיקין והמשטינים, ואם מתייאש אחרי נפילה הרי נצחו המקטרגים אבל ע"י שאינו מתייאש וחוזר וקם עוה"פ ועוה"פ, שוב יש לזה תקומה נצחית] לא הוצרך להתפלל רק על השראת השכינה, ע"כ לא אמר יושב בסתר רק פסוק ויהי נעם.

ובזה ביאר הט"ז מה שרש"י דייק בלשונו הזהב ולא כתב כאן "וגו" כמו שכתב בפרשת פקודי ⁸ דשם כוונתו לכלול שאר הפרקים אבל כאן לא אמר רק פסוק זה

⁸ הראני דברי הט"ז האלו הג"ר משה הופמאן שליט"א ר"מ ישיבת באבוב והפליא בזה איך שחייבים לדייק כל מלה ברש"י, גם כשרש"י בחר לכתוב רק וגו' במקום לכתוב ההמשך המלא.

אבל באמת מבואר בכתבי אריז"ל די"ל גם יושב בסתר בעמידה כמבואר בשערי תשובה שם, אבל לפחות פסוק ראשון י"ל בעמידה, והטעם כי הכוונה לקבל עתה אור חוזר הנקרא נעם ה' מסוד תוס' שבת לכל ימות השבוע ולכן יש לאמרו בעמידה. וכן בבית האבל לא מדלגים רק על ויהי נעם, אבל יושב בסתר אומרים, כן מבואר בכנה"ג, ולהנ"ל א"ש דעיקר הברכה דהשראת השכינה הוא פסוק דויהי נעם אולם יושב בסתר הוא רק הברחת המזיקין, ועיקר מה שאומרים קרא דויהי נעם כ' אריז"ל שהוא להמשיך קדושת השבת על ששת ימי המעשה ויושב בסתר הוא רק להבריח המזיקין, ולכן י"ל דעיקר מה שלא יכול האבל לומר הוא ויהי נעם.

ויהי נעם נשבת במוצ"ש

אולם בת"ב שחל במוצ"ש לא אומרים ויהי נעם וגם יושב בסתר לא אומרים וזה מה שאומרים בסליחות "ויהי נעם נשבת במוצאי שבת" וי"ל כיון דבת"ב הי' באמת שליטת המזיקין וביהמ"ק נחרבה במוצ"ש כמבואר בערכין יא: ומזמור ויהי נעם לא פעלה פעולתה כלל, א"כ נשבת אז כוחו של משה במזמור זה, ולכן לא אומרים אותו כלל, אבל באבל פרטי הגם דחלה מדת הדין ויש חוסר בהשראת השכינה מ"מ רוצים לסלק המזיקין.

והנה כ' רמ"א שם דכשחל יו"ט באמצע השבוע אין אומרים ויהי נעם כיון דבעי' דכל ששת ימי המעשה יהו ראויים למלאכה וצ"ע דמנ"ל דבעי' כל ששת ימי המעשה ראויים למלאכה, הרי גם אם יש יום אחד של מלאכה צריך ברכה והמשכת קדושה, ותי' היעב"ץ בסידורו שם דאם ימות החול מוטלין בין שני קדושות יש בהם כדי להציל מן הנזק וההפסד ואם יאמר אותו אז נראה כפוגם בכבוד הקדושה הנוספת בשבוע זו. [ויל"ע ביו"ט שחל ביום שישי]

והנה כ"ז הוא באמירת ויהי נעם בתור פתיחה ליושב בסתר דאז קאי על ימי המעשה והמשכת קדושה לשם, אולם בשבת בבוקר כשמוסיפין מזמורי תהילים ואומרים ויהי נעם, שם הוא בתור גמר דקאפיטל תפלה למשה ולא בתור פתיחה ליושב בסתר, ולכן לא איכפ"ל כלל במה דאינו ימי המעשה וכן מבואר בדברי הדרישה שם סק"ג ביישוב קו' זו. ומה שאומרים יושב בסתר בשבת כ' הלבוש כיון דמזיקין מצויין בליל שבת, והשלח"ק בסידורו כ' עפ"י מה שהזכרנו לעיל בשמו דזה נמסר למשה ע"י מלאך המות וזה בבחי' מלאך רע עונה אמן בע"כ, ממילא יש ענין לאמרו בשבת.

והובא בטור סי' רל"ט, אולם במטה משה שם דקדק דאין מתחילין ויהי נעם רק מיושב בסתר עד כי אתה ה' מחסי, ובכלבו הביא באמת שתי נסחאות אי מתחילים מויהי נעם וגומרים עד הסוף או רק מיושב בסתר עד כי אתה ה' מחסי, אבל כיון דבגמ' איתא רק עד כי אתה ה' מחסי ואח"כ ה' מה רבו צרי, נר' דיש ענין שיהי' דוקא זה כדי להשלים לשישים תיבות שמסוגל לענין שישים גיבורים סביב לה, ומ"מ נתפשט המנהג לאומרו כולו וכן הי' נוהג מהר"ם מרוטנבורג, וביאר מטה משה דכיון דענינו לשמור ממזיקין ולכך תיקנו לאמרו במוצ"ש כיון דבמוצ"ש חוזרים המזיקין, וא"כ נכון שלא לשנות ממה שאומרים במוצ"ש כיון שהוא מטעם אחד. ע"כ דברי המטה משה. והרמז במה שיהי' דוקא מויהי נעם עד הסוף ראה לקמן.

ויהי נעם במוצ"ש

והנה במוצ"ש מבואר בטור סי' רצ"ה וברמ"א שם לומר ויהי נעם, ופי' בטור לפי שהוא מזמור⁹ של ברכה שכן בדרך משה כשסיימו ישראל את מלאכת המשכן ונוהגין לכפול פסוק אורך ימים אשביעהו שע"י כן נשלם השם היוצא ממנו, והוזכר גם בזה"ק בכמה מקומות ובמג"א הביא בשם תשב"ץ סי' רנ"ח דכשכופלים פסוק אחרון עולה קכ"ט עם קריאתה מזמור עולה ק"ל כמנין הכהנים שכהני חשמונאי אמרו אותה במלחמה וניצחו, והיעב"ץ בסידורו כ' דקכ"ט תיבות הוא כמנין כל"י זי"ן ולכן אין בו זיין דאין כלי זיין שולט בו ומנין ק"ל עולה עי"ן לשמירה מעין הרע ומנגעי בני אדם שהולידם אדה"ר בק"ל שנה, ולכן נקרא שיר של פגעים, ולפי שבמוצ"ש מתעוררים המזיקין לצאת מנוקבא דתהומא רבא לשלוט בעולם לכן אומרים אותו מפחד בלילות.¹⁰ ובאבודרהם מובא לכפול פסוק ראשון ואחרון כיון דבעצם הי' צריך לכפול כולו כדי שיעלה למנין רמ"ח לשמור רמ"ח אברים אלא מפני טורח ציבור כופלים רק פסוק ראשון ואחרון. נמצא לפ"ז דיש ענין ורמז ברור במה שמתחילים מויהי נעם דוקא ומסיים כל המזמור. ולכן מסתבר שמשה אמרו כמזמור בפנ"ע מויהי נעם עד פסוק אחרון כדי לרמז על מספרים הנ"ל.

חשיבות יתירה לפסוק ראשון

ומצינו דיש חשיבות יתירה לפסוק ויהי נעם, דכ' מג"א בריש הסימן בשם אריז"ל דפסוק ויהי נעם י"ל בעמידה,

⁹ כאן ג"כ משמע כג' מחזור ויטרי דכל המזמור דיושב בסתר מתחלת בויהי נעם.

¹⁰ והעיר הר"ר מרדכי הלוי דינר שליט"א דלפ"ז מה שנהגו בשנת תשפ"ד בעקבות מצב הקשה בא"י להגיד קאפיטל יושב בסתר אחרי התפלה, הי' צריך להקפיד לכפול פסוק אחרון שהרי אנו אומרים אותו בתור שמירה מן המזיקין.

השירה ביום השמיני

ותצא אש מלפני ה' וגו' וירא כל העם וירוו וגו'
[שם כ"ד]

ולא נתבאר איזה שירה שרו כאן, ופי' שפת אמת [תרל"ט] דהיא השירה הראשונה שפתחו בני"י בקריעת י"ס שהי' שירה לדורות, וע"י החטא נפסק מהם השירה וע"י התיקון חזרו לבחי' השירה כנ"ל, ורמז לזה איתא בזוה"ק דמשעת קי"ס לא הי' חדוה כההוא חדוה דיום השמיני עכ"ד. וא"ש לפי מה שהקדמנו מדבריו, דכל ענינו של שמיני הוא השלמה ליציאת מצרים, דמעשה הגיעו לדרגה להחיל הארת שמיני על כל הבריאה ולהעלותה, ולכן חזרו שוב לדרגת קרי"ס, וא"ש דאנו קוראים פ' שמיני מיד אחרי פסח ושביעי של פסח להמשיך אצלינו בחי' שביעי ש"פ שלא נאבדנו.

טעם מיתת נדב ואביהוא

ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו לפני ה'
[י' ב']

הנה בקרא מפורש שהקריבו אש זרה אשר לא צוה אותם, הרי מפורש דסבת המיתה הי' על שהקריבו אש זרה, מאידך בילקוט רמז תקנ"ד ובחז"ל בעוד מקומות מצינו הרבה הסברים למה מתו, שתויי יין, בלי רחיצת ידים ורגלים, מחוסר בגדים, לא הי' להם בנים, לא נשאו נשים, הורו הלכה לפני רבן, אמרו מתי ימותו שני זקנים הללו, עוון העגל שעשה אהרן, ויחזו את האלקים, ורש"י הביא שתיים מהם וכל הדעות הללו לכאורה הקרא מכחישם דמשמע שעיקר החטא הי' על הקרבת אש זרה.

וכבר עמד בזה הכלי יקר, ועי"ש שהאריך להכניס כל החטאים האלה בלישנא דקרא דהקרבת אש זרה. וע"ע באלשיך הקדוש וכיפה תואר על המדרש דלולא כניסה באש זרה לא היו מתים דוקא היום, או דדוקא כשנכנסו לפניו יש יותר תביעה להיות נקי מכל פגם.

אולם בקרא ג"כ מפורש דאמר משה "הוא אשר דבר ה' בקרובי אקדש ועל פני העם אכבד" ופירש"י ד"אמר לאהרן יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום שנא' ונקדש בכבודי היינו במכובדי, והייתי סבור או בי או בך עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך", וצ"ע הרי יתכן שהי' זה עונש לא' מן הסבות הנ"ל ולכן מתו, ומנ"ל שהם גדולים ממה שהקריבו, ועד"ז הק' אור החיים הק' דגם בלי החטאים אבל אולי רק בצירוף שניהם יחד הם שקולים כאחד מהם, ומנ"ל שהם גדולים ממה שהקריבו, ותי' דכיון דאמר הקב"ה ונקדש בכבודי היינו שהקב"ה חש שכשיראו ישראל שה' שוכן בתוכם לא יהי' להם יראה מספקת ולא התנהגו בכבוד הראוי,

וביותר יש לחוש כן בגדולי ישראל שהם קרובים אל ה', לכן עשה משפט בגדול שבכולן שאין למעלה מהן וממילא כל העם ישמרו בכבודו, וא"כ מוכרח שהם גדולים ממה שהקריבו דאל"כ אין כאן לימוד למשה ואהרן. ולפי"ז מיושב גם הקו' הנ"ל דאולי מחמת חטאם מתו, והתשובה הוא כיון דהקב"ה גילה שנקדש בכבודי א"כ נמצא דבעצם לא היו צריכים להכשל בחטא או שעכ"פ לא הי' זה נחשב לחטא עד כדי שיתחייבו מיתה, או שעכ"פ לא היו מתים דוקא ביום הקמת המשכן שהוא יום חתונתו ויום שמחת לבו כיום בריאת שמים וארץ, אבל כיון שרצה הקב"ה לקדש שמו ית' ממילא דקדק הקב"ה עמהם מאד כחוט השערה ונענשו. וכע"ז פי' במהרש"א זבחים קט"ו:.

ובוודאי מיותר להדגיש דכל אלו החטאים אין לנו השגה בהם ואינם כפשוטו ממש, ולדוגמא הא דשתויי יין הרי בלא"ה עדיין לא נצטוו, וכפי שהקשו הראשונים [בעלי תוס' ותשו' הרא"ש כלל י"ג סי' כ"א] ופי' שפ"א [תרמ"ז] דיין מעורר הלב ורצו להוסיף התפעלות הלב, אבל כהן הוא באמת שלוחו של מקום ואסור לו להוסיף שום התפעלות מצדו, וזה נקרא אשר לא צוה אותם שהי' צריך להיות רק בשליחות המקום, ומה שאמרו מתי ימותו שני זקנים הללו פי' בשנת תרמ"ח דהיינו שיכולין להנהיג את ישראל כמו קודם החטא כיון דנדב ואביהוא היו במדרגה של קודם החטא, אבל לא הי' רצונו ית' רק כל דור כפי ההנהגה המיוחדת אליו, וכפי שכבר שמעתי מפי הג"ר אברהם יצחק ברזל זצ"ל שאמר דהתביעה כאן הי' על הלשון שהשתמשו בה, ובוודאי לא אמרוהו דרך זילזול רק שהיו מחשבין איך יהי' כשהם ינהיגו את הדור. ומזה יש להקיש לכל שאר החטאים שהי' ממש כחוט השערה. וכ"כ במגיד משרים כאן "דחובה ידיהו קליש טובא מדאפליגו רבנן במאי חבו".

מיתת נדב ואביהוא היה לחנך ביהמ"ק למעלה

ודברים נוראים כתב בשל"ה הק' [מסכת תענית פרק תורה אור בענין הספד הצדיקים] דהק' במה דהביא רש"י "אמר משה [לאהרן], יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו, והייתי סבור בי או בך כו'. וקשה מהו הענין להתקדש במיודעיו של הקדוש ברוך הוא, ביום שמחת לבו כביכול בהקמת המשכן, הלא בשעת חדוה - חדוה [בראשית רבה פכ"ז ס"ד]. וכעין זה, יש קושיא בזוהר [ח"ג ד:]: שאומר בפסוק [ויקרא א] 'ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד', ולא כתיב 'ויקרא אל משה מאהל מועד', אלא הקדוש ברוך הוא קרא למשה ודיבר אתו מאהל מועד, להודיעו מה יהיה בסופו, וכי יהיה נחרב, וזהו 'ויקרא'. וכן כתוב בחורבן [ישעיה כב, יב] 'ויקרא

כי מן הבהמה ובקר וצאן הוא קרבנכם למטה. ולמעלה במזבחות מקריבין אדם. ופירש רש"י ז"ל (שם), אדם למה נאמר כו'. אבל לסוד הענין, מרמז על אדם ממש. עכ"ל השלה"ק.

וכ"ז השלמה למש"כ לעיל בענין קשר מיכאל לאהרן הכהן, דמבואר דחזון ממה שנתחנך מקום השראת השכינה למטה, נתחנך ג"כ ביהמ"ק למעלה וכמו שאהרן נתמנה כאן לכה"ג נתמנה שם מיכאל לכה"ג, וכמו שאהרן הוא זה שמתפלל ומלמד זכות על כלל ישראל, ה"מ מיכאל הוא תמיד מלמד זכות על כלל ישראל, ומיתת נדב ואביהוא ה' חלק מהשלמת ביהמ"ק דלמעלה.

אם נטמא המשכן ע"י נדב ואביהוא

[וימותו לפני ה' (שם)]

הקשו הראשונים [דעת זקנים ופי' הטור], דלשי' התנאים בתו"כ שמתו בפנים א"כ נטמא המשכן וצריך הזאת ג' וז' ולא מצינו שפסקו מעבודתם לטהר המשכן.¹¹ ותי' הטור דכיון דע"פ ה' יחנו וע"פ ה' יסעו דנחשב כסותר ע"מ לבנות במקומו כמבואר בשבת לב: ה"נ נחשב כמחובר לקרקע ואינו מק"ט. והק' המנ"ח [רס"ד סק"ט] ובשפ"א [בליקוטים בפ' שמיני] ממשנה בשבת כז: דכל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן וילפי' זה ממשכן ומבואר בתוס' שם דמיירי במחובר לקרקע דאל"כ בוודאי הכל מטמא, וא"כ הרי מבואר דגם אם המשכן נקרא מחובר יקבל טומאת אהל, והאריכו בזה האחרונים. [ע"י צ"ח פסחים צ: ע"פ זית רענן על הילקוט כאן דעיקר טומאת אהל נתחדש רק אחרי הוצאת נדב ואביהוא. וע"ע כלי חמדה חקת אות ג' ובשור' מהרש"ם ח"ב סי' צ"ד ואכמ"ל]

מת בעצמו אינו טמא

ולעיקר קו' הראשונים שמע בעל פרדס יוסף¹² מהאמרי אמת זי"ע [בקרענין בשנת תרצ"א] וכן שמע ממנו הגרצ"פ פרנק זצ"ל¹³ [בא"י בשנת תרפ"ז] וכ"כ באמרי אמת בעצמו ביומן בדרכו לא"י [בשנה הנ"ל] לתרץ ע"פ יסוד שראה בספרי ר"י ענגל [גליוני הש"ס בברכות יט: ד"ה ורוב] במה דאיתא שם דמדלגין היינו ע"ג ארונות דרוב ארונות יש בהם פותח טפח, והק' הרוקח סי' תס"ז הרי המתים הם קבועים וכמחצה ע"מ דמי ותי' בשם אברך אחד [זה הי' הארץ צבי מקוזגלוב כפי שהעיד בעצמו בתשובותיו סי' צ"ג] ע"פ המבואר בילקוט שמעוני [חקת תשס"א] דהנוגע במת טמא

אדני אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד'. גם בכאן קשה, בשעת חדוה - חדוה.

ותי' דהענין הוא, הצדיק הוא כמו בית המקדש. וידוע כי המקדש שלמטה מכוון נגד מקדש שלמעלה [תנחומא פקודי ב']. על כן כשנתחנך המשכן למטה, רצה הקדוש ברוך הוא לחנך גם כן שלמעלה, ולקח את נדב ואביהוא שהיו היותר מקודשים, ובזה נתחנך למעלה. כי הם לא מתו מחמת חטא, כמובן בפשטן של דברים, רק אדרבה, נכנסו בהשגה גדולה ומופלאה, ונשארה נשמתם דבוקה למעלה, כמו שפירשתי במקומו [בחי"ג פ' שמיני אות ח-י] בפסוק באחרי מות [לקמן טז א] 'בקרבכם לפני ה'', ולא כתיב 'בהקריבם', אלא הם עצמם קרבו, והאש זרה הוא בעודם בגופם בחמרם, על כן נדבקה נשמתם למעלה, ואז נתחנך המשכן שלמעלה. כי כמו שיש למטה כהן גדול - אהרן, כן למעלה כהן גדול, הוא מיכאל, המקריב נשמתם של צדיקים במזבח שלמעלה [כתובות קי. תורה ומיכאל], כנרמז בפסוק [שם ט ד] 'כי היום ה' נראה אליכם', הם אותיות: אהרן, מיכאל.

וכמו שיש במקדש שלמטה שתי מזבחות, חיצון ופנימי, כן למעלה וזהו הרמז, שבמזבח החיצון כתיב [נשמות לה, א] 'חמש אמות ארכו וחמש אמות רחבו רבוע'. וקשה, תיבת 'רבוע' מיותרת, כי מאחר שארכו ורחבו שוה, ממילא ידעין שהוא מרובע. וכן קשה במזבח הפנימי, שנאמר [שם ל, ב] 'אמה ארכו ואמה רחבו רבוע'. קשה שם גם כן, תיבת 'רבוע' מיותרת. אלא, הם רמזים על שני מזבחות של מעלה, המזבח ששם מיכאל כהן גדול. וידוע כי הוא רבוע כי הם ארבע מחנות שכינה אשר סימנם: 'ארגמן'. דהיינו: מיכאל, גבריאל, אוריאל, רפאל, זהו רבוע, והם כוללים כל כתות המלאכים. ועל זה נאמר [זכריה ג, ז] 'ונתתי לך מהלכים בין העומדים'. הצדיק נקרא מהלך, שהוא הולך משלמות לשלמות. והמלאכים הם עומדים, שהם שכליים מעת היותם. עוד יש למעלה מזבח, שהוא גבוה על גבוה, והוא גם כן רבוע, ונקרא מזבח הפנימי. והם ארבע מחנות שכינה גבוה על גבוה, שהן ארבע החיות הנושאות את הכסא: אדם, שור, נשר, אריה. וכשהנשמה צרורה תחת כסא הכבוד, אז היא למעלה מהמלאכים. ועל זה אמרו רבותינו ז"ל [דברים רבה פ"א סי"ב] שמחיצתן של צדיקים, לפנים ממחיצת מלאכי השרת. ונגד זה מזבח הפנימי. ותיבת 'רבוע' רומזת על ארבע חיות הנזכרים לעיל. ומאחר שמתו נדב ואביהוא, אע"פ שהיה לכבודם, מכל מקום אלינו היתה מיתתם כחורבן הבית. ועל כן ניחא במה שרמז 'ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד' - מחורבנו, כדפירש בזהר (הנ"ל באות קל"ו). כי כן היה באותו היום, מדוגמת חורבן אהל מועד למטה, אבל נתחנך למעלה, בסוד 'אדם כי יקריב מכם' [ויקרא א, ב].

¹¹ ואין לומר ע"פ ר"ח כהן בתוס' כתובות ק"ג: דצדיקים אינם מטמאים, דמפורש בסוכה כ"ה: דמישאל ואלצפן נטמאו.

¹² הובא בספרו כאן.

¹³ נדפס בספרו הר צבי פ' אחרי. שמעתי ממור"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א.

משה הוא אשר דבר וגו' או שמעיקרא לא הרהר כלל גם בלי שום הסברים, ובנוס"א יל"ע בהא שקיבל באהבה האם לא הרגיש כלל צער רק שהי' בשמחה גדולה על הזכיי' שהתקדש הבית ע"י בניו או שהי' לו קצת עצבון רק שהתאפק וקיבלו באהבה. ויש להקדים שבוודאי מי אנחנו לדון בכלל בענין גבוה כזה, שאין לנו השגה כלל באהרן שנאמר עליו כי מלאך ה' צבאות הוא, אולם רק נביא מדברי חז"ל ורבותינו בענין זה.

התנחם אחרי ששמע הוא אשר דבר ה'

ונראה שיש בזה שינוי לשונות במדרש ובראשונים ואחרונים. דהנה הרמב"ן כתב על וידום אהרן שהי' בוכה בקול ואז שתק, או כטעם ואל תדם בת עינך, היינו שהדממה הי' או מקול הבכי' או מעצם הבכי' וכ"כ הרא"ש שהי' בוכה בקול גדול כנראה שהבינו דל"ש לומר וידם אא"כ הי' בוכה לפני' או כיון דמשמע מקרא דרק אחרי שא"ל משה הוא אשר דבר ה' וגו' הפסיק לבכות, ועדיין לא ידענו אי מתחלה בכה כמו כל אב המשכל בניו, אולם הוסיף החת"ס [בתו"מ עמוד נ"ז] דמתחלה בכה שחשש שמתו בעונו וע"ז אמר לו משה דהיא גזירה מן השמים דבקרובי אקדש, וכן מבואר להדיא בתו"כ שהי' עומד ותוהא "אוי לי כך עבירה בידי וביד בני שכך הגעתי" עד שפייסו משה ואז הצדיק עליו את הדין הרי דעיקר הבכיי' הי' שחשש מחטא, וכן ביאר הגר"א אברהם יצחק ברזל זצ"ל בעיוני רש"י דעיקר הבכי של אהרן הי' שגם אם ידע מכל הרשימה של העבירות דלעיל, חשב שאם הוא בעצמו הי' שלם בענינים אלו לא היו נכשלים מזה, דהרי האב נתבע על עון בניו והי' גדר בכי של תשובה עד ששמע שמתו מגודל מעלתם וא"כ אין סבה לבכיי'.

וכן מבואר בספורנו שהתנחם בקידוש ה' שנקדש במותם היינו כיון שהבין שיצא מזה קידוש ה' ממילא הפסיק לבכות, והוסיף הנצי"ב בהעמק דבר דאף שבכיי' על המת הוא מצוה, אבל כ"ז בעלמא דיתכן דהוא עונש וצריך להרגיש בעונשו ולפשפש במעשיו ואם לא מטעם עונש לפחות יש לו להתאבל משום כבוד המת, אבל כשנודע לאהרן שסיבת המיתה הוא לקידוש ה', כבר לא ראוי לבכות כלל רק לשמוח שהתקדש כבוד ה' דמראה בזה דרצון ה' זהו רצונו. וכן מבואר ברשב"ם דבעצם הי' רוצה להניח העבודה ולבכות ולהתאבל, אלא שא"ל משה אל תתאבל ואל תבכה כיון שאם תצא מן המקדש תתחלל העבודה וכמו כל כה"ג שמקריב אונן, [ולרשב"ם לא אמר לו סבה למה מתו בניו רק שאין לו להפסיק העבודה] ולכן וידום אהרן ממה שהי' רוצה להתאבל ולבכות. וכן משפ"א תרמ"א נר' דהוידום הי' תוצאה ממה שא"ל משה הוא אשר וגו' דפי' דאין וידום דייקא על הקול רק

ומת עצמו אינו טמא נוכ' בזה הזית רענן שם נפק"מ לדינא דכשיחיו המתים לא יצטרכו המתים הזאה ¹⁴ עוד נפק"מ יש בזורק מת למקדש ואכמ"ל] וא"כ מה שמת טמא הוא רק מחמת טומאה הבאה ממנו והו"ל גדר פירש ואזלי' בתר רוב, או בנוס"א י"ל דמת בעצמותו אין לו טומאה רק מחמת החיצונים והמזיקין והם אינם קבועים.

וא"כ י"ל דכיון דהמשכן בפנים הי' קדושתו כ"כ גדולה א"כ לא שלטו שם המזיקין ממילא לא הי' שם טומאה כלל רק כשהוציאו מן המשכן חלה עליהם טומאה, ויש להוסיף ע"ז ע"פ מה שנתבאר לעיל ע"פ הט"ז והמדבר קדש דעיקר עבודת משה רבינו בוד' ימי המילואים הי' לסלק המזיקין ממקום המשכן ע"י מזמור דיושב בסתר ולכן א"ש לא הי' מקום לטומאה כלל.

מעלת שתיקת אהרן

ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל האדם אכבד וידום אהרן: [שם ג']

הנה אחרי שביארנו ענין מיתת בני אהרן יש לנו לבאר ענין שתיקתו של אהרן, דבספר תוס' ברכה בפ' ויגש ¹⁵ פי' דההבדל בין חרדה ובהלה, דחרדה לא מסלק כח הדיבור ובהלה מסלק כח הדיבור, וכיון דמיתת בני אהרן בא פתאום נבהל כ"כ עד ניטל ממנו כח הדיבור. אולם כבר השיג ע"ז מו"ז הגר"ר יעקב סניידערס זצ"ל ¹⁶ דח"ו לומר כן דבזה הוא מגרע מעלתו הגדולה של אהרן, וכן מפורש כאן בתו"כ והובא ברש"י שקיבל שכר על שתיקתו שנתייחד עמו הדיבור שנאמרה לו לבדו פ' שתויי יין, הרי דהשתיקה הי' דבר גדול, וכן פשוט דלא הי' התורה מדגיש זה, ויש להבין מה טיבה של שתיקה זו מה מעלתה ומהו שכרה.

הנה מקודם יש להבין האם הי' לאהרן מה לטעון ולהתלונן רק שקיבלו באהבה והתאפק ולא אמר דבר דכ"מ וידום שהי' לו מה לומר נובאמת יש מדרש פליאה שהי' לו לומר "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" ונאמרו ע"ז מאות פירושים ¹⁷ עוד יל"ע האם הי' השתיקה כבר מעיקרא מדעת עצמו, או שרק אחרי שא"ל משה הוא אשר דבר ה' וגו' אז קיבלו ושתק, ואי נימא ששתק רק אחרי שא"ל משה האם מקודם הי' לו צער כפשוטו או שידע מכל החטאים שמנינו לעיל וחשב ע"ז, עד שא"ל

¹⁴ זה ספק בנדה ע: וכבר הק' כן האמרי אמת בעצמו להפרד"י דלדבריו מה נסתפקו, וראה בפרדס יוסף שם שתי' דאולי כשיקומו יתטמאו מן המזיקים הסובבים אותו ודחוק ועי"ש עוד הרבה קושיות על עצם היסוד.

¹⁵ הובא בפרדס יוסף כאן.

¹⁶ בספר זכר זאת ליעקב עמוד ק"מ.

¹⁷ ראה בספר אוצר אפרים שהביא קרוב למאה פירושים ע"ז.

קושיות בכלל, דאם קל מלא רחמים עושה בוודאי יודע מה שעושה והכל לטובה, וזה שקול הרבה יותר מאם יגיד גדלותם של בניו ובקרובי אקדש וכדו' והודאה להקב"ה, אני לא צריך לחפש הסברים, והח"ח הי' רגיל לומר אם יש אמונה אין קושיות ואם אין אמונה אין תירוצים.

ולדרך זו משמע דכבר מעיקרא לא חיפש כלל תירוצים במה שקרה, אולם בחז"ל מבואר דמעיקרא דאג מחטא וכנ"ל. ויתכן דמעיקרא דאג מחטא דכן הוא ההנהגה הראוי' כשהקב"ה שולח יסורים, ואחרי ששמע בקרובי אקדש וכבר אין סבה לפישפוש במעשים ממילא הי' מקום לשאלות על הנהגת ה' ובה נימא דלא הי' לאהרן שאלות כלל.

אהרן הי' בבחי' דומם שאינו מרגיש

ויש להוסיף מש"כ במאיר עיני חכמים להג"ר מאיר יחיאל מאוסטרובצא זי"ע דלכן כ' לשון וידום ולא כ' ל' שתיקה כיון שהי' אהרן כדומם דכשחותכים אותו לא ניכר בו שום שינוי והתפעלות וכן אהרן כשקרהו האסון הנורא אפי' צורתו לא נשתנה וגם מחשבותיו והרגשותיו הי' כבראשונה כי ידע כי צדיק ה' בכל דרכיו. וכ"כ באביר הרועים אות ק"ג בשם האבני נזר, וכן דקדק בח"ח עה"ת ממה שלא כתב והחריש רק וידום, וכן פי' בספר אור המוסר [נכ"ך ב' עמוד פ"ן דלכ' ק' מה גדלותו של אהרן הרי חייב אדם לברך על הרעה כמו הטובה, ותי' כי אם אומר אדם שהכל לטובה משמע שהוא מרגיש את הרעה והצער, אלא שהוא מגביר שכלו על הרגשיו ואומר שגם זו לטובה אבל מי שמגיע לדרגה גדולה לא מרגיש הרע כלל, אדרבה הוא מרגיש שמחה עצומה, ולמדרגה זה הגיע אהרן, ולכן לא הי' לו צורך אפי' להגיד שהכל לטובה כיון שלא הי' לו שום קושי. ואבנ"ז הוסיף דזה מדרגה גדולה ביישוב הדעת ולכן קיבל שכר דין שתויי יין שהוא ג"כ ענין יישוב הדעת.

ובדעת תורה לר' ירוחם כתב דמעולם לא ידע טיב ענין של וידום גדלותו ורוממותו כי הגיע לו כל השכר הזה, עד שהבין ע"פ שהאריך שם דכל עיקר הבריאה הוא כבית משתה גדול לשמחתו של מקום והאורחים קרואים ומוזמנים לשמחתו, ואין מקום כלל למישהו לחשוב שהסעודה הוא לתועלתו, וא"כ זה הי' הרגשת אהרן דכיון שהיום הוא שמחתו של מקום ואני רק אורח ואין לי פה כלום אין לי אפילו בנים, וידום היינו מדה של אדם שלא מתרגש מכל כי אין לו כל אין לו שום דו"ד לתבוע דבר מה, דהשי"ת ברא הכל לכבודו ולשמחתו, והאדם נמצא כאן כמו על "פרעמדע חתונה" [חתונה של זר], וזה וודאי מדרגה גדולה והוא מקוראי המלך ואתו

שביטל עצמו לגמרי כענין שאמרם לא מצאתי לגוף טוב משתיקה כי ז"ש בקרובי אקדש להודיע כי לא מצד מעלת האדם יכול להתקרב אליו רק בכח ציווי הבורא ית' שע"ז נענשו נדב ואביהוא וזה וידום, כענין ואהרן מה הוא, ולכן בחר בו הקב"ה שעושה השליחות רק לרצון הבורא ית' המצווהו, עכ"ד. הרי דע"י ששמע ממש הוא אשר דבר וגו' קיבל על עצמו דרגת וידום. אלא דלראשונים הכוונה שקיבל הסבר למה מתו כיון שהקב"ה רוצה לקדש את ביתו ולכן התנחם בזה וא"כ אין כאן שאלה עוד וגדלות השתיקה הוא שהי' שמח ומרצה בזה שיוכל להקריב את בניו על קדושת שמו ית' ולכן קיבל שכר על השתיקה, אולם לשפ"א קיבל על עצמו הלימוד להיות בטל לגמרי לציווי ה' ואין הכוונה לשתיקה מדיבור גרידא אלא שמשתיק את עצמו לגמרי לרצון ה'. [ובתורת כהנים בתחלה מבואר דהשתיקה הי' מחמת צידוק הדין ושם לא כ' שקיבל שכר על השתיקה אולם אח"כ בתו"כ כ' כיון שידע אהרן שהם ידועי מקום שתק וקיבל שכר]

ויש להוסיף דבתרגום ירושלמי כ' על וידום ושבת אהרן והביאו במאירי [גיטין דף ו' ופ"ג דאבות מ"ג]. ובתפארת שלמה פי' דהי' משבח להקב"ה על הזכות הגדול שהתקדש הבית ע"י בניו, ובדוד כתוב למען יזמרך כבוד ולא ידום, אבל גם אהרן זימר רק שהי' בשקט משום כבוד המת, וזה גם יתכן אחרי ששמע בקרובי אקדש.

ובמה שקיבל ע"ז שכר שנתייחד עמו הדיבור יש להוסיף מש"כ הכלי יקר והחת"ס וצורור המור, דזה בא לגלות שהיה בשלימות השמחה דאם הי' חסר בשמחה ושתיקתו הי' מחמת עצבות וכדו' לא הי' שייך דיבור.

אהרן לא הי' לו שאלות כלל

והי' מי שהעיר [הג"ר אלי' ברוך פינקל זצ"ל¹⁸ ולהבלי"ח הג"ר אליהו דיסקין שליט"א] דכמו שמשא אמר דברי שבח על נדב ואביהוא שכנר' הם גדולים יותר מהם הו"ל לאהרן להספיד את בניו ולהצדיק עליו את הדין ולהודות להקב"ה על הזכיי' הגדולה שהי' לו בנים כ"כ חשובים שזכו שיתקדש שמו על ידם, ובפרט דתנן בפ"ח דברכות חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, [ולתרגום ירושלמי הנ"ל ל"ק דבאמת הודה להקב"ה] ותימצו שכתוב כאן יסוד גדול דמשה רבינו הי' רק הדוד של נדב ואביהוא והי' יכול להגיד הספדים, אבל אהרן הכהן הי' האב והי' הבעל הקרבן בעצמו וההסברים הכי מופלאים שיגידו על דרכי ה' אבל "צום שווייגען קומט דאס נישט" [זה לא מגיע לשתיקה] צידוק הדין הכי גדול של אבא הוא לשתוק, דכשבעל הקרבן אומר הסברים נמצא יש כאן קושיא שמצריך תירוץ, וידם אהרן הכוונה שאין לי

¹⁸ בספר משלחן רבי אלי' ברוך.

ששמעו דברים המנחמים, וכן מצינו בגדולי רבותינו שהרגישו כאב עצום רק שהתחזקו.

לדוגמא הרמב"ם כותב באגרותיו **לרבי יפת הדיין מעכו** ²⁰[עמ' רכ"ח במהדורת שילת] כשאחיו רבי דוד שהי' קרוב מאד ללבו נטבע בים הודו ובידו הי' ממון רב והניח בת קטנה ואלמנה כתב "ונשארת אחריי כמו שנה מיום שהגיע השמועה הרעה, נופל על המטה בשחין רע ובדלקת ובתמהון לבב, וכמעט קט הייתי אובר ואח"כ עד היום כמו שמנה שנים אני מתאבל ולא התנחמתי ובמה אתנחם והוא הי' וכו' כל עת שאראה כת"י או ספר מספריו יהפך עלי ליבי ויעורו יגוני כי ארד אל בני אבל שאולה ולולא התורה היא שעשועי אז אבדתי בעניי", וכן בדורות האחרונים, לדוגמא מרן הדברי חיים [יארצייט כ"ה ניסן] כשמת עליו בנו התחזק ואמר כשמישהו דופק לך על הגב וכואב אבל כשאתה מסתובב ורואה שזה אבא שלך אתה רואה שבא מחמת אהבה, וכן בנו הרה"ק משינעווע זי"ע כשקיבל פעם בשורה רעה מאד, מתחלה שתק וזלגו עיניו דמעות ואח"כ אמר ג"ז לטובה ואמר ד"בלע מרור לא יצא" אם הקב"ה שולח ייסורין צריך קודם להרגיש הייסורין ואח"כ לעכלו ע"י ג"ז לטובה.

והג"ר שלום שבדרון זצ"ל [בלב שלום] הביא סיפור הנ"ל של הרה"ק משינעווע ופי' בזה ענין וידום של אהרן, דמעלת וידום הוא שלפני שמחפש הסברים ונחמה כמו ג"ז לטובה מתחלה מקבל את הדין בכפיפת ראש ובשקט מוחלט ומרגיש את הצער והכאב ששלחו הקב"ה, ורק אח"כ מתחזק עצמו בג"ז לטובה, דמי שמיד מעורר את רוחו ואומר ג"ז לטובה או כפרת עוונות, הוא בבחי' זקיפת קומה כל דהוא שמוצא האדם את עצמו ומתעורר, ובוודאי שזה דבר טוב אבל רק אחרי שקיבל והרגיש את הדין, וא"כ לפ"ז אדרבה גדלותו של אהרן הוא שנתן עצמו להרגיש הכאב לפי שזה גופא רצון ה', ובאמת הי' בצער גדול, אבל כיון שמה א"ל דיצא מזה קידוש השם קיבל הדין באהבה ובשמחה. -ויתכן למתבונן שאין סתירה בין כל המהלכים דעצם הרגשת הכאב הי' מתוך ביטול עצום שכך הוא רצונו ית' ואכמ"ל מדברים הנשגבים מערכינו-

דרכי רבותינו בקבלת מאורעות המלחמה

ונביא כאן קצת מדרכיו הגדולים של רבותינו הקדושים בקבלת מאורעות המלחמה: אהרן קדוש ה' הרה"ק מבעלזא זי"ע הי' לו בן יחיד שהי' גאון וקדוש ר' משה'לע הי"ד, ונשרף ע"י הנאצים ימ"ש, וכששמע מזה, אמר "ב"ה שגם אני זכיתי להקריב קרבן ציבור", אמר

הקב"ה מתייחד וזה הי' שכתב. [ופי' כן בדברי הרשב"ם שזה אחרי שא"ל משה בקרובי אקדש היינו שלא יבכה, אבל אח"כ קיבל הבנה זו לגמרי וי"ל כנ"ל דמתחלה דאג מעבירות וכשידע שאין כאן חטאים לא נשאר לו שום דו"ד בזה]

הרגיש כאב ואעפ"כ התחזק

אולם באמת הגם שאין לנו שמץ השגה באהרן הכהן, אולם לדרך זו ל"ש לימוד לדורות בזה, דמי יוכל להתדמות לאהרן שהוא כמלאך שמופקע מהרגשים, אולם כדי שיהי' לנו לימוד לדורות אולי מותר לומר דוודאי הי' לו לב מרגיש בצער ואובדן שני בניו הגדולים, ¹⁹וכ"מ מלשון המדרש [י"ב ג'] דמתחלה הי' אהרן עצב במיתת בניו עד שנתייחד אתו הדיבור ושמת, ובפשטות העצבון אינו עצבון של תשובה רק עצבון כפשוטו, בפרט שבניו היו כ"כ גדולים שאין לנו השגה בהם ורק הוא ידע מה הי' אילו היו ממשיכים לחיות, וביותר י"ל דאדרבה מחמת גדלותו שאין לנו השגה הי' הרגשי לבו מפותחים הרבה יותר ממה שאנו יכולים לתפוס ולכן אין לנו גם השגה באהבתו להקב"ה, ואעפ"כ כיון שהבין שכך הוא רצון ה' ביטל עצמו בשכלו לגמרי, וגם לא רצה לשבח ולהודות כיון שהבין שעבודתו הוא הביטול כדכתב שפ"א. או כמ"ש בחת"ס [בתו"מ עמ' נ"ז] ע"פ מש"כ באיוב שאמר ה' נתן והי' לקח יהי שם ה' מבורך וכן אמר אשתו של ר"מ [ביל"ש משלי ר' תתקס"ד] כשמתו שני בניו ובכה ונחמתו שזה הי' בגדר פקדון, וא"כ יש להודות על שזכה בפקדון עד אז, אלא שלהודות על כך צריך התפעלות נגד הטבע, ואהרן חשש דאם יתעורר להודות פן יתעורר בתרעומות על הלקיחה ולכן שתק, וא"כ י"ל שבכה מחמת צער אבדן בניו רק שהתחזק והתאפק, וכמו בר' מאיר שבכה מקודם, רק התנחם אח"כ.

וכן מצינו בדוד המלך [שמואל א' כ"ט] כשפשטו עמלקים בצקלג ואת כל העיר שרפו באש, ונשבו כל הנשים ובכללם שתי נשי דוד, כתוב "וישא דוד והעם אשר אתו את קולם ויבכו עד אשר אין בהם כח לבכות וגו' ותצר לדוד מאד" וגו' ורק אח"כ כתוב "ויתחזק דוד בה' אלוקיו" וכן מצינו גדולי התנאים בש"ס שמתו ילדיהם ולא קיבלו נחמה עד שאמר משהו מה שאמר, [עי' מו"ק כא:] ולא משמע שמתחלה היו בעצב רק מחמת חטאים ולא צער טבעי כלל, רק דהרגישו כאב גדול כפשוטו עד

¹⁹ כע"ז כתב אור החיים הק' לעיל בריש הפרשה ד"ה ואולי דהצער שנרמז בויהי הוא צערו של משה שגדולתו עבר לאהרן "והגם כי עצם מאד בצדקות וענוה הלא כל לב חי מרגיש ובפרט בדבר מצוה יקרת הערך כזאת" ונפק"מ בהבנה זו הוא גם לענין נסיון עקידת יצחק ומה שפרחה נשמתה של שרה האם מותר לומר שהי' להם הרגש טבעי כאב ואם, או שהיו מופקעים לגמרי מרגש כיון שכל רצונם כרצון ה'. וכן כשפגש יעקב את יוסף וקרא ק"ש, ואכמ"ל.

²⁰ הראוני ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א.

כשהגיע לשם הרגיש שע"י עיניו החודרות של הרבי שנתמוגגו ונמסו כל השאלות שהי' לו, וכל שאלותיו נעלמו כלא היו.

כן מו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל אף שאבד כל משפחתו זוגתו וי"א ילדיו, מעולם לא התרעם ולא קונן עליהם. והעיד דודי הרה"ח ר' שמעון הירשער שליט"א שאף שידוע לו על כמה מגדולי ישראל שאבדו ילדיהם במלחמה, דכשהזכירו ילדיהם היו נרעשים מאד ולא יכלו להרגע, מ"מ זקני הי' תמיד מאד רגוע ולא הי' נראה עליו כלום מאבדן ילדיו, ולא מחמת שלא חשב עליהם רק הי' מדבר עליהם באופן רגוע, ופעם ביקש ממנו לעזור לו להכין שיעור כיון שהי' ק' לו לראות, ובאמצע אמר לו קושיא, וא"ל זה מגיסך "מרדכי מנחם" ולא ידע על מי הוא מדבר, ואמר ברוגע "זה גיסך שאתה לא מכיר, אנחנו מאמינים שמשיח קומט שוין ער איז שוין דא ואז תכיר אותו". וכבר סיפרנו כמה שסיפר לו בליל הסדר על זה שראה אשתו מקרון אחד עם ילד קטן ואמר "יארן לאנג איז דיין בילד נישט ארויס פון מיין געדאנק" [שנים רבות שהציור הזה לא מש מזכרונני] ופחד דודי שמעתה יתחיל לבכות על כל מה שאבד, אבל פתאום נשתתק במחשבתו ודפק על השלחן ואמר "מען דארף אננימען דאס וואר רצון ה'" [אנו מקבלים הכל שכך הי' רצון ה'] דהי' ממש בבחי' וידם אהרן שקיבל הכל בשתיקה ובלי קושיות ותירוצים, עד כדי שהי' כסדר רגוע ובשמחה. ומו"ז הג"ר בנציון זצ"ל בהספידו עליו הדגיש ענין זה מה שקיבל הכל בתמימות ושאל פעם לא נאנח ע"ז, רק בתפלת נעילה כשעבר לפני התיבה וכמנהג אשכנז אומרים "אבינו מלכנו" פסקא פסקא אז השתתף נפשו ב"עשה למען הרוגים על שם קדשיך" "עשה למען באי באש ובמים על קידוש שמך",²² עד כי

²² שמעתי על ניצול שואה, שסיפר שראה שרצחו יהודים, והיו כאלה שהספיקו להגיד שמע ישראל עד הסוף ויש שלא הצליחו לומר רק "שמע ישראל ה'" וזה ההבדל בין עשה למען הרוגים ע"ש קדשך שרק הספיקו להגיד שם ה', ועשה למען טבוחים על ייחודיך זה אלו שהספיקו להגיד גם ה"א ה' אחד.

וכעת אחרי טבח שמחת תורה תשפ"ד יש להוסיף עוד ע"פ מה ששמעתי על אשה הרחוקה מתו"מ שבתה נהרגה עם מאות בני אדם בשמחת תורה בחגיגה הגדולה שעשו הרחוקים, ואמרה אמה שהיתה לה הרגשה לרוחניות ורצתה להרגיש שמחת החג לכן הלכה לשם, והיא בטוחה שלפני שנהרגה אמרה "שמע ישראל" ותוך הדברים התברר שאשה זו לא ידעה שיש המשך ל"שמע ישראל" [ה"א ה' אחד] וא"כ מסתמא גם הבת שלה לא ידעה, וכששמע זה הג"ר אשר ווייס שליט"א אמר הרי זה סידור מפורשת שיש מושג דשמע ישראל לחוד, שומר ישראל שומר שארית ישראל ואל יאבד ישראל האומרים "שמע ישראל". עכ"ד הג"ר אשר ווייס שליט"א. מתחלה חשבתי שזה בדיחה דפשוט דשמע ישראל הוא רק התחלת הפסוק, אבל כשעיינתי בסידור ראיתי דאח"כ אומרים שומר גוי אחד וכו' המיתרים שמך ה"א ה' אחד, ואם בקטע הראשון כבר הי' הכוונה לסיום הפסוק ל"ל תרתי, ולכן נראה לפרש ע"פ דרוש דג' קטעים הם נגד ג' סוגים בכלל ישראל הראשון קאי על יהודים רחוקים מאד כ"כ עד שידועים רק על מושג "עם ישראל" ושרים "עם ישראל חיי" ו"מדינת ישראל" ולא יודעים כלל על אחדות ה', והם בגדר שארית ישראל, משיירי שיריים של כלל ישראל, בגדר ישראל

ולא הוסיף ומאז אף שגם נאבד לו כל משפחתו העניפה, לא שמעו ממנו מילה וחצי מילה, שהי' כל ימיו בבחי' וידום אהרן.²¹ ומסופר על חסיד אחד שאיבד את הכל במלחמה ונשא בתוכו מטען כבד של זכרונות של לפני המלחמה, והי' מרגיש שלא מסוגל להכיל את עוצמת הכאב מאבדן הכל והגיע להרה"ק מבעלזא בתל אביב, אבל כשהתחיל לדבר על המלחמה התעטף הרבי בשתיקה ולא הגיב כלל, שאף שאבד כל משפחתו העניפה הבליג על אסונו והעלה עצמו לדרגת וידום אהרן עד שלא היה בכלל בר תגובה, כך כמה פעמים ניסה להשיח לבו לפני הרבי על עומק משמעות המלחמה, ותמיד שתק, עד שפעם אחת שלחו אל הרה"ק מהוסיאטין ששם יקבל תשובות על שאלותיו, אבל

²¹ כן ידוע על מהר"א מבעלזא זי"ע שהלך בדרכו של אהרן בהפלגתו העצומה לדבר רק טוב על ישראל אפי' הרחוקים מאד. וידועים דברי הנעם אלימלך דשם האדם שנקרא ע"ש הצדיק גורם שילך בדרכיו וז"ל בפ' לך לך "רק שלפעמים שמא גורם, היינו השם שהוא נקרא כשם אדם כשר וישר זה גורם לאדם שיהיה צדיק למשל מי ששמו אברהם ורצה לעבוד השם יתברך ברוך הוא אזי השם הזה גורם ומסייע לו שיהיה צדיק" ובפ' במדבר "ונותחין לו שם בשם צדיק אחד שהיה כבר בעולם זה גורם לאיש הלזה שיהיה גם כן צדיק מחמת שנחשור האור של הצדיק שהוא בעולם העליון" [ומסתמא ה"ה מי שנקרא ע"ש מי שנקרא ע"ש הצדיק כמו נקרא ע"ש זקינו שנקרא אברהם ובסופו של דבר מגיע לאברהם אבינו וכן מהר"א זי"ע בעצם נקרא ע"ש סבו הרה"ק ר' אהרן מטשערנאביל אבל בסופו של דבר מגיע לאהרן הכהן] ועיקר הדבר דשמא גרים איתא בברכות ז': וימא פג: וזה מצד משמעות השם, אבל כאן נתחדש דעצם זה שנקרא ע"ש הצדיק משפיע עליו, וי"ל"ע אם זה שייך להא דיומא לח. דרשעים לא מסקינן בשמייהו וכן הביא ראי' במשנה הלכות ח"ו סי' רנ"ן [ומו"ז הג"ר בנציון זצ"ל הקריא דברי הנוע"א כשהכניס בבריתו של א"א ע"ה בנו הצעיר דודי הגה"צ רבי יצחק אלימלך שליט"א ששמו השני ע"ש אחיו של זקנתי שנהרג במלחמה שהי' נקרא ע"ש הרר"א] ומו"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א סיפר בשם הג"ר יוסף פריד שליט"א מקרית יואל נכד הרר"א זי"ע שמוסר שיעור בנוע"א כל ליל שישי ובהתחלת החורף תשפ"ד [מסתמא פ' לך לך] הקריא דברי הנוע"א הנ"ל, וא' שאל בשיעור מה המקור לדבריו, והוכיח אותו המג"ש שלא שואלים כאלו שאלות על הנוע"א דדבריו הם מקור לעצמם, באותו לילה או לילה אח"כ שמע קול בחלומי שאומר לו הנה אני זקין הר"ר אלימלך, ורציתי לומר לך שמקור לדברי נמצא במדרש תנחומא האזינו, והתעורר ובדק שם ומצא וז"ל שם סי' ז' עה"פ זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור לעולם יבדוק אדם בשמות לקרוא לבנו [שם] הראוי להיות צדיק כי לפעמים השם גורם טוב או גורם רע כמו שמצינו במרגלים שמוע בן זכור על שלא שמע בדברי המקום וכאלו שאל בזכורו וכן הוא אומר (שמואל א טו) כי חטאת קסם מרי, שפט בן חורי וכו' עי"ש באריכות. וצ"ע דעצם הדבר דשם גורם כבר כתוב בגמ' ברכות הנ"ל, וחיידושו של הנוע"א הוא שאור של הצדיק שנקרא על שמו מתעורר עי"ז ומשפיע עליו, וכעני"ז כתוב בסדר חסידים סי' רמ"ד באריכות דיש לזהר לא לקרוא ע"ש אחד שהי' לו מדות רעות או מזל רע או שלא הי' לו בנים וכו' עי"ש. וזה לא כתוב בתנחומא. ובגלילוני מהר"י הורביץ ציין מקור לדברי הרר"א ממגיד משרים פ' שמות ושם כתוב דמי שנקרא אברהם ממילא נוטה למדת החסד ומי שנקרא יוסף יהי' גבור בעריות וזה יתכן לפרש מצד עצם סגולת השם, או כהרר"א דמתעורר אור הצדיק למעלה. והגרמ"י רייזמן שליט"א הראה שו"ת רשב"ש סי' רצ"א שנשאל על יחסו לרמב"ן ורבינו יונה שהיו מחותנים, וכתו"ד כתב דבתו של רבינו יונה בר אברהם ז"ל היתה נשואה לשלמה בנו של הרמב"ן ז"ל. וכשנפטר רבינו יונה בטוליטולה היתה בתו מעוברת, וכשילדה ילדה בן זכר, והיה לו לקרותו משה כשם אביו, [כמנהג הספרדים] אמר הרמב"ן ז"ל אף על פי שצריך לקרותו על שמי, אני רוצה שיקרא יונה על שם זקינו אבי אמו משום ורחם השמש ובא השמש עד שלא כתבה שמשו של זה ורחם שמשו של זה, וכן היה דנפק מיניה גברא רבה והיה רב וגדול בישראל.

והוסיף הג"ר אליהו דיסקין שליט"א במש"כ אצל נביא שקר שהקב"ה מנסה אותם "הישכם אוהבים את ה'" [דברים י"ג ד'] ולמה לא כ' הישכם מאמינים מבואר דגם נסיון באמונה לא תלוי בבהירות הדעת גרידא, רק גם ברגש אהבת הלב להקב"ה דאז אין לו קושיות, ולכן באינקוויזיציה והמלחמה ה' גם אנשים פשוטים שעברו את זה והתחזקו כיון שהיו מלאים באהבת ה'.

כן מסופר על הג"ר יחזקאל אברמסקי זצ"ל שה' שגור על פיו הפסוק "צדקתך כהררי קל משפטך תהום רבה" וגו' משל לשני בני אדם אחד בראש הר גבוה והשני על סף תהום עמוקה, הראשון רשאי להפשיל עינו ולהתבונן כאוות נפשו בהר המתנשא מולו, והשני לעומת זאת מסוכן עבורו לתת מבטו בעמקי התהום הפעורה לרגליו פן יסתחרר ראשו ויפול לתוכו נפילה שיש בה ריסוק אברים, וזה"פ צדקתך כהררי אל דהצדקות וחסדי ה' יש להסתכל בהם, אבל משפטך הקשים הם כתהום שאסור להסתכל ולעיין בהם.

ובאסיפה שנערכה בלונדון זמן קצר אחרי המלחמה קמו אישים אחדים והצביעו על הירידה הרוחנית והזלזול בשמירת התורה והמצוות שהי' בקהלות שונות לפני המלחמה כגורם העיקרי לכל הפרענות, מיד עמד הג"ר יחזקאל, והגיב על דבריהם במילים נחרצות ואמר "אנו מוצאים בתורה כשמתו שני בניו של אהרן, לא הזכירו בשעת חימום את הסבות שגרמו לעונש הנורא נהגם שמצינו כמה סבות לעונשם ראה לעיל כי אם וידום אהרן. אנו עומדים עכשיו בשעת חימום לאחר האסון שפגע בכללות האומה, בוודאי חייב כל יהודי בעקבות מה שקרה לפשפש במעשיו אבל אין מקום לתלות את הקולר במישהו ואף אחד אינו רשאי להטיל האשמה בזולתו".

והנה מדבריו נר' שוודאי יש כאן סבה והי' מסכים לעיקר דבריהם אלא דבעת חימום אין לדבר מזה. ונראה לבאר דבריו דהנה באמת כבר נאמרו ע"י הגדולים כמה אפשרויות למה בא המלחמה, דהג"ר אבגדור מילר זצ"ל כתב ספר שלם להסביר עומק הקילקול והירידה בכלל ישראל לפני המלחמה ולולא המלחמה לא הי' נשאר שום יהדות, וכן הג"ר שמשון פינקוס זצ"ל בשיחותיו הפליג בזה כמה פעמים שהי' בוש גדולה להיות בן תורה,²⁵ ויש שתלו זה בשביל שעברו על שלש שבועות ע"י הציונים, ויש שאמרו דזה כבר חשבון שהצטבר אחרי הרבה דורות, מאידך גישת האדמו"ר מליבאוויטש זי"ע הי' דאין לקשור המלחמה לחטאים כלל.

אבן מקיר תזעק, ופי' מו"ז זצ"ל דאז הי' השליח המתאים לתבוע זכותם עבור כלל ישראל מפני שהוא קיבל רצון ה' בשלמות.

כן מסופר על מרן רבי אהרן קוטלר זצ"ל²³ שכמעט לא דיבר על אסון המלחמה, התנהגותו בנקודה זו הי' בבחי' היאנק דום, תלמידו הגרא"ל ראטקין זצ"ל שמע מפיו ההגדרה הבאה, מדוע יש אנשים אשר קומתם הרוחנית גבהה בתקופת החורבן ואחרים להיפך יהדותם ניזוקה ואמונתם התרופפה, והשיב, הכל הי' תלוי באיזה מבט הם הסתכלו על המאורעות, כי בעצם הלא כל מה שהתרחש בתקופה זו אינו נתפס כלל בשכל האנושי, שכן אנחנו נבראו על דעת שהגיהנום נמצא בעלמא דקשוט, ואילו במלחמה הורידו את הגיהנום עלי אדמות, הכל נתהפך ומי מסוגל לדעת ולהבין דרכי ה' הנסתרות ולכן מי שהשקיף על ימי המלחמה כעל סוד כמס מסודות הנהגה האלקית הוא באמת נתעלה, אבל מי שרצה להבין למה זה הי' סבל מירידה רוחנית כיון של"ש הסבר.

א"צ לחפש הסברים

וסיפר הג"ר אלי' ברוך פינקל זצ"ל דבעת שנפטר הג"ר זידל סאמיצקי זצ"ל²⁴ מבוגרי ישיבת מיר שאנחיי בדמי ימיו, וזה הצטרף לעוד כמה פטירות של תלמידי ישיבת מיר משאנחיי, הי' ראש ישיבה א' בירושלים שאמר בהספד שזה קרבן ציבור, ומספיד אחר אמר דבאמת נגזר על כולם למות במלחמה רק הקב"ה השאירם לבנות התורה מחדש וכיון שכבר בנו נסתלקו, ועוד אמר אחד דמשפטי ה' אמת צדקו יחדיו דרק אחרי שרואים כל התמונה אפשר להבין דרכי ה', והי' שם המשגיח הגה"צ ר' יחזקאל לעוונשטיין זצ"ל עמוד האמונה ואמר לאלו שעמדו לידו "למה צריך לתת הסברים אם הקב"ה עושה אז הכל לטובה" לא הי' יכול לסבול הקושיא והתירוצ'. נאגב - בשנחיי שהיו שם הרבה משפחות שבורים מאבדן משפחתם שמעו פעם המשגיח בוכה מאחורי הדלת להקב"ה, על אשר לא זכה לעלות על המוקד ונתחזקו מזה, ויש מפרשים כן גם באהרן דבאמת הי' לו שמחה ולא התעצב כלל, ומה שנר' מחז"ל דהי' לו קצת צער הוא רק כיון שלא זכה בעצמו שיתקדש השם על ידו]

אע"פ שחטא "ישראל" הוא, דסו"ס נקראו ישראל, ומתפללים עליהם שהקב"ה ישמור אותם. אח"כ מזכירים גוי אחד שיודעים זה שה"א ה' אחד ויודעים ש"שמע ישראל" יש לו המשך, ומ"מ הם לא חיים בקדושה ולא שומרים בשלימות תורה ומצוות וכמו המסורתיים והמזרחי וגם עליהם אנו מתפללים שה' ישמור אותם. אח"כ מדרגה עליונה הוא גוי קדוש המשלשים בשלש קדושות לקדוש, דהיינו שהם חיים בקדושה ושומרים תורה ומצוות בשלימות ומנותקים מליכלוך הרחוב, גם עליהם מבקשים שה' ישמור אותם.

²³ בספר אש התורה עמ' שמ"ה.

²⁴ רבו המובהק של מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל וחתנו של הג"ר משה שניידער זצ"ל.

²⁵ וא' אמר לי שסבו הגיע מלומזא ואמר שמחמת גודל הקילקול הי' פשוט לכולם למה בא המלחמה.

וכתב בעל הנתיבות שלום "דלה היא השפה האנושית לבטא מלא האכזריות הלא טבעית שהוכיחה המפלצת בצורת אדם, או לתאר את גודל האבידה של חיי דור שלם יחיד במינו שנכחד מע"פ האדמה, לבו ומוחו של האדם אינו מסוגל לתפוס מה התרחש כאן, אין שום ביטוי לכך, כי הרגשות האנושיים הטבעיים הם אפסיים מדי בשביל להרגיש כאב בעל היקף ועומק איום כזה רק הדומי' האלמות כדבר שנאמר וידום אהרן היא המבטאת את מחץ לבנו הרבה יותר מכל שאר הביטויים שאינם הולמים ואינם מהווים את הביטוי הנכון בכגון דא".

ואכן כשבא לנחם יהודי שאיבד בהפגזות במלחמת השיחרור שבעה מקרוביו, ורואה אותו בשעה שהוא מגואל מדם, הרי הוא מצד אחד ה' שותק, אך מצד שני היה אומר כי הוא שותק, והתיאור ה' כי עמד דומם ובלע את אנחותיו ויבש דמעותיו עד שפתח ואמר נסיתי להעלות בחכתי מילים כל שהן לנחמו ולא מצאתי, וכאן רואים התייחסות לשתיקה היינו שאין כלל מילים, ויתכן שמתקשר למהלך דאין כלל הסבר המתקבל על הדעת למאורעות המלחמה, ואם אין הסבר כלל ממילא יש להתבטל לגמרי לרצון ה'.

הבדל בין מי שקשה לו ברגש או מי

שקשה לו בשכל

אולם סיפר לי ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א שגם הג"ר אבגדור מילר זצ"ל לא הוציא הספר בחייו, והסבירו התלמידים דסבר שא"א להוציא ספר כזה לאותם שעברו את המלחמה בעצמם כיון שההסבר זה הסבר שכלי ולא מועיל רק למי שיש לו רק קושיות בשכל, אבל מי שעבר את זה בעצמו הרי צריך לטפל בהרגש הלב והרגש הצרה ה' כ"כ עצום עד ששום הסבר שבעולם לא יועיל לזה וכפי שתיאר הנתיבות שלום, וא"כ אמר ידידי הנ"ל דלדור ניצולי המלחמה בהכרח אין הטעם כפי שאמר הג"ר אבגדור רק שזה ה' סוד כמוס וגזירה, ואין לנו התחלת הבנה כלל בדרכי שמים, וזה ה' סוד אלו שהתחזקו באמונה ויכלו לבנות את היהדות מחדש, כיון שחזקו בעצמם ההרגשה לאהבת ה' שהכל ה' טוב ואין שום קושיא, אבל כיון שלכל דבר מהנהגת הבורא יש אלפי חשבונות יתכן שא' מן החשבונות ה' גם מה שאמר הג"ר אבגדור זצ"ל ולכן לדור החדש שלא עבר את המלחמה ויש לנו רק קושיות בשכל איך יתכן דבר כזה, לזה אולי רצון ה' שנלמד מזה עומק משפט ה' ולזה יש הסברים שלא הלכו בדרכי ה'. אבל בלא"ה צריך עוד הסברים כיון שהרבה צדיקים ותינוקות שלא טעמו טעם חטא נהרגו ולהם ל"ש טעם זה.

וכן רגיל המגיד הג"ר יוסף יצחק יעקבזון שליט"א לומר דפעמים כשרוצים לנחם א' שעבר טרגדיה נוראה לא מועיל לומר לו "קרבת ציבור" או "כפרת עוונות" או "גילגולים", כיון דעוצמת הכאב הוא כ"כ גדול, ומה שיכולים לומר הוא רק שגם אנחנו לא מבינים כלום מדרכי ה' ואז יכול להתנחם שיש משהו שמבין לעומק צערו, כיון דהצער הוא בהרגש לא מועיל הסבר שכלי, וכה סיפר שבחור אחד בכה לפניו למה נפטרה אמו בצעירותה אחרי מחלה, [ה' כבר אחרי 9 שנים] ואמר לו "אני לא יודע דרכי שמים אבל אני יכול לבכות אתך ולשמוע אותך ולשיר אתך" ואח"כ א"ל הבחור שאף פעם לא שמע כ"כ חיזוק דעד אז שמע רק הסברים כקרבת ציבור או גילגולים וכדומה. ויתכן דההסברים השכליים הם נכונים לאלו שלא מרגישים הצער כ"כ כמו אם רוצים לחזק את הציבור, וזה רצון ה', אבל לא להיתום בעצמו. וכן אנו מוצאים בסוף איוב שהקב"ה אמר לו האם ה' שם בתחלת העולם, היינו שא"א כלל להבין הנהגת הבריאה. ויש להמליץ ע"ז "לא מצאתי לגוף טוב משתיקה" דאולי לשכל עדיף להסביר, אבל כשהרגשי הגוף נמצאים בצער גדול עדיף לשתוק, וע"ז כתוב עת לחשות וכנדרש באמת על אהרן הכהן.

וידום אהרן ה' יסוד להשראת השכינה לדורות

והנה יתכן לומר דכמו דמיתת נדב ואביהוא ה' נחוצה לעצם השראת השכינה כדי שיתקדש שמו ית', כן הנהגת אהרן בשתיקתו ה' הוראה לדורות בהשראת השכינה בישראל, דידע הקב"ה שיבואו ימים במשך הגלות שיעברו על הכלל ועל הפרט צרות גדולות כדוגמת אהרן באיבוד ילדים רח"ל וכן בכל מיני צרות כמו המלחמה, ורצה הקב"ה להשריש לדורות ענין וידום אהרן, דרק ע"י הדממה והשתיקה וקבלת רצון ה' בביטול גמור ע"ז יהי' המשך להשראת השכינה בישראל, דבלי זה הרי כבר אלפי פעמים ה' נאבד מאתנו האמונה, וכן באמת כל רבותינו ואבותינו שהחזיקו מעמד במשך כל הצרות היו מיוחדים מאד בנקודה זו, וזה מה שהנחילו לנו. ובפרט לנתבאר בתחלת הפרשה בשם חת"ס והרה"ק מרוזין זי"ע דבמיתת נדב ואביהוא התברר דעדיין לא הוי תיקון השלם ויצטרכו לעבור הגליות ואהרן לימד זה למשה, א"כ כאן רצה אהרן להורות איך עוברים הצרות והוא הרבי שלנו לדורות בענין זה.

והנה מצינו שלכלל ישראל נאמר שעליהם לבכות על השריפה אשר שרף ה' אבל לאהרן ובניו נאסר לבכות ולהתאבל ויל"פ ע"פ המסופר ²⁶ דבגיתו קומארנא ה' הרה"ק רבי ברוך ספרין זצ"ל והי' מעודד את רוחות

²⁶ קובץ בית יעקב גליון 34 הובא באוצר אפרים כאן.

בטחו בו ולא עזבוהו, אין לך קידוש ה' גדול מזו וזה בוודאי קירב את הגאולה.

ויש להוסיף לכ"ז מה שכבר נתבאר לעיל בשם פי' הרא"ש עה"ת דמיכאל שר הגדול נתמנה לכה"ג למעלה ולסניגורן של ישראל באותו שעה שנתמנה אהרן למטה במשכן, וכרמז כי היום ה' נרא"ה עליכ"ם אותיות אהרן-מיכאל, וי"ל דעצם זה שאהרן התאפק וקיבל דין שמים באהבה והקריב את בניו כקרבן לה' זה גרם שיתמנה מיכאל כמלמד זכות על כלל ישראל לעולם, ובכל עת צרה יזכור ה' זכותם של ישראל ההולכים בדרכיו של אהרן הכהן לקבל גזירתו של מקום באהבה.

מיתת צדיקים דומה לשריפה

ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה' [שם ו']

בפ' שמיני תשפ"ב היינו בימי האבל על מרן הגר"ק זצ"ל [ה' שנה מעוברת] והי' מתאים מאד פסוק זה. ונביא מש"כ אז בשם הגר"א אשר ווייס שליט"א מה שאמר בהספידו על מרן זצ"ל, שהזכיר פסוק זה ודקדק במה שדימה הכתוב מיתת צדיקים לשריפה דוקא, וביאר דכשכבית מתמוטט בית חרב, נשארו עצים ולבנים ואבנים וא"כ יש אפשרות וסיכוי לבנות אותו מחדש דהרי נשארו חומרי בנין, אולי לא יהי' בדיוק כמו הבית הקודם אבל סו"ס נשאר משהו לבנות אותו מחדש, אולם כאשר בית נשרף לא נשאר כלום, א"א לבנות בית מאפר, ואין סיכוי לבנות אותו מחדש. יש חכמים שיש להם תמורה וחלופה, צדיק אחד נפטר יש אחר דומה לו, אבל חז"ל בירושלמי ובמדרש ב"ר צ"א אמרו ת"ח שמת מי יתן לנו תמורתו מי יתן לנו חלופתו, על ר' חיים באמת אפשר"ל מי יתן לנו תמורתו, אין כמוהו כלל, וזה בלתי אפשרי שיהי' כזה עוד, ר' חיים המתמיד הגדול ביותר בדורותיו, ר' חיים שלא פסק פומי' מגירסא, ר' חיים שהי' בקי שאין כדוגמתו, וכל התורה כולה שגורה על לשונו, מאות אלפים הלכו אחר מטתו, וכל אחד הרגיש אבידה אישית, וזה פלא, ר' חיים לא הי' איש דברים, מעולם לא נשא דברים ברבים, הוא גם לא הי' מג"ש גדול, לא מסר שיעורים לא דרש ברבים, עם ר' חיים לא הי' אפשר להאריך בדברים, נכנסנו יצאנו הכל הי' בשניות, א"כ איך אנשים הרגישו אהבה נפשית קשר אישית? אלא שבכל איש יהודי יש אהבה לעצם התורה, לא תמיד זה בולט, בדרך כלל זה חבוי בנבכי הנפש, אולם כל יהודי קשור לתורה, ור' חיים הי' עצם התורה, נפשו הי' נפש התורה, בהתמדה שאין דומה לו ובגדלות שאין דומה לו, הכרתי הרבה בקיאים נפלאים שהש"ס הי' כמעט שגורים על לשונם, ומ"מ רובם ככולם הי' חסרים בהבנה, דכך הוא טבע השכל האנושי דא' על חשבון השני, אבל אצל ר' חיים הבקיות לא הי' על חשבון ההבנה, הספרים שלו מצטיינים טובא ביושר הסברא, וכך האריך עוד הגר"א אשר ווייס על ספריו של ר' חיים.

אהרן הי' שקוע בפרטי ההלכות גם במצב

של טירדה

ואת שעיר החטאת דרש דרש משה והנה שרף: [שם ט"ז]

היהודים הנדכאים ודם יהודי ניגר אז כמים, ואמר הרבי ליהודים שסובבו אותו לשמוע דברי חיזוק, הנה אמר הקב"ה כשהמית שני בני אהרן, בקרובי אקדש ועל כל פני העם אכבד כלומר אצל פשוטי "כל העם" יהי' הדבר מוקשה וכבד למה פגעה מדת הדין דוקא בבני אהרן, ואילו בין קרובי הם בני בינה היודעים סוד הנהגתי, לא זו בלבד שלא תבצבץ תמיהה כל שהוא, אלא שעוד יתקדש שמי בזה, ובכן פנה הרבי אל קרוביו הבה נהי' מן הקרובים להקב"ה ובל נקשה קושיות, נקבל הכל באהבה, וא"כ י"ל דתמיד יש האוחזים במדרגת אהרן ויש שהם במדרגת פשוטי העם.

במקדש ה' אין מקום לשאלות

והנה בתורה נראה כאילו הא דאין להם לבכות הוא דין מסויים בחילול המקדש, אבל ידידי הרב ישראל וורשנער שליט"א פי' דכיון דהוא נמצא בביהמ"ק שם אין מקום לשאלות כלל, וכמ"ש בתהילים ע"ג דהי' לדוד הרבה שאלות בענין צדיק ורע לו רשע וטוב לו, ואמר עד אבוא אל מקדשי קל אבינה לאחריתם", היינו שבמקום השראת השכינה אין כלל מקום לשאלות, וזה כאותו יהודי לעיל שהגיע להרה"ק מהוסיאטין זי"ע וכל השאלות התפוגגו כיון שהרגיש השראת השכינה.

לזכות לגאולה מביא הקב"ה נסיונות באמונה

ובענין הצרות הפוקדות אותנו בסוף הגלות שקשה להסבירם, יש להוסיף חיזוק עצום ששמעתי מפי מוריני הבלתי נשכח הגה"צ רבי מתתיהו סלומון זצ"ל שאמר בהספד לא' שנפטר בדמי ימיו, בשם רמח"ל על תהילים [אוצרות הרמח"ל עמוד קנ"ז] עה"פ [ע"א א' ב'] כך ה' חסיתי אל אבושה לעולם, דבעצם כלל ישראל לא ראויים לגאולה דאין להם מספיק זכותם והמקטרגים באים עם כל העבירות, לזה מביא הקב"ה צרות על כלל ישראל והם מקבלים את זה באהבה גם בלי שיבינו למה מגיע להם, ואומרים שהכל מהקב"ה והוא אוהב אותנו, ואנו חוסים בו, וזה כבר גופא זכות גדול שנהי' ראויים לגאולה וזה"פ כיון שבך ה' חסיתי גם בזמן צרה לכן אל אבושה מן המקטרגים לעולם כשבא זמן של יובל דחירות עולם דגאולה.

וכן מפרש תמיד מו"ר הגרמ"י רייזמן שליט"א ענין הקידוש ה' שהי' במלחמה דבעצם אין לך חילול ה' גדול מזו שהצליחו להשמיד מליוני יהודים, וגם לא נתנו אופצי' להשתמד ולהנצל וא"כ גם לא נתברר היטב איך שמסרו נפשם על קידוש ה' אלא עיקר קידוש ה' הי' בזה שהלכו לתאי הגזים בשמחה ודביקות בהקב"ה, אף שהי' כאן קושיות גדולות ועצומות על הנהגת הקב"ה מ"מ

נראה לא כן דהרי בטומאת שרץ לא נאמר דין הותרה לתוס' יומא ו: וכנר' דעת אמרי אמת דנטמא במת וצ"ע איזה טומאת מת הי' שם הרי אלעזר ואיתמר לא התעסקו במת ואולי נגעו בה מישאל ואלצפן]

שו"מ שבס' כלי חמדה הק' כן על בעלי התוס', ותי' בדרך פילפול, דקו' בעה"ת הוא בהא דמבואר בפסחים פ"ב: דאי מפני טומאה נשרפה הו"ל פסולו בגופו ונשרף מיד ולא הי' טעון עיבור צורה, וע"ז הק' דבעצם כיון דבלא"ה נאסרים באכילת החטאת מדין אנינות א"כ אין איסור טומאה חל על איסור אנינות כלפיהם, וא"כ למה ישרף מיד ולא יצטרך עיבור צורה, וצ"ל דהוי איסור מוסיף דטומאה אסור לגבוה, אבל כיון דטומאה הותרה בציבור ואילו הי' נטמא מקודם לא הי' זה עיכוב על ההקרה שוב אי"ז מוסיף לגבוה, וא"כ לא הו"ל לשורפו מיד משום פסול הגוף. אולם כבר הק' עליו הגאון בעל מחזה אברהם [הג"ר אברהם מענדיל שטיינברג בקובץ דגל הרבנים ג- ד' ס"י ל"ן דאנינות הוא איסור גברא וטומאה הוא איסור חפצא ול"ש בזה אאחע"א, וכמו שנדרים חלים על איסורין, והוא תי' ע"פ המבואר בפסחים ע"ת. לד' רש"י שם דאי טומאה הותרה בציבור אז אפי' לר' יהושע דס"ל אין בשר אין דם ונטמאו הבשר והאימורין כשר לכתחלה דנחשב כאילו לא נטמא הבשר, וא"כ אף דבוודאי לא נאכל מ"מ לא הי' גדר פסולו בגופו דנשרף מיד אלא הו"ל להיות עיבור צורה.

גדלות הודאת משה

וישמע משה וייטב בעיניו: [שם כ']

וברש"י הודה ולא בוש לומר לא שמעתי: וכתבו הריב"א ומפרשי רש"י דאין כוונת רש"י דלא התבייש לומר לא שמעתי כלל, כי מה גדולה היא לומר את האמת שלא שמע כלל, הרי הוא כך הוא מדתו של חכם שעל מה שלא שמע אומר לא שמעתי [אבות פ"ה מ"ז] אלא כך הוא כוונת רש"י הודה שאכן כך הוא האמת כמו שאמר אהרן וכך שמעתי ושכחתי, ולא בוש היינו שלא הביאו הבושה לומר לא שמעתי כלל. אבל עדיין צ"ע וכי איזה מעלה הוא האם הי' יכול לשקר לומר שלא שמע כלל, ותי' המהר"ל בגו"א וכוון לזה בברכת פרץ דהי' יכול לומר לא שמעתי, דזה אמת דלא שמע דקדשי דורות אסור לאונן, דזה רק דיוק דההיתר הי' רק לקדשי שעה, אבל הוא הודה שהדיוק הוא כ"כ ברור דכאילו מפורש כן אלא ששכח.

ועדיין צ"ב וכי מה הבושה לומר ששכח אדרבה יותר בושה הוא לומר שלא שמע כלל, ותי' דו"ז הג"ר בצלאל

[בביאור ענין זה ומה הי' הדו"ד בין משה ואהרן, ראה בתחלת הפרשה בשם החת"ס והרה"ק מרוזין זי"ע דסבר משה דהי' כבר תיקון השלם, ולענין הקשר בין הא דכאן הוא חצי התורה בתיבות ולקמן בכל הולך על גחון הוא חצי התורה באותיות ראה בסוה"פ מש"כ בזה.]

וי"ל בדרך צחות, ע"פ מה שנתבאר לעיל דאהרן הוא שהעמיד כאן לדורות הענין דקבלת יסורים באהבה, א"כ העמיד ג"כ הענין שבכל מצב שלא יהי', לא יאבד האדם את יישוב דעתו ויוכל לזכור גם פרטי הלכות שאינם שכיחות כגון הלכות פסולי המוקדשין שגם בזמנים רגילים קשה לזכור, בדברך כלל מה שזוכרים הוא חלק מעשה הקרבנות שזה צורת העבודה בכשרות, אבל הלכות אנינות וטומאה ושריפת קדשים פסולים קשה יותר לזכור, וכאן ידע אהרן מיד כל פרטי ההלכות, וכן לדורות ראינו אצל גדולי עולם שבכל מצב היו עדיין שקועים לגמרי בתורה והקפידו על כל הלכה.

אי שייך כאן דין טומאה הותרה בציבור

והנה בטעמא שנשרף, נחלקו תנאי בגמ' זבחים קא. דלר' נחמי' מפני אנינות נשרפה, ולר"י ור"ש מפני טומאה נשרפה, והק' בדעת זקנים לבעה"ת כאן, הלא טומאה הותרה בציבור, ובליקוטי יהודה הביא מכתב האמרי אמת, שכתב לאב"ד מאנקטוב, דבש"ק פ' שמיני דיבר בענין זה עם גיסו וחתנו שהיו שם בשבת, ואמרי אמת הוכיח מכאן דגם בעת חינוך יש דין דטומאה הותרה בציבור, ודלא כהגר"ש קלוגר זי"ע [נחמתי שלמה הלי' חנוכה] וכן אומרים בשם הרה"ק מקוצק זי"ע לענין הקו' דל"ל נס חנוכה הלא טומאה הותרה בציבור, ותיצרו דלענין חינוך שאני, והלא שעיר ר"ח הי' קרבן של חינוך דמבואר ברש"י זבחים קא. ד"ה א"ל דגם שעיר ר"ח הי' מוטל על אהרן ואעפ"כ נקטו הראשונים דנאמר בזה טומאה הותרה בציבור. עי"ש עוד.

ולכ' קו' הבעלי התוס' תמוה מאד, דהרי בפשטות נטמא החטאת אחרי שכבר נזרק הדם וכבר הוקרב, וכן מפורש ברש"י זבחים שם, וכן מבואר בפשטות ממה ששאל משה מדוע לא אכלתם את החטאת וגו' הרי דעיקר טענתו היה על האכילה ולא על ההקרבה רק דהי' ס"ד דאולי נפסל הדם, אולם תשובת אהרן וודאי הי' טעם על שלא אכל והיינו שנטמא הבשר אחרי ההקרבה, וא"כ ל"ש בזה טומאה הותרה בציבור כמפ' במשנה פסחים עו: חמשה דברים באים בטומאה ואין נאכלים בטומאה חוץ מפסח דעיקר לאכילה, הרי מבואר דכיון דאין האכילה מעכבת לא נאמר בזה טומאה הותרה, וא"כ כאן בשעיר ר"ח איך יותר הבשר באכילה. [ובמכתב האמרי אמת שם שלל מה שרצה השואל לומר דשרץ נגעו בחטאת, דלא ראה כן בשום ראשון, גם לא נראה זכור וכו' וגם מבעלי התוס']

וצ"ל²⁷ דאם משה רבינו שוכח א"כ תורה מה תהא עלי' "וואס וועט זיין מיט גאנץ תורה שבע"פ" אבל למעשה לא הי' כאן מכשול לדורות דהשאלה הי' רק אם ההוראת שעה כלל עכשיו גם קדשי דורות.

ואחי הרב יעקב שליט"א הציע לדו"ז וצ"ל עוד דרך, ע"פ מה שמסופר על הג"ר יחזקאל אברמסקי וצ"ל שבשעת השיעור דחק א' את חבריו לעמוד יותר קרוב, ואחר השיעור שאלו מה זכותך לדחוק את חבריך, והשיב אני כבר לומד כאן שנתים והוא רק הגיע עכשיו, שאלו הרב שמא זכור לך תוכן השיעור שאמרנו לפני חנוכה? וכשהשיב התלמיד בשלילה, שאלו שוב ואת ההסבר לרמב"ם פלוני שאמרתי בבין הזמנים אתה זוכר? וכששוב לא זכר, שאלו "א"כ במה הנך עדיף על חבריך, אתה לא יודע והוא לא יודע, ושלך קשה יותר כי הוא מעולם לא ידע ואתה ידעת ושכחת, אנכי אילו הייתי שוכח דבר אחד ממה שלמדתי מרבותי הייתי מתבייש להסתכל בפניהם, כל אשר למדתי מהם אצור במוחי". רואים מכאן דלפעמים ללמוד ולשכוח הוא בושה יותר גדולה מאשר לא למד מעולם, ומצא הדבר חן בעיני דו"ז וצ"ל.

והנה בעיקר סברת משה שלא לחלק בין קדשי שעה לקדשי דורות כבר הבאנו לעיל מספה"ק דהי' זה סברא מיוחדת לענין קדושתו של שמיני למלואים דסבר שכבר יהי' עכשיו תיקון השלם, ואמר הבית ישראל בשם הר"ר בונם שצריך להתייגע על הו"א בגמ' כי היא ג"כ אמת, ועאכו"כ בהו"א של משה רבינו, וע"י ההו"א הזאת היום הזה של ר"ח ניסן הוא יום גדול ומתנוצץ בו אור הגאולה כדאייתא בגמ' שאותו יום היתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנברא שמים וארץ.

עוד אמר האמרי אמת דכאן מסר משה לדורות שיהי' להם טוב עין בתורה.

והנה לעיל לשון אהרן הכהן "הייטב בעיני ה'" ושמעת דבר נפלא בשם הגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א דאהרן חידש דהטעם שלא אכלו אינו מצד איסור והיתר רק מצד "האם זה טוב בעיני הקב"ה" וזה שמע משה וייטב בעיניו היינו שהי' טוב בעיניו הנוסח ששמע שכך הוא הצורה איך לשמוע לדברי ה'.

טעם מאכלות אסורות

דברו אל בניי זאת החי' אשר תאכלו וגו' [י"א ב']

הנה בטעם מאכלות אסורות כתבו החינוך [מצוה ע"ג] ובמורה נבוכים [ח"ג פמ"ח] לפי שהם מזיקים לגוף, אולם

בעקידת יצחק [שער ס'] דחה את הדברים לגמרי, ואכן דעת רוב המפרשים הוא שמאכלות אסורות מולידים טבע רע ואטימות השכל, ומטמא את הדעות והמעשים ומגרש ממנו רוח טהרה והקדושה, ולכן נקראו טמא ולא אסור דטעם איסורם מצד הטומאה והטימטום. ודעת הרמב"ן דמאכלות אסורות מזיקות לנפש והמינים הדורסים מביאים את תכונת האכזריות ויש שמזיקות לגוף. [ראה בדבריו וכאן פסוק ט' ופסוק י"ג ולקמן י"ט כ"ג דברים י"ד ג']

והנה עה"פ וזאת החי' אשר תאכלו וגו' איתא במדרש ד"רשב"י פתח עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים דלא מצא הקב"ה מי שיקבל התורה רק ישראל, ובהמשך משל לרופא שנכנס לבקר שני חולים א' לחיים וא' למיתה, לזו של חיים אמר זה תאכל וזה לא תאכל, ולזה שאינו לחיים אמר שיוכל לאכול מה שרוצה, כן ישראל כיון שהם לחיי עוה"ב אמר להם זה תאכל וזה לא תאכל, אבל גוים שאינן לחיי עוה"ב נתן להם את כל. וצ"ב מה נתייחד מאכלות אסורות יותר מכל המצוות שבתורה שלא נוהגים בגוים שצריך להדגיש כאן החילוק בגוים, וכן מה שמודגש כאן עיקר קבה"ת, דמ' דעיקר קבה"ת הוא בשביל מאכלות אסורות, וכן יל"ע דלמה הודגש בסוף הפרשה ענין יציאת מצרים דוקא במאכלות אסורות, כמ"ש אל תשקצו את נפשותיכם וגו' כי אני ה' המעלה אתכם וגו'.

גאולת מצרים הי' גם גאולה לכלל הבריא

ונראה ע"פ דברי השפת אמת דע"י חטא אדה"ר נתערב טוב ברע, ובנ"י התחילו לברר זה התערובות, וגאולת מצרים לא הי' בנפשות ישראל לבד, אבל כפי הבירור בנפשותינו כן נתברר כל הבריא, ולכן נבדלו הטהורים מן הטמאים, ולכן תלאו ביצ"מ דעיקר הגאולה הוא שלא להיות נאסר בתערובות הרע שזהו כלאים מלשון בית הכלא, והמזון של בניי באים משורש החיים, וכל דבר בבריא יש בו חיות ויש דברים שא"א להוציא החיות מחמת התערובות טוב ברע, והם מאסרין הנפש להיות משועבד לגוף והגשמיות, וזהו ענין סימני מפרס פרסה ומעלה גרה כי יש בכל דבר שתי מפתחות פנימית וחיצונית וצריך קודם לפתוח הסגר הטבע והגשמית שלא הי' מגושם ביותר, וזה סי' שוסעת שסע שאינו נסגר לגמרי ויש סדק ושער לבטל הקליפה לגמרי ואח"כ צריך לפתוח נקודה הקדושה הפנימית, וזה סימן מעלה גרה שיכולין להעלות הפנימיות ונמשכת אחר איש ישראל האוכל בקדושה, וע"י שיקבלו כח מהמינים הטהורים יוכלו להשאר בבחי' של חירות, וגם ע"י אכילת מינים אלו ימשך חיות לכל הברואים. [תרמ"ט וכמעט בכל שנה]

²⁷ בצל הקודש עמ' קפ"ב.

ויותר כי תורה לא תשונה" ואי הסימן הוא רק סימן בעלמא לא יעזור שינוי הסימן, אבל אם זה סבה וגורם א"ש דאם ישתנה הסימן ממילא יהי' לו סבה לטהרה.

ג: ר' שמעון בבכורות י. ס"ל דבשפן וארנבת וחזיר כיון שיש להן רק סימן טומאה אחד הם יותר קרובים לאכילה, וא"צ מחשבה והכשר, ואם הי' רק סימן בעלמא מאי נפק"מ. [זרע אברהם לופטביי סי' י"ג וסי' י"ד] אולם הג"ר מנחם זעמבא זצ"ל שם דחה דר"ש לשיטתו דטהור היוצא מן הטמא טהור, הרי דאזיל בתר סימנים וס"ל דסימנים הם סבה, אבל לדידן דטהור היוצא מן הטמא טמא, הרי דסימנים הם סימן בעלמא וגם בסימן אחד יצטרך מחשבה והכשר. [וכ"כ בקו"ש ח"ב חולין אות כז הובא לקמן]

ד: בעופות לא כ' סי' טומאה אבל בגמ' חולין סא. מבואר דנשר יש לו ד' סימני טומאה, ובשאר עופות טמאין יש שיש להם רק ג' או ב', ותורים יש לו ד' סימני טהרה, ומבואר שם דהי' שייך ללמוד ק"ו מעופות שחסר להם סימן טומאה אחד לאלו שיש להם יותר, עי"ש, ואם זה סימן בעלמא מה שייך ק"ו בזה.

נמצא לפ"ז דענין המאכלים הוא חלק מתכלית גאולת מצרים שיעלו כל הבריא, וא"ש דזה חלק מענין קבה"ת דהקב"ה נתן התורה לאלו שביכולתם לתקן כל הבריא.

וראה תחלת הפרשה שביארנו בזה איך זה נכנס לפרשת שמיני דוקא, ואיך זה השלמה לגאות מצרים.

* סימני טהרה וטומאה סימן או סבה

הנה בבהמות יש שני סימני טהרה מעלה גרה ומפריס פרסה, ושני סימני טומאה כשחסרים אחד מהסימנים האלה, בדגים יש שתי סימנים סנפיר וקשקשת, בעופות התורה לא כתבה סימנים רק מנה כ"ד עופות טמאים וחז"ל קבעו עפ"י סמנים מסויימים.

וחקרו האחרונים האם כל הסימנים האלה הם סבה לגרום הטומאה או סימן שזה טמא, ועד"ז יש חקירה בשתי שערות בסימני גדלות. ויש ראיות לכאן ולכאן. [ובצפנת פנח פ"א ממאכ"א ה"א כתב דנפק"מ בזה אם יש מצוה לדעת ולבדוק הסימנים גם לולא טעם תקלה, דזה יתכן רק אם עצם הסימנים מטמאים ומטהרים]

יש ד' ראיות שזה סבה:

א: בחולין סו: ונדה נא: דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת, יש לו קשקשת ויש לו סנפיר דג טהור, יש לו סנפיר ואין לו קשקשת דג טמא. ולפ"ז סגי שידוע שיש לו קשקשת, [וכן כל משגיחי כשרות היום בודקים רק קשקשת] ופריך דא"כ ליכתוב רחמנא קשקשת ולא ליכתוב סנפיר, ומשני א"ר אבהו, וכן תנא דבי ר' ישמעאל: יגדיל תורה ויאדיר. וריטב"א בנדה שם הוסיף, ד"אולי הסנפיר גם כן גורם טהרתו ואף על פי שהוא לבדו אינו גורם טהרה". ר"ל דאם התורה הי' רק מדרין כשרות ופסקי הלכות כמו קש"ע הי' סגי בקשקשת, אבל כיון שהתורה גם רוצה לבאר לנו שורש הדין, אז גילתה בזה דמה שמוליד הטהרה הוא גם הסנפיר. וזה יגדיל תורה ויאדיר להגיד לנו גם טעמי ושורשי הדין. אבל עכ"פ מפורש דהסימנים גורמים הטהרה.

ב: באור החיים הק' פסוק ז' במש"כ לענין החזיר "והוא גרה לא יגר" ולא כתב והוא לא יגר, כתב וז"ל "פירוש תנאי הוא הדבר לזמן שהוא לא יגר אבל לעתיד לבא יעלה גרה ויחזור להיות מותר, ²⁸ ולא שישאר בלא גרה

מיתת נדב ואביהוא הוחלט לאיסור עד לע"ל כשיתוקן עולם במלכות שדי. [וע"ע חת"ס בתורת משה פ' ראה ד"ה ואת הגמל שהביא כן ממדרשות] אולם לא ברור המקור דבמדרש שוח"ט תהילים קמו עה"פ ה' מתיר אסורים יש צד שהקב"ה יטהר כל בהמות הטמאות והמדרש דחה זה ממש"כ אוכלי בשר החזיר וגו' (ישעיה סו יז), ומה אם למי שהיה אוכלם הוא מכרית ומאביד, הבהמה הטמאה לא כל שכן, הרי דאין צד שרק החזיר יהי' טהור ואדרבה החזיר הוא המקור ששום בהמה טמאה לא יוטהר, [ויש שצינו למדרש זה למקור שיש מחלוקת בזה] ורבינו בחי"י כאן פסוק ד' הביא גירסא במדרש תנחומא דלכן נקרא חזיר דעתיד הקב"ה להחזירו לנו, וכתב שההמון מבינים שהחזיר יהיה טהור לישראל, אבל באמת ביאור הענין על הכח שלו שהוא מצר לישראל, ולעתיד ישוב עם שאר כל הכחות לעזור ולתמוך לישראל כי ירבה השלום בעולם, שנאמר: [ישעיה יא, ו] "וגר זאב עם כבש" וגו', וכתוב: [שם ט] "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדש". ובתורה תמימה בהערה כא הביא דברי אור החיים הק' וכתב דמסתמא כוונתו לאגדה "למה נקרא שמו חזיר מפני שעתיד לחזור להתירו הראשון", אבל באמת לא נמצא כלל מדרש ואגדה בלשון זה ובכונה זו רק בלשון וענין אחר, והוא במ"ר פ' שמיני סוף פרשה י"ב וברכה קהלת עה"פ מה שהיה הוא שיהיה, וז"ל ואת החזיר זו אדום, ולמה נקרא שמה חזיר שמחזרת עטרה לבעליה, הלא הוא דכתיב ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה וגו', ואולם פשטות הכוונה הוא שע"י אומה זו יוגרם שיבת עטרה לישראל, וכן מבואר בשו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תתכ"ח דמה שאמרו ז"ל למה נקרא שמו חזיר שעתיד להחזירו לישראל אין הכוונה שיותר להם בשר חזיר ח"ו אלא כי יהיו ישראל אוכלים משמנים כאילו הותר להם בשר חזיר ועפ"י סוד יש שר אחד ושמו חזירא"ל והוא קטיגור ועתיד להיות סניגור, עיין שם. אולם נאמנים עלינו דברי רבותינו הקדושים האור החיים הקדוש ומנחם חת"ס שראו הכל ברוח הקדוש שכן אכן עתיד להיות. ויתכן דלכן לא ציין אור החיים הק' מקור שידע דבמדרש לא מוכח אבל ידע דבר זה מאותו מקור שחז"ל היו יודעים זה. [שור"ר שגם בספר העיקרים במאמר ג' פט"ז והריעב"ץ בסידורו בפ"י לפ' שירה סוף"ד הבינוהו כפשוטו דעתיד חזיר ליטהר ויש לבדוק כל המראי מקומות שציין בפרדס יוסף שמות פרק ד אות פז לענין זה].

²⁸ הנה האור החיים הקדוש כתב זה בלי לציין מקור מחז"ל, והחת"ס בתורת משה פסוק ב' [וכבר הבאנו קצת מדבריו בתחלת הפרשה] כ' מה שסמך פרשה זו לכאן כיון דאיסורו של חזיר הי' תלוי ועומד עד היום ההוא, והביא דברי המדרש דלמה נקרא שמו חזיר שחזר להיותו לע"ל, ור"ל שישתנו סימניו ויהי' מעלה גרה ג"כ, והרמז על ס"מ ואומה שלו, וא"כ אי היה אותו היום עולם התיקון (כאשר היה ראוי להיות כדאיתא בספרים), ולא מתו נדב ואביהו, הי' חזיר מתוקן ולא נאסר, אך אחר

***ביאור דין טמא הנולד מן הטהור**

לעומת זה בשו"ת מהרי"ט חלק א סימן נא כתב לענין סימני גדלות דהוי סימן ולא סבה, ומוכיח כן מסימני בהמה טהורה דוודאי הוא רק סימן וראיה שהרי אנו מתירין קלוט במעי פרה כדתנן בפ"א דבכורות [בכורות ה:] בהמה טמאה שילדה כמין בהמה טהורה אסור באכילה גם ביש לו סימני טהרה, וטהורה שילדה כמין בהמה טמאה מותר באכילה גם ביש לו סימני טמאה, שהיוצא מן הטמא טמא והיוצא מן הטהור טהור, ומוכח דזה סימן בעלמא.

ובאמת בפתחי תשובה יורה דעה סימן עט ס"ק ב ציין תשובת יד אליהו סי' ב' שנסתפק בטהור הנולד מן הטמאה, אם דינה כטמאה ממש או אמרין הואיל ויש לה סימני טהרה הרי היא כטהורה אלא שאסורה באכילה ונ"מ אם שחיתתה מטהרתה מידי נבילה וכן לענין חלבה אם היא כטמאה ממש אין חלב שלה בכרת גם אם מותר לעשות סחורה בחלב שלה וכן לענין אבר מ"ה אם נוהג במין זה ועוד כמה נפקותות, ומסיק דהדעת מכרעת דלא מקרי טמאה אלא לענין אכילה ולא לשאר דברים הן לקולא הן לחומרא אך הואיל והוא ספיקא דאורייתא אין להקל ויש לו חומרי בהמה טהורה וחומרי בהמה טמאה. **עכ"ד פתחי תשובה.** מבואר דד' היד אליהו דעצם הסימנים הם סבה לטהרה, אלא שיש גזה"כ מחודשת בנוולד מן הטמא לאסור באכילה אבל בעצם מין טהורה הוא. ויש סמך לדבריו מתו"כ כאן דגם אחרי שיש גזה"כ לאסור טהור הנולד מן הטמא הי' ס"ד דגם טמא הנולד מן הטהור יהי' אסור קמ"ל גמל טמא הוא זה טמא ואין זה טמא, ולד' מהרי"ט דעיקר טומאה וטהרה תלוי במין ולא בסימנים, ולכן טהור הנולד מן הטמא אסור א"כ פשיטא דגם להיפך בטמא הנולד מן הטהור דמותר דסו"ס מין טהור הוא, אי לא דנימא דזה גופא קמ"ל קרא.

***הטעם דתרנגולתא דאגמא אסורה**

והנה בגמ' נדה נ: מבואר דיש מין תרנגולת דרק הנקבה מותרת באכילה אבל הזכר אסור באכילה ונקרא תרנגולתא דאגמא וסימנך עמוני ולא עמונית, וביארו התוס' שם בד"ה תרנגולתא הטעם דהזכר אסור לפי שאין לו סימני טהרה, ומה דלא מותר מדין כל היוצא מן הטהור טהור ה"ט שהרי האם לא ילדה האפרוח אלא ביצים הטילה והאפרוח מעפרא קא גדיל [תמורה לא. דאפרוח היוצא מביצת טריפה אינו אסור מדין יוצא] ונאסר ממילא ע"י סימני טומאה, ונקבה נמי אין לאוסרה למאן דאסר זה וזה גורם דהא אפרוח לא יצא אלא מן הביצה ומעפרא קגדיל, אלא ששוב כתבו דנראה עיקר ששני מינים הן והמין שקורין תרנגולתא דאגמא שרי הזכר

והנקבה דיש להן סימני טהרה והמין שקורין תרנגול דאגמא אסור הזכר והנקבה דאין נראה שמין אחד חלוק הזכר מהנקבה, ועוד כיון דלא הוי מעופות טמאין הכתובין דבהנהו בכל מין יש זכר ונקבה משום סימני טומאה אין לאסור עד שיהא בו כל ד' סימנים דמנשר ל"פנין. **עכ"ד התוס'.** מבואר בתוס' דע"י סברא דמעפרא קא גדיל תו ל"ש היוצא מן הטהור, אלא דלא מסתבר לי' לתוס' דיהי' חילוק במין אחד בין זכר לנקבה, אולם בתוס' חולין סב: ד"ה תרנגולתא דאגמא כתבו בפשיטות דא"א לומר שזה מין אחד והנקבה מותרת והזכר אסור דהרי כל היוצא מן הטהור טהור אלא שני מינים הם הקרואים כך ובין בזה ובין בזה הזכר והנקבה שוין. הרי דפשיטא לי' דשייך דינא דיוצא מן הטהור גם בעוף המטילה ביצים ול"א הסברא דמעפרא קא גדיל.

ובקובץ שיעורים [ח"ב קובץ שמועות חולין אות כז] כתב דביאור מח' שתי דיבורי התוס' הוא בחקירה הנ"ל אי הסימנים עצמן הם גורמים הטומאה והטהרה, או שאינם אלא סימנים על המין, וביאור החקירה דהנה לשו' ר' שמעון דאסר קלוט שיצא מן הטהור מגזה"כ דאת הגמל מחמת סימני טומאה בהכרח דעושה אותו מין טמא ממש ואינו אסור בעלמא [ונ"מ שיהא עורו פסול לכתוב עליו ס"ת משא"כ בעור טריפה שכשר לכתיבת ס"ת]. וא"כ לר"ש ע"כ הסימנים הם עצמן סיבת הטומאה והטהרה, אבל לרבנן דפליגי אר"ש ושרו קלוט משום דכל היוצא מן הטהור טהור, יש להסתפק, אי פליגי מטעם זה על גוף הדין, וס"ל דהסימנים אינם אלא סימנים על המין, ולכן קלוט שידוע לנו שהוא ממין טהור לא איכפת לן במה שאין לו סימנים. או דנימא שאף לרבנן הסימנים הם עצמן סיבת הטומאה והטהרה, וקלוט שאין לו סימני טהרה היה צריך באמת להיות טמא אף על פי שאינו טהור, אלא דמה שהוא יוצא מן הטהור גורם לו טהרה, דכללל הוא דכל היוצא מן הטהור טהור. [וזה כעין ספיקת היד אליהו] ונראה שבזה נחלקו תוס' בחולין ותוס' בנדה. דתו' חולין ס"ל דסימנים הוא רק הוכחה וא"כ מה דיוצא מן הטהור טהור הוא דזה גילוי על עצם המין וא"כ לא איכפ"ל בזה דאפרוח מעפרא קא גדיל, דסו"ס מין טהור הוא, [וכמש"כ סברא זו בחי' רבינו חיים הלוי פ"ג ממאכ"א הי"א] אבל תוס' נדה ס"ל דסימני טומאה הם גורמים הדין, ומה דגמל בן פרה טהור הוא דין טהרה מחודשת מגזה"כ ולכן בביצה דמעפרא גדיל י"ל דל"ש סברא זו. **עכ"ד הקו"ש.**

*למה חזיר לא יהי' טמא מדין יוצא מן הטמא

ועדיין צ"ע למש"כ באור החיים הק' דחזיר לעתיד לבוא טהור דישתנו הסימנים דמה איכפ"ל בזה הרי סו"ס נולד מן הטמא ואיהו גופי' הי' טמא ואיך יהי' מותר באכילה. וכן הקשה מו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל.²⁹ ובאמת אי נימא דדין יוצא מן הטמא הוא רק גילוי על המין א"ש דכיון דלע"ל ישתנה חזיר למין טהורה תו ל"ש כללל דיוצא מן הטמא, אלא דא"כ לא הי' צורך שישתנו הסימנים, ולשון האור החיים הק' דהתורה לא ישתנה ולכן הסימנים צריכים להשתנות וא"כ בשלמא אי הסימנים הם גורמים לטהרה א"ש אבל אי ננקוט דסימנים הוא רק הוכחה לטהרה א"כ מה יעזור שינוי הסימנים אם עדיין נשאר מין טמא.

ושמעתי מפי הג"ר אליהו דיסקין שליט"א ליישב הסתירות בענין זה ולעשות קצת פשרה בעיקר החקירה, דמצד אחד אין הסימן סבה וגורם לטהרה אבל מצד שני אין זה סימן מקרי בעלמא לטהרה אבל זה דבוק בעצם לטהרה, דהיינו דאותם גנים הטבעיים הגורמים לבהמה להיות טהור הם גופא פועלים בטבע הבהמה שיהי' לה סימני טהרה, ולפ"ז א"ש דבנולד מן הטמא הגנים הטבעיים הפנימיים הם טמאים והוי ממילא מין טמא רק במקרה יש לו סימני טהרה וזה תאונה שקרה, אבל בחזיר מה שישתנה לע"ל אינו רק הסימנים החיצוניים רק גם הגנים הפנימיים שהם ממילא מולידים סימני הטומאה. וא"כ שינוי הסימנים אינו רק שינוי מקרי חיצוני בעלמא רק בהכרח מונח בזה שינוי בעצם טבעו. ונוסח זה י"ל גם לענין שתי שערות דבגרות וכן בשערות אותם גנים שמולידים הבגרות הם מולידים שתי שערות. וכן אם מחמת חולי לא הגיעו הסימנים בוודאי נעשית גדולה.

*כוכבים הם סימן או סבה

והנה בקובץ שעורים פסחים אות ב חקר בהא דצאת הכוכבים הוי לילה האם הכוכבים עצמן הן הלילה או שאין הכוכבים אלא סימן וראי' שהוא לילה. וכתב נפק"מ לדינא למ"ש בשטמ"ק ב"ב נו: דמשו"ה בשתי כיתי עדים המעידים כל כת על שער אחת מיקרי חצי דבר משום דהשערות עצמן הן הגדלות אבל בעידי חזקת ג' שנים גם בכל כת מעידים רק על שנה אחת לא נקרא חצי דבר כיון דחזקה אינה אלא ראי' שהיא שלו, ור"ל דחצי סבה אינה כלום אבל חצי ראי' ל"ה חצי דבר דהרי ראי' מורכב מכמה שנים, ולפי"ז אם באו ג' כיתי עדים כל כת מעידה על כוכב אחד אי מיקרי חצי דבר יהי' תלוי אם זה סימן או סבה, ופשט בקו"ש ממעשה בראשית דהכוכבים נבראו ביום רביעי וכתוב ויהי ערב

²⁹ הרב מאיר, הרב דסט. לאי בשם מו"ז - זכר זאת ליעקב עמ' ק"ה.

ויהי בוקר יום אחד אלמא דאפשר להיות לילה בלא כוכבים כלל. אבל לדברינו כוכבים לא דמי לחזקה דחזקה זה סימן בעלמא אבל כוכבים דומה לשערות דאותה סבה שגרים שיהי' לילה זה גרם שיבואו כוכבים, אבל מ"מ נראה לדינא כקו"ש ולא מטעמי' דמה שצריך ג' כוכבים ולא סגי בכוכב אחד, דמה שנהי' יותר חושך רואים כבר כוכבים יותר קטנים, [הגם שתלוי בג' בינונים-שבת לה:- אבל גם באלו יש חילוק] וא"כ הג' כוכבים לא שווים בגודלם, ואם יהי' אחד שידע בוודאות שכוכב זה שרואה הוא הכוכב השלישי בגודלו סגי בזה, וא"צ לראות כל הג' כוכבים, דראיית ב' כוכבים הוא רק היכי תמצי ידע שהכוכב הג' הוא קטן יותר, וא"כ שני כוכבים הראשונים הם סימן בעלמא. עכ"ד הג"ר אליהו דיסקין שליט"א.

*מחלוקת רמב"ם וראב"ד בענין שפן וארנבת

והנה ברמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק א הלכה ב כתב "סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה והם שני סימנין מפרסת פרסה ומעלת גרה עד שיהיו שניהם, וכל בהמה וחיה שהיא מעלת גרה אין לה שינים בלחי העליון, וכל בהמה שהיא מעלת גרה הרי היא מפרסת פרסה, חוץ מן הגמל, וכל בהמה שהיא מפרסת פרסה היא מעלת גרה חוץ מן החזיר.

ובמש"כ הרמב"ם "בלחי העליון" השיג הראב"ד "זה אינו צודק והוא שקר שהרי יש שפן וארנבת" ובמש"כ הרמב"ם "היא מפרסת פרסה" השיג הראב"ד "אף זה שקר מפורש בתורה". ביאור ההשגה דהרי מפורש בתורה דשפן וארנבת הם מעלי גרה ולא מפריס פרסה וגם מפורש בגמרא דיש להם שיניים, וכבר כ' המגיד משנה דכוונת הרמב"ם למעלה גרה של מינים טהורים שאין להם שיניים דאלו יש להם גם מפרסת פרסה אבל וודאי יש מעלה גרה שלא מפריסים פרסה באותם שיש להם שיניים אבל ראב"ד סובר דהו"ל לרמב"ם לפרש דבריו.

ובצפנת פענח שם כ' בד' הרמב"ם בהקדם דיש נ"מ לבין סימני בהמה לסימני עוף דגבי בהמה הסימנים הוא הטהרה שלה מחמת גזיה"כ וזה כוונת הגמ' ב"ב טז. אמר לפניו: רבונו של עולם, "בראת שור פרסותיו סדוקות, בראת חמור פרסותיו קלוטות" וברש"י ד"ה בראת שור "את זה טהרת ואת זה טמאת הכל בא על ידך אתה בראת בו סימני הטומאה" ור"ל דזה הוא המטהר, ובפסחים קד. בין טמא לטהור ר"ל דהסימנים הם המבדילים או דהסימנים הם הגורמים הטהרה והטומאה, וכן בדגים כה"ג ועיין בע"ז ד' מ' ע"א גבי ראש ושררה, אבל סימני עופות וסימני חיה לגבי חלבה זה רק הוה סימן איזהו הטהור ואיזהו החיה, וציין לרש"י ב"ק

והנה אם נבוא לדון בזהות אלו המינים נעיין ברש"י ונראה שעל כל אחד כתב איזה לע"ז חוץ מצב שהוסיף דדומה לצפרדע, וכן בחזקוני כתב רק לעז"ם על כל המינים ובחולד הביא ב' שיטות א' כרש"י מושטיליא או ביליט"א, וב"כח" כתב דלא נתפרש לו, ולענין חומט יש לנו רש"י בחגיגה יא. שכנראה ה' צריך להכריע מעצמו מהו, דבמה דאיתא שם "שיערו חכמים בכעדרה, שכן חומט תחלתו בכעדרה. כתב בד"ה חומט "אומר אני שהוא מין שרץ שקורין לימג"א [שבולל- סנעיל בלע"ז] הגדל בקליפה ההולכת ומעגלת תמיד כל כמה שגדל, ותחילת הניצר כקליפה של עדשה היא. הרי שרש"י לא ה' לו קבלה מרביתו בענין זה רק שרש"י הכריע כאן בדעת תורתו הקדושה.

אלא שהק' עליו בתוספות רי"ד שם, דהאיך יתכן שזהו חומט האמור בשמנה שרצים דהרי בשבת תנן שמנה שרצים שמנה שרצים האמורין בתורה הצדן והחובל בהן חייב ואם זה הוא החומט מאי צידה שייכא ב' שהוא ניצוד ועומד ואינו יכול לזוז כ"א מעט ביותר ומה חבלה שייכא ב' מה עור יש לו, וכתב דלפיכך נ"ל שחומט אחר הוא ואין זה שבולל וצ"ל למש"כ בפ' העור והרוטב ואין לנו זה. אולם יל"פ דכוונתו ה' כדברי הרס"ג שפי' שזה הזיקית שהוא כמו לטאה שלשונה ארוכה ויכולה לשנות צבע עורה [סוג ליזערד בלע"ז].

האם יש איסור צידה בצב וחומט

והנה בספר שמירת שבת כהלכתה פרק כז אות מה פסק דבעלי חיים כאלה שאין במינם צידה, דהיינו שבנקל אפשר לקחתם ואין דרכם לברוח, כגון הנמלה והצב, לא שייך בהם איסור צידה, אבל אסור לקחתם בידיים משום איסור מוקצה. וכתב בהערה קנד ששמע זה מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, ואחד ממקורותיו לדין זה היה מדברי תורי"ד הנ"ל וכתב דלפ"ז צ"ל שגם צב האמור בתורה הוא לא מה שאנו קוראים צב בעל השריון, [טרטויס בלע"ז] שהרי הוא הולך מאד לאט, וכן באמת מבואר להדיא ברש"י כאן דצב דומה לצפרדע [וברש"י ע"ז מ. ד"ה ביצת השרץ כתב שזה כוכורי"ל בלע"ז הדומה לצפרדע ובאוצר לעזי רש"י דזה הקראקאדייל- התנין ביס] וזה היחיד שרש"י פי' בלשה"ק אולי בא לאפוקי מפי' שלנו, ולרלב"ג וחזקוני צב הוא מה שלרש"י הוא חולד הרי להדיא דאינו מה שאנו קוראים צב. אולם תמה הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א איך יתכן להקל נגד רש"י חגיגה שכ' מפורש "אומר אני" שהחומט הוא השבולל ובהכרח דלרש"י יש איסור צידה גם בכה"ג. [ובשש"כ בעצמו הביא שחכ"א העיר לו שרבינו ירוחם נתיב יב ח"י דף פב כתב מפורש: "ושאר שרצים כגון תולעת וכו' הצדן לצורך חייב ושלא לצורך פטור אבל אסור", ותולעת הוי ממש כנמלה, וצ"ע]. ותי' ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א דר' התורי"ד באופן שבא

עז: ד"ה דאיעבר דס"ל דגם לחולקים על ר"ש וס"ל דקלוט בן פרה מותר מדין היוצא מן הטהור בעי' עכ"פ סימן אחד או מעלה גרה או מפריס פרסה, ומבואר דעצם הסימנים פועלים השינוי ולא מספיק בה גופא שיוצא מן הטהור, וכן ציין לשי' ר"ש בבכורות י: דשפן וארנבת א"צ מחשבה והכשר מחמת הסימנים הרי דהסימנים פועלים בה שינוי לדינא, [ואף דחשיב שם גם עורב י"ל דהך סימן דלא דריס הוי ג"כ סימן עצמי לא בירור וס"ל דגם עורב לא דריס] וא"כ צ"ל דהא דפרה בן גמל טמא או קלוט בן פרה טהור ולא אזלינן בתר הסימנים הוא מחמת גזיה"כ. [אלא שציין דבצד ראשון בתוס' נדה נ: שהבאנו לעיל מבואר דס"ל דגם בעופות עצם הסימנים גורמים הדין ובה יל"פ שיטת הי"מ ברש"י חולין ד' ס"א: דלקרבן בעי דוקא שיהיה ד' סימני טהרה ע"ש מה שהקשה רש"י].

ולפ"ז יל"פ מח' רמב"ם וראב"ד אם רק ב' הסימנים פועלים הטהרה או באמת אף סימן אחד פועל רק בשפן וארנבת גזרה התורה דלא מהני הסימן וכמו בשסועה [נדה כד]. דיש לה סימני טהרה ומ"מ גזיה"כ דאסור. ונפק"מ לדינא בקלוט שיהי' מעלה גרה ואנו מכירין שאינו ממין הטמא האם יהי' סגי בסימן אחד לטהר. והנה בגמ' חולין נט. נקט במצא בהמה במדבר שהי' רגליה חתוכות דבודק בפיו ואם מעלה גרה בלי שיניים מותר, משמע אבל אם קלוטות לא מהני אף אם יש לה סימן אחד ואף אם מכירין אותו שאינה ממין טמא אבל הראב"ד ס"ל דגם סימן אחד ה' מועיל ולכן ה' צריך לפרש דשפן וארנבת הם חידוש דאע"פ שהם מעלה גרה מ"מ טמאות, אבל הרמב"ם ס"ל דבעיא דוקא ב' סימנים וסימן אחד אינו פועל שום דין טהרה ומובן בפשיטות למה שפן וארנבת טמאות וא"צ לפרשה. עכ"ד הצ"פ.

ביאור זהות שמנה שרצים

וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על הארץ החלד והעכבר והצב למינהו: והאנקה והכח והלטאה והחמט והתנשמת: [שם כ"ט-ל]

ופירש"י וזה לכם הטמא - כל טומאות הללו אינן לאיסור אכילה אלא לטומאה ממש, להיות טמא במגען ונאסר לאכול תרומה וקדשים וליכנס במקדש: וצ"ע למה השאיר האיסור אכילה לסוף הפרשה וכאן כ' רק דיני טומאה. ותי' אזנים לתורה, דברוב פרשת מאכלות אסורות יש צד איסור וצד היתר אבל באיסור אכילת שרצים שאין שום היתר כלל נשאר לסיום הפרשה אבל טומאת שרצים הוא ג"כ רק בשמונה ולכן זה נרשם עם שאר מאכ"א דיש בהן צד היתר.

עוד כ' רש"י החלד - מושטיל"ה: והצב - פרוי"ט שדומה לצפרדע: אנקה - היריצו"ן: הלטאה - לישרד"ה: החמט - לימצ"ה: והתנשמת - טלפ"א:

טהור [ועי' ע"ז לט. אמר אביי: האי חמרא דימא - שרי, תורא דימא - אסיר, וסימניך: טמא טהור, טהור טמא מבואר דכ"ה להיפך דכל שביבשה טהור בים טמא] ולעיל שם בסוגיא דחלוק עכבר מחולדה דעכבר שבים טהור משא"כ חולדה אין כנגדו בים נמצא דלחולדה אין שום צד טהרה, ולכן זה החמור ביותר ונמנה ראשון.

מה שבני אדם נקראים יושבי חלד

והנה בתהילים מ"ט ב' כתוב "שמעו זאת כל העמים האזינו כל יושבי חלד" ובגמ' חולין שם דלכן נקראו בני אדם יושבי חלד על שם החולדה שהיא ביבשה ואינה בים דתנו רבנן כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה והובא ברש"י תהילים שם. [ולפי פשוטו פי' חלד - היא הארץ על שם שהיא נושנת וחולדה] ובהגהות מהר"ץ חיות חולין שם ציין לירושלמי מסכת שבת פרק יד הלכה א דנחלקו אמוראים למה מושל כל באי העולם בחולדה אחד אמר לפי שכל מה שיש ביבשה יש בים הרבה מינים בים מה שאין ביבשה ואין חולדה בים. וחורנה אמר למה הוא מושל כל באי העולם בחולדה אלא מה החולדה הזאת גוררת ומנחת ואינה יודעת למי היא מנחת כך הן כל באי העולם גוררין ומניחין גוררין ומניחין ואינן יודעין למי הן מניחין. וסיים שם "יצבר ולא ידע מי אוספם" [תהילים ל"ט ז'] ופי' בקרבן העדה שם דלעיל מיניה בתהילים כתוב "וחלדי כאין נגדך" וה"פ דקרא וחלדי אותה מדה חולדית שיש בי שאני אוסף בלי שיעור כאין נגדך כי מקרה אחד לבני אדם ולחולדה כי יצבור ולא ידע מי אוספם וניחא שברישא דקרא מדבר בעדו ובסופו בלשון נסתר דאחולדה קאי.

הרי לנו מזה דהחולדה מסמלת הטבע הרע לצבור ולהניח ליום מחר גם בלי להנות מזה, וא"ש דזה מסמל היושבים ביבשה, דהרי בים אין שום דרך להצניע ליום מחר, והוסיף לי ידידי הרב מאיר דוד דיסלר שליט"א דאכן הדגים לא מצניעים כלל, ולא רק שלא מצניעים, גם אין להם כל המושג של לדאוג לדורות דהרי הם אוכלים הבנים שלהם, ומבואר במדרש [תנחומא ויקרא ח] מה שאין מביאין קרבנות מן הדגים שהולד לא יוצא מהם רק מביצים ³⁰ וק' הרי גם עופות כן, אלא דעופות לפחות דוגרים על הבצים ודואגים עליהם, אבל דגים לא איכפ"ל כלל על ההמשך שלהם ושמחים ומרוצים בכל עת, וכפי שכבר הארכנו בענין מזל אדר דגים. והוסיף ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א דיתכן דהחולדה נקראת ע"ש הארץ, והארץ היא זה שנקראת "חלד"

לתופסו בידים דאז א"צ צידה כלל דקל מאד לקחתו ביד, אבל אם פורס מצודה שיתפוס כל השבלולים שמתחבאים בחצירו מסתבר דיהי' בו איסור צידה. אולם מפורש בדברי הגרשז"א דגם בדרכה להתחבא מ"מ החיפוש אחר המחבוא לא שייך למלאכת צידה. ובאמת גם לענין צב, לא פשוט כ"כ דאינו מה שאנו קוראים צב [טרטויס בלע"ז] דעיין בספר שיחת חולין עמ' תקכ"ט שהביא גירסא שזה טורטוג"א, שזה הצב שלנו, ובתפארת ישראל בהקדמה לסדר טהרות ג"כ ס"ל דצב הוא בעל השריון וכן בספר הברית קרא לבעל השריון צב, וצ"ע. והביא שם מרש"ר הירש שהק' עוד על רש"י הנ"ל לענין חומט דהרי שמונה שרצים יש להם גידין ועצמות כמבואר בפ' שמונה שרצים ולשכלול אין עצמות וגידים ונימוס במלח. ותי' דאולי הנרתין החיצוני המגן עליו הוא מכו גידין ועצמות.

זהות החלד

והנה לענין החלד, ברש"י וחזקוני כתבו מושטיל"ה והוא הנקרא סמור -וויזל- weasel בלע"ז, [ויל"ע מה כוונת חזקוני בלע"ז ב' בוליט"א] ויש שרוצים לפרש דחולדה זה הנקרא בפי ההמון "עכבוריש" rat בלע"ז שזה ממין העכברים המכרסמים, ולד' חזקוני זה גופא הפי' בעכבר, שכ' שם רט"ו בלע"ז, וא"ש לשיטתי' דחולדה הוא מושטיל"א. והנה יל"ע האם מה שנקרא בתורה חלד בלשון זכר הוא מה שנקרא הרבה פעמים בפי חז"ל חולדה [כפסחים ט. בסוגיית גרירת חמץ ונפלים ובשבת קנ"א: דעוג מלך הבשן מת צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים ובתענית ח: מעשה דבור וחולדה] דכאן כ' חלד בלי ה"א, ואולי מש"כ בתורה הוא המושטיל"א, ומש"כ בחז"ל הוא העכבוריש"ש, דאולי מה שחולדה גוררת זה כטבע העכבר רק שהיא גדולה יותר וטרפנית ממנו וא"ש שם י: דכר ועכבר בפי חולדה. וא"כ זה העכבוריש. והנה ברד"ק בספר השרשים שורש חלד מבואר להדיא דמש"כ בפסוק זהו החולדה של חז"ל. וכ"כ בתוי"ט פסחים פ"א מ"ב על המשנה אין חוששין שמא גיררה חולדה וכו' דזהו החלד דקרא ואף על פי שבל' הכתוב נקרא שם המין בל' זכר אבל כבר מצינו כן לענין רחלים ורחלות דחולין פ"א מ"ב תנן רחלות וכתוב [בראשית לב] רחלים מאתים. וקאמר ר' יוחנן בגמ' [קלז.] דלשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמן. וע"ע בכלאים [פ"ח מ"ה] חולדת הסיניים חיה ופי' הרע"ב שם חולדה הגדילה בסנה, ועיין שם בתפארת ישראל [אות ל"ה] ובפי' הערוך הנדפס ע"פ סדר המשניות.

והנה בטעם שנקט הפסוק החולדה בראשונה י"ל ע"פ מה דמבואר בחולין קכז. כל שיש ביבשה יש בים, חוץ מן החולדה. והרי מבואר בכלים פי"ז מי"ג דכל שבים

³⁰ וז"ל "ולמה קריבין קרבן מן העוף ומן הכבשים ומן הצאן ומן העזים ולא מן הדגים שנאמר אם מן העוף עולה קרבנו אלא בשביל שהם בשר ודם כמו האדם ויוצאין מבטן אמן כמו האדם מכפרים על האדם, אבל הדגים ביצים הם ויוצאין מהן וחיין".

בסו"מ פסחים החולדה נכנסת באמירת ההלל

והנה כ"ז בתחלת מס' פסחים שאנו עוסקים בבדיקת חמץ אז טבע החולדה מפריע לנו בביעור החמץ, אולם בסוף מס' פסחים קיח: כשאנו עוסקים באמצע אמירת ההלל שוב נכנס החולדה בצורה אחרת וז"ל הגמרא "אמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב מושיבי עקרת הבית, אמרה נכנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, שמוני בניך כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים" וברש"י שם שמוני בניך - מרוב חטאותם בגלות. כחולדה זו שדרה בעיקרי בתים - והיינו עקרת הבית. [תכונה זו של החולדה לדור בעיקרי הבתים נכנס גם בא' מפסולי שחיטה הנקראת חלדה - חולין פ"ב מ"ד וגמ' כ: אם כיסה הסכין בשעת שחיטה כחולדה המתכסה בעיקרי הבתים] ובמהרש"א שם הקשה דלרש"י ורשב"ם דלענין שפלות ולגריעות מדמה לה לחולדה לא יתפרש היטב מש"כ "אם הבנים שמחה", דתוגה מבעי ליה ולכ"פ דלמעלותא קאמר דמדמה לה לחולדה וכהאי לישראל אמרינן בחולין מאי חלד כחולדה הדרה בעיקרי בתים פעמים מכוסה כו' ולא נתבאר היטב כוונת מהרש"א.

ובחי' חתם סופר שם הביא ד' מהרש"א, וכ' לפרש כי הנה מצרים הוא קליפת חמור שהוא טמא ונכנסת ישראל ליונה אמתלא שהוא טהור בקדושה לכן בדין הוא בעת התגברות הקדושה שיפלו ויהיו כציצת נובל כיון שהם מקליפת חמור אכן כל שביבשה טמא בים טהור וכן בהיפך ולכן רדפו מצרים אחריהם בים כי אמרו שם אנחנו טהורים וישראל טמאים מה עשה הקדוש ברוך הוא קרע הים ונעשה יבשה והנה כל שיש בים יש ביבשה חוץ מהחולדה ועשאוני בניך כחולדה שאינה בים כי בכל מקום שהם הולכים יבשה היא.

שכינה נמצאת בהעלם כחולדה בעיקרי הבתים

ובמשך חכמה [הפטרה לפ' פקודי וכ"כ בדברים ל"א י"ז] כ' דמרמו על זמן הגלות שקדו' המקדש עדיין נמצא בהעלם ולכן הבמות אסורות וזה מיוסד על מה שארון נגזו וטבעו בארץ שעריה וא"ש דשכינה מתאונן שאני נמצא בהעלם מחמת עוונות כלל ישראל. ועד"ז כתב ר' צדוק הכהן בפרי צדיק פרשת מצורע דהרי נזכר מקודם מקימי מעפר דל וגו' ועפר היינו מי שהוא מושפל לעפר הקדוש ברוך הוא מקימו, מאשפות ירים אביון שמי שהוא אביון ומוטל באשפה שמושפל יותר מעפר אותו ירים ה' יתברך, ירים היינו למעלה בלא שיעור וכו' עד האבות שנקראו נדיבים, ואמר אחר כך מושיבי עקרת הבית שאף בשעה שכנסת ישראל מתרעמת על ישראל ששמוני כחולדה והיינו בגלות שיש הסתר שלא נראה מפורש השראת השכינה, והשכינה כביכול בגלות וזהו כחולדה הדרה בעיקרי הבתים שהוא מכוסה מכל מקום

וכדפירש"י כפשוטו, [דכ' יושבי חלד היינו שהארץ גופא נקראת חלד ולא היושבים עלי'] ומסגולת הארץ לשמר דברים וכדקי"ל כספים אין להם שמירה אלא בקרקע, אבל הים מופקע משמירה, והחולדה הדבוקה לקרקע ודרה בעיקרי הבתים וגוררת ומנחת שם כל מה שמוצאת נקראת חולדה.

והנה כיון שאנו נמצאים בימים שאחרי הפסח [ובשנה מעוברת בתוך שלשים יום קודם החג], יש לנו להעמיק בענין החולדה ששייך מאד לעניני פסח.

דהנה בפסחים ט. אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית וממקום למקום דאם כן מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף: וכ' בספר הון עשיר על המשניות שם דמה שנקט התנא חולדה דבר התנא בהוה, וכ"ש את שאינו הוה, ועוד ע"פ ד' ירושלמי הנ"ל דטבע החולדה להיות גוררת ומנחת, משמע שאין דרכה לאכול מיד מה שנוטלת אלא מניחתו, ואפילו הכי לא חיישינן, כ"ש דלא חיישינן לשרץ אחר שאין דרכו להצניע מה שגורר, דאף אם גרר אימור אכלו.

בסוגיא דפסחים מתחיל בחולדה ומסיים בעכבר

והנה אם נעיין בסוגיא דפסחים שם נראה דתחלת הסוגיא מיירי רק בחולדה כמו לענין מדורות העכו"ם דחולדה וברדלס מצויין שם לאכול הנפלים וכן בהמשך בכהן שהציץ בבור לראות אם יש שם נפל, וכן בע"ב דמה שמשיר יניחנו בצנעה, שמא תטול חולדה בפנינו, ויהא צריך בדיקה אחריו. אבל אח"כ בכל הסוגיא דתשע ציבורין מיירי בעכבר, ורק בדף י: חוזר גם לחולדה דאיתא שם "ואם תמצא לומר: עכברים לא שקלי מהדדי, עכבר נכנס וככר בפיו, וחולדה יוצאה וככר בפיה מהו? חולדה ודאי מעכבר שקלתיה, או דילמא: אחרינא הוא, דאם איתא דמעכבר שקלתיה - עכבר בפיה הוה משתכח, ואם תמצא לומר: אם איתא דמעכבר שקלתיה עכבר בפיה הוה משתכח - עכבר נכנס וככר בפיו, וחולדה יוצאה וככר בפיו עכבר בפיו חולדה מהו? הכא ודאי איהו הוא, או דילמא: אם איתא דאיהו ניהו - ככר בפיו עכבר משתכח הוה בעי אישתכוחי. או דילמא: משום ביעתותא הוא נפל, ושקלתיה?, ובשו"ע לא הגיע לנו כלום מדיני החולדה גם באותה הלכה שאמר רבא דמה שמשיר יניחנו בצנעה שמא יטול חולדה בפנינו כתוב בטור ושו"ע תל"ד ס"א אם יטלנו עכבר בפניו וצ"ע. [גם רש"י בראשית ט' ב' עה"פ ומוראכם וחיתכם העתיק דברי הגמ' שבת קנא: על עוג מלך הבשן מת והביא רק העכברים ולא החולדה]

אדינרי שאינו נהנה ומהנה לשום אדם רק ששכב אדינרין לכן יש רמז בתורה וזה לכם הטמא החולד והעכבר כלומר מי שיש לו שני סימנים אלו כמו החולד והעכבר שלוקחין משל אחרים לאסוף ממון ואינם נהנים ואינם מהנים זה סימן טמא. ובספר לחם רב כתב דשמע מסבו ע"פ כל מה שיש ביבשה וגו' דיש לחולדה הרבה עפרירות וא"כ קשה לה הנשימה ואם יכולה לנשום היא מודה ע"ז.

אולם הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א רצה לפרש ע"פ הנ"ל דחולדה מבטאת התאוות של אשפתות ולכן היא גוררת ומנחת שאין סוף לתאוות שלה, וזה נרמז במשנה פסחים אין חוששין וכו' דא"כ "אין לדבר סוף" מאידך הקב"ה מהפך הרצונות לטוב מונח בזה דתכונת החולדה אפשר להשתמש לטוב לתשוקה של "אין לדבר סוף" לשבח ולהודות להקב"ה, וזה מתבטא בפסוק כל הנשמה וגו' דעל כל נשימה ונשימה תהלל קה, והביא לזה משל נפלא מספר כפלים לתושיה נלהגרי"צ אליהו לאנדא זצ"ל על תהילים ק"נ במשל לאחד שרצה לראות פני המלך להתענג מאור פניו, והמלך נתן לו רשות להיות אתו לכמה דקות וכשביקש להפרד רצה עוד רגע אחד להיות שם כדי להודות למלך על טובו שהרשה לו להיות אתו, וכשגמר לומר תודה ביקש שוב עוד רגע לתת תודה למלך, ויאמר המלך הלא כבר הגדת לי תודה, ויאמר הלא בעת הגדתי תודה הלא גם אז מחדש התענגתי באור פני מלך וראוי לתת תודה על אותם הרגעים, ויאמר המלך א"כ אין לדבר סוף, ויאמר האיש כן הוא אדוני המלך לזאת יקרבני המלך להיות בין העומדים לפניו תמיד, כן הדבר המשוור בסיום הספר אומר תודה לה' על כל מה שאמר בספר, וכשחפץ להפרד ממנו אומר עוד רגע אגיד כל הנשמה שאני צריך להללך על כל נשימה ונשימה שהי' בי בעת שהודיתי לך וא"כ אין לדבר סוף שגם על תהלה זו דכל הנשמה תהלל קה מוכרח אני להללך על הנשימה של אותה תהלה, לכן לא תוכל להפרד ממני לעולם כל ימי צבאי. עכ"ד. ובזה א"ש פי' חדש למה אנו כופלים פסוק זה בפסוקי דזמרא ואצ"ל מצד דזה סיום הדבר.

תכונת החולדה נכנסת לצד הקדושה

ובזה פי' הרב שליט"א בדרך צחות דהתחלת המס' פסחים אנו לא חוששין לחולדה כיון שנתהפך תכונה שלה לטוב להיות במצב של אין לדבר סוף להודאה להקב"ה. ולכן בימי פסח שהוא כולו הודאה להקב"ה דכ"כ הרבה פעמים אומרים הלל ואומרים שיר השירים א"כ סגולת היו"ט פסח להפך תכונה הרעה של החולדה. וזה"פ מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללוה דכלל ישראל לקחו תכונה זו להגיד הרבה פעמים הללוה

התכלית יהיה מזה מאשפות ירים אביון שיזכו להתרומם עד למעלה מתפיסת השכל עד עתיקא קדישא שכל הנעלם, ועל זה אם הבנים שמחה.

הקב"ה הוציא הרצונות שבאשפות להיות

נדיבים

ובשפת אמת פסח שנת תרמו כתב ששמע מפי החי' הרי"ם בפ' מאשפות ירים אביון להושיבי עם נדיבים. כי הקדוש ברוך הוא מקים ומרים הרצונות של בני ישראל המונחין באשפתות ומהפכן להתנדב רצונם אליו ית' כו'. ולבאר יותר כי חז"ל אמרו טעם אביון התאב לכל דבר. כי השפל בדעת תאב לכל דבר. אבל כשהקב"ה מאיר עיני האדם לדעת האמת. מואס ממילא בהבלי עולם. וזה הי' עיקר גאולת מצרים כמאמר שנגלה עליהם ממה"מ הקדוש ברוך הוא. ועי"ז ההתלהבות נגאלו ויצאו לחירות משיעבוד הסט"א ותאוות הבלי עולם. וכמו כן בעליות רגלים דכ' מה יפו פעמך כו' בת נדיב. ועי"ז הנדיבות מאסו בהבלי עולם והניחו כל הרצונות אחרים. וזהו בנעלים שנעל כל הנדיבות שלא לה' המה. כמ"ש במ"א בפ' ולא יחמוד איש את ארצך. וכ' מושיבי עקרת הבית דרשו חז"ל אמרה כנס"י עשוני בניך כחולדה הדרה בעיקרי בתים. ואין סברא שיהי' נדרש רק לגנאי. אך הפי' כנ"ל שהוציאו להנדיבות כל הרצונות שהיו מקודם באשפתות כנ"ל מכל החורים והסדקים וזהו מושיבי עקרת הבית כנ"ל.

ביאור שירת החולדה

והנה בפרק שירה מבואר החולדה אומרת כל הנשמה תהלל יה וצ"ב ובבן יהוידע חולין ובישמח משה פ' צו בשם נחלת יעקב דחיות טהורות יונקות מי"ה שבשם הוי"ה וחיות טמאות מו"ה דבשם הוי"ה וכיון דחולדה אין כנגדו בים א"כ אין כנגדו י"ה ולכן אומרת דרך כל הנשמה תהלל ק"ה ולא אני. חוץ מן החולדה א"ר זירא מאי קרא האזינו כל יושבי חלד. ובעיון יעקב (על עין יעקב) חולין קצו. אות נו פי' ע"פ דברי הירושלמי בשבת פ' ח' שרצים שיש ב' פירושים למה אנשי העולם דומים לחולדה וכדהבאנו לעיל, וא"כ י"ל דלשני לשונות אלו י"ל הטעם שבפרק שירה החולדה אומרת כל הנשמה תהלל יה לפי טעם ראשון שחולדה אינה מצויה בים רק ביבשה וכל מה שיש ביבשה יש בו ניצוץ נשמה כדכתיב בפרשת נח כל אשר נשמת רוח חיים באפו מכל אשר בחרבה מתו ודרשינן מינה ולא דגים שבים, לכך אומרת כל הנשמה תהלל יה דהיינו מה שיש ביבשה, וללשון שני כיון שהוא גורר ומניח לאחרים ואינו יודע למי מניח לכך קאמר כל הנשמה תהלל יה שכל א' יחכה אולי מניח לו וכיון שחולדה אוסף הכל בגזל ואינו יודע למי אוסף כי לעצמו אין בו הנאה וכה"ג אמרינן עכברא דשכיב

[ובאמת יל"ע אי שמונה שרצים יש להם שייכות לשמונה מלכים בסו"פ וישלח שהם שמונה קליפות גדולות והאחרון שבהם נגד מלכות דקליפה הוא העכבר שנא' בעל חנן בן עכבור, ויל"ע אי דוקא בפרשת שמיי שהתחלנו בשמיי דקדושה נכנס השמונה דקליפה ויש לה חלות שם שמונה שרצים ואולי בזמן בית ראשון רצו להכניס שרשי הקליפה לקדו' ולכן קראו חולדה וכן עכבור ושפן עי' מלכים ב כב יד "וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור ושפן ועשיה אל חלדה הנביאה אשת שלם בן תקוה בן חרחס שמר הבגדים והיא ישבת בירושלם במשנה וידברו אליה" אגב - מש"כ שם משנה פירש"י דקאי על שער חולדה במקדש שכתוב במשנה דמדות ב' ב' עי"ש עוד פירושים]

ביאור ענין אשר לו כרעים ממעל לרגליו

במשנת מרן הגר"ח ק"צ זצ"ל

אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההלך על ארבע אשר לו כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ: [שם כ"א]

הנה ידוע ומפורסם הסיפור על החגב שהזדמן על כותל ביתו של מרן הגר"ח ק"צ זי"ע כשרצה לברר איזה מציאות על החגב לפני הדפסת ספרו "קרני חגבים" הנדפס בספרו שיח השדה, כיון שמעולם לא הדפיס ספר בלי שיהי' הכל ברור מאה אחוז, וכבר ביקש מהרבנית שתחפש לו ספר שיש בו תמונות על חגבים ולא מצאה, ואחרי שהזדמן לו על כותלו בדקו מכל הצדדים וכבר נתברר לו הכל, ופרח לו החגב, ושוב זכר שעוד פרט אחד שכח לבדוק וחזר החגב שוב, ואחרי פטירת הרבנית כשרצו לשבור כותל זה כדי לעשות שם מעבר לבית בנו הגר"ר יצחק שאול שליט"א לא הרשה כיון ששם נתגלה לו החגב, וכשסיפר הגר"צ זילברשטיין שליט"א זה לחמיו הגר"ש זצ"ל הזדעזע כיון שלא נמצא כן רק אצל הראשונים שהובא ביו"ד סי' פ"ב בשם הגה"מ פ"א מאכלות אסורות דכשהי' עוסק ר"י בעופות בא קו"ץ אחד על ישיבתו, ומצאוהו קרקרבו נקלף וכו'.³²

³² ושמעתי מפי הגר"צ קוק שליט"א שסיפר מעשה זה להגר"ח קרייזוויט זצ"ל ולא רצה להאמין עד ששאל להגר"ח בעצמו ואישורו, אח"כ שמע איך הגר"ח קרייזוויט זצ"ל סיפרו להגר"ש"א ולא התפעל כי"כ כיון שכבר הי' לעולמים בראשונים.

עוד שמעתי מפי הגר"ר ראובן פרידמן שליט"א [מאנטוורפן - ירושלים בקי עצום בש"ס בבלי וירושלמי, והגר"ח אהבו מאד והשתעשעו אמו בתורה שעות רבות, גם אכל עמו הרבה, ור' ראובן הי' שואלו על כל מיני שמועות של מופתים האם הם נכונים] שאלו על ענין החגב, תמה הגר"ח מנין לך זה, וענה הרי שמעתי כן מהגר"ח קרייזוויט מאנטוורפן, ועי"ז אמר הגר"ח שאי"ז פלא שכבר איתא בראשונים והראה לו דברי ההג"מ הנ"ל.

עוד יש המשך לסיפור החגב שבעלת תשובה אחד בבית וגן שמע הסיפור וסיפרה אותו לבעלה פרופסור שלא האמין, ואמר שלא יתכן כלל דחגב לעולם לא בא לבד בלי להקח שלימה, באותו רגע שאמר כן נכנס לו חגב יחיד בחלוננו על שלחנו.

כמ"ש הרמב"ם פ"ג מהלכות מגילה וחנוכה הי"ב דמנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כך היה, אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל מתחיל ואומר הללויה וכל העם עונין הללויה וחוזר ואומר הללו עבדי ה' וכל העם עונין הללויה וחוזר ואומר הללו את שם ה' וכל העם עונין הללויה וחוזר ואומר יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם וכל העם עונין הללויה וכן על כל דבר, עד שנמצאו עונין בכל ההלל הללויה מאה ושלוש ועשרים פעמים סימן להם שנותיו של אהרן. הרי דאין סוף למספר הללוקה שאומרים ביו"ט פסח וזה הכל מתכונה הטובה של החולדה ע"כ דברי הגר"ד שלינגר שליט"א.

ובנוס"א י"ל דבתחלת המסכת לפני פסח כשעוסקים לבער החמץ אכן יש להזהר מהחולדה ויש להצניע החמץ כדי שלא יבוא החולדה לקחתו, אבל כשכבר הגיע ימי הפסח אנו נוטלים בחינת החולדה להפך הרצונות והתשוקות לטוב ולהודות להקב"ה. ובזה י"ל בדרך צחות מש"כ בגמ' ט: "וכי חולדה נביאה היא" דוודאי מה שנקראת חולדה הנביאה כן הוא ע"ש חלק הטוב של החולדה [ואף דבמגילה יד: מבואר דיש איזה פגם בשם שלה מ"מ בוודאי יש בו ג"כ טוב ³¹] אבל כעת אנו עוסקים בחלק הרע של החולדה שגוררת ומנחת ואוספת לתאוות עוה"ז וכי יש לה שייכות לחולדה הנביאה?? וא"ש למה בשו"ע לא הוזכר החולדה, וכן רש"י בבראשית השמיטו, כיון דתכונת החולדה אנו רוצים לקחת לצד הטוב, וכן נרמז מזה שגם שבעצם החולדה אין לה צד טהרה בים ומסמל גודל השפלות והדביקות לארציות ואשפתות מ"מ הקב"ה יכול להוציאו מאשפות ולהושיבו עם נדיבים, אבל העכבר אין ספק שהוא רשע מוחלט וכדאיתא בגמ' ב"מ מ. הני עכברי רשיעי. ועי' שם הגדולים [מערכת גדולים אות א [קד] מהר"ר אברהם רוזאניס] שהביא מתשובת מהריט"ץ שכתב בגליון ובמקום שכתב כאן חסר שאכלוהו העכברים דרך בדיחותא כתב הני עכברי רשיעי נינהו דאכלי משופרי שופרי והניחו יתרם הנדחה והצולעה. ובשו"ת כת"ס [או"ח סי' פ"ח] בתשובתו לאחיו הגר"ר שמעון סופר בענין חטה שמורה שנתערב בו גללי הני עכברי רשיעי, ובמגיד משרים וישלח דעכבור דח' מלכים הוא המלכות דקליפה שכוללת כל הקליפות.

³¹ ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א העיר דיתכן דעיקר שם חולדה ע"ש יושבי חלד כפשוטו דכדור הארץ נקראת חלד, והחולדה נקראת ע"ש הארץ וכנ"ל. והראני ידידי הרב מאיר דוד דיסלר שליט"א בספר אהבת יהונתן הפטורת פ' שלח ביאור ארוך למה נקראת חולדה. עי"ש. עוד יש להוסיף דמי שקורא שם חולדה כיוון שיהי' ג"כ ע"ש חולדה הנביאה כדי שיושפע עלי' אור הצדקת כמ"ש בנועם אלימלך במדבר, ושלא יהי' ח"ו שום שייכות לחולדה דקליפה דהוא ראשית דשמונה שרצים.

ומרן הגרמ"ק זצ"ל בספרו קרני חגבים סי' ט' תמה על האור החיים הק' דל"ל להביא ששמע מת"ח אחד שראה חגב כזה, הלא רש"י בעצמו עה"ת כותב בהמשך דבריו, ד"כל הסימנים הללו מצויין באותן שבינותינו" [אלא דכ' רש"י דעדיין יש לאוסרם לפי שהחגבים המפורשים בפסוק להיתר אין ראשם ארוך והמינים שבינותינו יש שראשן ארוך וגם אם ראשן ארוך יש שאין להם זנב וא"כ צריך שיהי' שמו חגב וזה אין אנתו בקיאים] וא"כ הרי רש"י ראה מין זה, ול"ל להביא מת"ח אחד, [באמת דברי אזה"ק מיוסדים על רש"י בחולין ולא הביא כלל דברי רש"י עה"ת] עוד הק' דהרי בהדיא כתיב קרא "ממעל לרגליו" ובוודאי דוקא כתבי' קרא דאל"כ ל"ל למיכתב ממעל לרגליו לכתוב אשר לו כרעים לנתר בהן על הארץ. ואם תקשה דאם באמת יש סימן כזה דבעי' שיהי' דוקא ממעל לרגליו למה לא נתפרש במשנה ובגמ', פשוט הוא, דאם הם למטה מרגליו לא מקרי כלל קרסולים, וכיון דמני מתני' קרסולים פשיטא דבעי' ממעל לרגליו, ונדחק בד' חכמי הדור שהתירוהו דמתחת לרגליו נקרא בקרא ממעל לרגליו וכמ"ש תוס' שבת צד: ד"ה והוא די"מ דלצד הגוף קרוי לצד מעלה וי"מ לצד אצבעותיו, אלא דהק' דלא דמי דהתם איכא טעמא כדכ' התוס' דכשמגבי' ידיו הוא לצד מעלה וכשמוריד ידיו הצד השני הוא כלפי מעלה אבל כאן אין שום טעם לקרוא למטה מרגליו ממעל ונשאר בצ"ע.

והנה באמת ק' טובא לד' אור החיים הק' בד' רש"י דאם זה נכון שהחגבים שהיו מצויין בזמנו של רש"י היו כולם קרסוליהן צמודים לצואר, איך מימי רש"י עד לתקופת אור החיים הק' [וכן הוא בתקופה שלנו] נעלמו כל אותם חגבים בעלי כרעים סמוך לצואר, ובאו במקומם חגבים אחרים שכרעיהם סמוך לזנבם. אולם באמת בספר מרפא לשון להר' יחיא קורח כתב שאצל בני תימן ישנה קבלה מימות הנביאים עד סוף הגאונים, שכוונת הכתוב למין ארבה הידוע אצלם בשם אלגראד וכמו שתרגם רס"ג וכ"פ ר' ניסים גאון בס' המפתח שבת צ: ששושיבא שהיו אוכלים הוא ממין אלגראד, ולמין זה אין כרעים סמוכים לצוארו, אלא שהכרעים הן הארכובות העליונות של רגליו היינו הפרק העליון שברגל ונקראו כרעים לפי שכרעים בהן לדעתו הכוונה ממעל לרגליו הכוונה בגובה שהכרעים הם הפרק שממעל לרגליו כפשוטו. [ולמעין בתמונה יר' דאפש"ל כפשוטו שהרגלים יוצאים מתחת הגוף כלפי מטה, והכרעים יוצאים מהמשך הגוף באורך ועולים ויורדים עד לארץ וא"כ הם באמת גבוהים יותר]

אולם עדיין לא מיושב ד' רש"י דלכ' ברש"י מפורש כאור החיים הק'. ובס' הנפלא שיחת חולין [עמ' ת"מ ובסוף הספר עמ' תקפ"ד] הציע לפרש ד' רש"י באופן אחר וכתב כן במכתב למרן הגרמ"ק זצ"ל דלפי מה שהתבונן ברמשים הקטנים הקרויים "חרקים" בנוי גופם מג'

וכיון שאין אנו רוצים להשאר רק בסיפורים, רק אנו רוצים להצטרף לעצם תורתו של מרן זי"ע לכן בדקנו בספרו הנ"ל איזה ענין הוא היותר קרוב להתעסק בעצם מציאות החגב איך הוא נראה לעין והנפק"מ בזה [דרוב הסימנים שם שעוסקים בכלל הלכות חגב לא קשורים לעצם מציאותו] ואז נוכל גם אנתנו לאחוז בדרכיו להתעניין איך נראה החגב והנפק"מ לדיני התורה.

הנה עיקר הסימן טהרה הנאמר בכתוב להפריש החגב מכל שאר שרץ העוף הוא זה שבנוסף לד' רגלים, שיש לכל שרץ העוף, יש לו ג"כ עוד כרעים [היינו רגלים ארוכות] ממעל לרגליו המשמשות אותו לקפץ בהן על הארץ. וחז"ל בחולין נט. גילו לנו דיש עוד ב' סימנים והובא ברש"י ד' כנפים וכנפיו חופין את רובו, ולרמב"ם פ"א מאכלות אסורות נחשבת כאחת ולכ' כיון דחופין את רובו הוא שיעור בעצם הכנפים ואכמ"ל.

והנה במש"כ "ממעל לרגליו" לא נתפרש היטב מה הכוונה. ופירש"י דהיינו סמוך לצוארו, וכ"פ רש"י חולין נט. ובפשוטו הכוונה דהם סמוכים לצואר יותר מהרגלים ולכן הם ממעל לרגליו וכן הבין האור החיים הק' ולכ"כ בפרי תאר יו"ד סי' פ"ה סק"א ובקצרה בפ"י אור החיים הק' כאן דדבר זה אינו מצוי באף אחד מהחגבים שבינינו ואפי' באותם שיש עליהם מסורות בארצו מרוקו, כי אותם שלפנינו הכרעים לא נמצאים צמודים לצואר, אלא הם מתחת לד' רגליו סמוך יותר לזנבו, וע"כ אזור חלציו ואסר על כל בני קהלתו לאכול את הארבה שהי' להם במסורת לאכלו. [והאריך שם דקיים מקרא שכתוב זקניך ויאמרו לך שנהג כמנהג זקינו שלא אכלו אבל הי' אז בשני הפעושות ולכן לא חקר טעמו, רק אחר כמה שנים הלך לחקור אצל זקנים שהי' אצל זקינו אולי שמעו ממנו טעם איסור ואמרו שפעם הי' רעב גדול ולכן התחילו לאכול ולא הפסיקו, ואנשי מזרח אמרו לו שאצלם זה כשקצים ורמשים אבל עדיין לא גזר לאסור עד שעמד על עיקרן של דברים בדברי רש"י הנ"ל וא' לא שת לבו לדבריו והראו לו בחלום שאוכל שקצים ורמשים] ואמר שאין לתרץ דכיון דאין אנו מוצאים חגב כתיאורו של רש"י א"כ אינו בנמצא כלל, כי שמא נמצא כזה במקומות אחרים בעולם, ושמע שת"ח אחד מצא חגב כזה, וסיים שמאז ששמעו בקולו פסק הארבה ולא נמצא בגבולם למעלה מעשרים שנה [ולפני זה הי' מגיע א' לב' וג' שנים] עכ"ד.

נמצא דלד' האור החיים הק' ע"פ דברי רש"י יש תנאי נוסף שלא הוזכר במתני' ולא בשו"ע, דבשו"ע סי' פ"ה ס"א העתיק ל' הרמב"ם דבעי' שיהי' לו שני כרעים לנתר בהם על הארץ והעלימו עין לגמרי משתי מילים בתורה "ממעל לרגליו" ולאור החיים הק' יש תמיד להוסיף שני מילים אלו.

יכולתו, פתאום יקבל כוחות חדשים מן השמים ויוכל להספיק הרבה יותר ממה שחשב.

וכבר הבאנו בפ' ויקרא מפי הג' ישראל דוד שלזינגר שליט"א בטעם שכלל ישראל נמשלים ל"עוף התור" ע"פ ד' הכתב והקבלה פ' מצורע [לקמן י"ד כ"ב] בטעם שנקרא מין עוף תר על שם אופן קפיצתו ע"פ פסוק זה לנתר בהם על הארץ שכשהוא מכין עצמו לעוף הוא משפיל א"ע תחלה ומכביד א"ע על המקום אשר הוא חונה שם ואח"כ מעופף ונעתק משם, כי כל מה שיתדבק דבר אל דבר יותר בחזקה וכח, כן יהיה אח"כ פרידתו יותר במהירות ובחזקה כשאר כח המכריח אל הדבקות עד שיהיה ערך חוזק הפרידה כמעט כערך חוזק הדיבוק עכ"ד. וא"כ י"ל דמרמז שגם שכלל ישראל נמצאים בשיא השפלות ודבקים לארץ מ"מ יש בכוחם לאסוף כל כחם ולעוף למעלה ולהתדבק לשורשם.³³

כל הולך על גחון גרם לדרש דרש משה

כל הולך על גחון וגו' [שם מ"ב]

איתא בקידושין ל'. "דרש דרש משה חצי התורה בתיבות, וי"ו דהולך על גחון חצי התורה באותיות", לבאר הקשר עי' בתורת משה חת"ס עמ' נ"ח שפי' ע"פ מה שאחז"ל [סנהדרין נ"ט:] חבל על שמש גדול (היינו על נחש שנתקלל), כוונתם אילו לא נתקלל העולם היו כל אנשי העולם עובדים ה' בג"ע כאדה"ר, וצרכיהם היו נעשים על ידי ס"ם וכת דילי' ונחש וכדומה, כשמעון אחי עזריה [סוטה כ"א], והי' הם כזבולון עם יששכר, והיינו חציו של התורה, אך משנתקלל והם משטינים ומבלבלים, אזי ע"י פלפול התורה מוציאים הקליפות מן הקדושה כידוע, והיינו חציו של תורה, וידוע דקודם העולם היה התורה לפניו ית"ש באותיות ולא בתיבות [כמבואר בהקדמה לרמב"ן על התורה], והיה אז חציו גחון שהוא הנחש, ואח"כ כשנכתבה בתיבות וכבר קלקל הנחש ונתערב בתוך התורה דברים שצריכים דרש, והי' מן אז חצי התורה בתיבות דרש דרש משה, והיינו דרשות התורה ופלפולים.³⁴

ומו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל ביאר להורות דכמו דפשיטא לן דבענין דרש דרש משה מונח הרבה דברים עמוקים בהלכה ונכללו בזה הרבה ספיקות שהי'

חלקים נפרדים. החלק הראשון הוא הראש, החלק השני האמצעי הוא הבטן ושם יש אברי הנשימה והתחלת כלי העיכול, והחלק השלישי הוא הארוך הוא הזנב ששונה בתכלית השינוי מזנבות שאר בע"ח [שאינם אלא בשר ועצמות] כי בזנב זה מונחים בני מעיו והדקין עד פי החלחולת ורגלי החגב יוצאות בין הפרק האמצעי לבין הפרק התחתון. ולפ"ז א"ש ד' רש"י "סמוך לצוארו" היינו להבדיל בין כרעי החגב לרגלי שאר בע"ח שאצלם עומדות היו רגליהם למטה מכל גופם במקום בו מסתיימים המעיים והחלחולת משא"כ החגב רגליו וקרסוליו סמוך לצוארו, דהיינו מעל רוב בטנו ובני מעיו.

ולד' השיחת חולין לא בא רש"י לפרש מש"כ "ממעל לרגליו" וגם אין כוונת רש"י לומר דיש תנאי בכרעים שיהיו צמודים לצואר ממש יותר מן הרגלים, דלעולם הרגלים הם סמוכים יותר לצואר, ומש"כ ממעל לרגליו הכוונה כנ"ל דבגובה הם יותר גבוהים מהרגלים אבל רש"י בא לומר לך איפה מקום המצאם של כרעים אלו, ולזה אמר שהם נמצאים סמוכים יותר לצואר ולא למטה בסוף הגוף. אולם כנר' דעת אור החיים הק' וכן נראה דעת הגר"ח"ק דכיון דרש"י מתחיל בד"ה "ממעל לרגליו" וע"ז כתב "סמוך לצוארו" משמע דבא לפרש מש"כ ממעל לרגליו, אבל באמת הי' אפשר"ל דכאן התחיל פי' ענין כרעים "סמוך לצוארו" יש לו כמין שתי רגלים לבד מד' רגליו וכשרוצה לעוף ולקפוץ" וכו' ולא בא כלל לבאר מש"כ "ממעל לרגליו".

הרמז בזה שהקב"ה ברא תוספת כרעים לחגב

והנה בעצם צורת החגב אשר לו כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ, ופירש"י כשרוצה לעוף ולקפוץ מן הארץ מתחזק באותן שני כרעים, באמת יש לתמוה הרי כל המעופפים יכולים לפרוח מיד בלי שום תוספת עזר ועל מה עשה ה' ככה שיצטרך עוד שני כרעים, ועוד יל"ע דבאמת לנו זה נדמה כשרץ גמור וגם מאוס עלינו ובאמת בלא"ה אין אנו אוכלים אותו מצד מסורת, רק שיש לו כשרות בעצם מצד שהוא יוצא מן הכלל בזה שיש לו שתי כרעים.

וי"ל בדרך דרוש, דמצד אחד הנחש הוא שיא הטומאה בזה שהולך על גחון ודבוק לגמרי בארציות, מצד שני גם שיהי' כנפים כדי לעוף מיד במדרגות גבוהות ג"כ אינו טוב, אבל הצורה הנכונה במי שבעצם קשה לו לעוף לפי שהארציות מושכו, ומ"מ מתחזק לקפוץ ועושה כמה שיכול, ואח"כ מקבל כוחות חדשות מן השמים שיוכל לעוף ולעלות במדרגות גבוהות, וזה לימוד לבל יפול לב האדם כשרואה שאין לו כשרונות גדולים ואיך יוכל לדעת כה"ת כולה, דאדרבה באמת ע"פ דרך הטבע ל"ש כלל להשיג כה"ת כולה, אולם כיון שקשה לו ומשתדל כפי

³³ ועי"ש מה שהוסיף הרב שליט"א בשם רבו הגר"ד קופלמן זצ"ל בלימוד ממטוס, שמיד לפני שממריא יש רעש גדול מהמנוע שזה סימן שמאסף כל הכוחות כדי להמריא. וכן בשעה שאדם מתעורר יש לו מיד לאסוף כל הכחות שלו ולהתעלות.
³⁴ ובמענה של תורה בשם אדמו"ר מגור זצ"ל דבשעה שדורש בתורה צריך להיות הולך על גחון בהכנעה.

נברא יין רק לנחם אבלים [עירובין סה]. וגם סולת יין ושמן משמחים ומסעדים הלב וגם בלימוד בעשיית מצוות בדברים אלו משמחים, ובפ' שלח הבאנו מהאמרי אמת אמר בשם ח' הרי"ם בשם הרבי ר' בונם דכאשר שמעו שלא יכנסו לארץ חלשה דעתם ואמר הקב"ה צא וחזקם אחרי מרידות נפשם וכמ"ש תנו שכר וגו' ויין למרי נפש.

אולם אביו הג"ר אליהו זצ"ל תי' ע"פ הגמ' מנחות דכל העוסק בתורת קרבנות כאילו הקריבם מעתה כיון שנגזר עליהם שלא יכנסו בארץ נחמם בזה דע"י לימוד פ' נסכים וחלה יהי' נחשב כאילו קיימם.

ואחרי הרב יעקב שליט"א הראני באילת השחר פ' קרח [במדבר טז לה] דנקט ג"כ דלמבואר במנחות (ק"י א') דכל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, י"ל גם דכל העוסק בדיני המצוה כאילו קיים המצוה. עוד הראני מש"כ אאמו"ר שליט"א בקובץ אוצרות הסופר כ"ב להקשות על ד' כת"ס ר"פ צו דכ' דמה שכ' במדרש עה"פ זאת תורת העולה דכל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, דמ' דרק בעולה נאמר כן והטעם דעולה בא על מחשבה, ולכן סגי בעסק הפרשה, אבל חטאת שבא על מעשה, לא סגי בעסק, ותמוה הלא מפורש במנחות קט: דגם בחטאת ואשם נאמר כן. ואולי נקט דהמדרש חולק על הגמ'.

בן אחותי הרב ברוך חיים הלוי דינר שליט"א העיר דהנה יש נדון במש"כ בנפש החיים שער ד' כ"ה דאם יהי' רגע אחד בלי עסק התורה יחרב העולם, האם בעוסק במצוה או בצרכי הגוף לצורך לימוד תורה ג"ז נחשב ללימוד, ובספר קניני תורה בתורת הגר"א זצ"ל עמ' קס"ו- קפ"א הביא מח"ח בשיחות עמ' קכ"ג והגר"נ קרליץ ששמע כמ"פ מחזו"א, והגר"ח זצ"ל שהוכיח כן מפ"ז דפרה מי"ב, דצרכי הגוף לצורך ת"ת נחשב כלימוד תורה ממש, וכן אמר הגר"י אדלשטיין זצ"ל בשם הרב מפונבז' על ויקץ יעקב משנתו- ממשנתו וכ"כ כת"ס שם, ובבד קודש להגר"ד פוברסקי שליט"א בראשית א' דגם ת"ח שעצם מציאותו תורה מקיים כסדר את העולם, והגר"א זצ"ל אמר דלא יתכן שאם יפסיק לצורך מצוה שהוא רצון ה' יגרום לחורבן העולם, הנה למש"כ בשם זוה"ק ושפ"א דמצוה שמתקיים ע"י ת"ח יש לו שם תורה דמחובר לאור התורה, א"כ יש לנו טעם חדש למצוה של ת"ח שיקיים את העולם דכל מצוה שעושה יש לו חלות שם תורה, וא"כ ה"נ במקיים כל דרכיך דעהו שמקיים בזה דברי תורה, ואצ"ל מצד שזה הכשר לת"ת.

לו למשה עי"ש באור החיים הק' ה"נ בענין הולך על גחון אף דנר' כדבר פשוט יש בו עומק לפנים מעומק.

ונר' לפרש בעז"ה העומק בזה, ע"פ מה שהבאנו בתחלת הפרשה בשם הרה"ק מרוזין זי"ע והחת"ס, דבעצם ביום השמיני הי' אמור להיות תיקון השלם והי' הארה של שמיני דלעתיד, אלא שנתקלקל ע"י נחש הקדמוני שהטעה את נדב ואביהוא שנשמתם הי' מעולם התיקון, וסברת משה הי' שכבר הגיע עולם התיקון ולכן רצה שיאכלו שער דר"ח, וכשראה שלא נאכל דרש דרש משה והבין שיש כאן חסרון במה שלא נאכל ונשרף, עד שהסביר לו אהרן שממיתת בניו נראה שלא הגיע העולם לתיקונו, וזה בגרם נחש הקדמוני. וא"כ א"ש דהנחש דכאן הנרמז בכל הולך על גחון הוא זה שגרם למה שדרש דרש משה.

ויש להוסיף דמה ש"ויאפד לו בור" [לעיל ח' ז'] הוא חצי התורה בפסוקים, כיון דאפוד הוא לכפר על ע"ז ונבחים פח: א"כ כשבא משה להלביש את אהרן את האפוד כוון בזה לבטל כל כח אחר בבריאה שנגרם מכוחו של הנחש, ולהביא לתיקון השלם, וכשראה שלא נעשה, "דרש דרש משה בזה" וראה שכח הנחש התערב שוב.

השלמה לפרשת צו

בענין אי שייך כל העוסק בתורת כאילו קיים, בשאר מצוות:

הראני ידידי הג"ר טובי' שפיגל שליט"א דברי תנא דבי אליהו רבה פרשה כ"ט אחרי חטא המרגלים שנגזר על כלל ישראל שלא להכנס לא"י ויתאבלו העם מאד כתב שם "באותה שעה אמר לו הקדוש ברוך הוא, משה, לך ורצה אותן עניים שכבר יצא לבם מעליהם, אמר לפניו, רבונו של עולם, במה ארצם, אמר לו, לך ורצם בדברי תורה, כי תבואו אל ארץ מושבותיכם וגו' ועשיתם אשה לה' [וגו'] והקריב המקריב קרבנו לה' וגו', [במדבר ט"ו ב] ושמע ידידי הנ"ל מפי הג"ר משה שמואל שפירא זצ"ל שהעיר דאיך דוקא כעת שנגזר עליהם ליכנס לא"י ילמד אתם פרשיות אלו בעוד שהיא שייכת דוקא לבאי הארץ, הלא זה כמלח על פצעים? ומה עוד שיהי' להם זה כנחמה? והוכיח מזה מה זה עם ישראל ומה זה כח התורה, כשמשה רבינו אמר שיעור על פ' נסכים נעשו כ"כ שקועים בתורה עד ששכחו מה שנגזר עליהם דכשיש תורה מתמלאים בכזה שמחת התורה ושוכחים כל הגזירות. עד"ז בפ' זיקוקי דנורא על תנב"א דדברי תורה משמחי לב, והוסיף שם דלימד אותם דוקא נסכים וחלה דלא

שירת דברי זכרון למו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל התורה

דברי זכרון למו"ז הגה"צ רבי יעקב

סניידערס זצ"ל

הנה בכ"ד ניסן היה היארצייט של מו"ז זצ"ל אב"ד באזל, וכשנפטר הי' זה בשנה מעוברת שהיה בין פרשיות אחרי קדושים והפסח ג"כ הפסיקה בניהם, ואמר עליו מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל בהספדו לפני מטתו "דלכן נפטר בין פ' אחרי ופ' קדושים ופסח באמצע דאחרי מות שני בני אהרן וידום אהרן, אחרי מות בני משפחתו הראשונה, ואח"כ בא פסח גאולה בחי' גאולה מצרות המלחמה, ולאחרי' קדושים תהיו חיים של קידוש השם, שהחכמה הוא לחיות חיים של קידוש השם" ממילא נרחיב קצת בדרכיו הגדולים ויהי זה לע"נ.

וכיון שבפרשה שלנו עסקנו בסוגיית וידום אהרן, והוא הי' מיוחד מאד במדה זו, נעסוק גם בדרכיו הקדושים בענין זה.

ונקדים קצת רקע מספר זכר זאת ליעקב לאאמור"ר שליט"א [ומקונטרסים שונים שהדפיס לאמור"ר במשך השנים] עי"ש בהרחבה גם רוב הדברים שיובאו להלן הוא משם.

זקיני נולד לאביו הג"ר בנציון זצ"ל שהי' בנו של הג"ר יעקב זצ"ל³⁵ [בן ר' מרדכי ואסתר בת יעקב שמנו"כ בלונדון]³⁶ שהי' מתחלה תלמיד מו"ז הגרי"ד הלוי מוירצבורג זצ"ל ואח"כ ממרן הכת"ס זי"ע ושמה שידכו רבו לבת אחיו של המהר"ם שיק זי"ע הג"ר אשר שיק זצ"ל ויש תשובות אליו במהר"ם שיק. והי' לאב"ד ק"ק ראאב באונגריין. הי' גדול מאד גם בנסתר ואמר שמרגיש עצמו תלמיד אריז"ל ונפטר באמת בה' אב יארצייט אריז"ל. [כתבנו אודותיו בהרחבה בפ' דברים]

בנו הג"ר בנציון זצ"ל הי' ממלא מקומו בראאב, למד אצל השבט סופר והי' חתנו של הג"ר דוד פרידמן³⁷ זצ"ל אב"ד צעהלים³⁸ שהי' חתנו של הג"ר מנחם כ"ץ

³⁵ מו"ז נקרא על שמו, וסיפר שאחרי פטירת זקיני הי' כולם מחכים ועושים חשבונות שילד תוך שנה לפטירתו שיהי' נקרא על שמו, והיו עוד כמה ילדים שנקראו אז יעקב, יעקב גרינוואלד, ויעקב גרינצווייג מלונדון. עוד סיפר שאביו הגר"צ הי' אומר לו ששמו כשם יעקב אבינו, יעקב בן רבקה, ואביו בנציון בגימ' יצחק. ואכן הי' לו תמיד הרגשה מיוחדת בתפלת ערבית, גם שסבל הרבה באיבוד ילדיו במלחמה על דרך הרגשת אביו של יעקב אבינו.

³⁶ מתחלה גרו באמסטרדם וכשר' יעקב הלך לשיבה לא ראה את הוריו עד שהתחתן וביתיים היגרו ללונדון וביקר אותם שם, ומו"ז זצ"ל כשהגיע ללונדון הי' אומר שצריך להיות קברים שלהם באיזה מקום ואינו יודע איפה אבל לאחרונה נמצאו בעז"ה ע"י השתדלות אחי ר' בנציון נ"י. ר' יעקב נקרא ע"ש סבו ר' יעקב שהי' עדיין בחיים שכן הי' המנהג באמסטרדם.

³⁷ הי' אוהב לקרוא לעצמו איש שלום- מו"ז זצ"ל.

³⁸ מתורתו נדפס בספר שלמי דוד לאאמור"ר שליט"א. הי' המוהל של מו"ז ר' יעקב זצ"ל. והקוואטער הי' ר' שלמה געשטעטנער זצ"ל.

זצ"ל תלמיד החת"ס³⁹, גם הוא הי' גדול מאד בנגלה ובנסתר, ונפטר בדרכו לאושוויץ. חתנו הי' הג"ר יונתן שטראסער זצ"ל אב"ד טאקיי. גיסו הי' הג"ר יששכר שלמה טייכטאל בעל משנה שכיר הי"ד, והג"ר מרדכי רוטנבערג זצ"ל אב"ד אנטוורפן.

בנו מו"ז הג"ר יעקב זצ"ל למד אצל הגה"ק ישעי' זילברשטיין זצ"ל בעל מעשה למלך בווייצן⁴⁰ וש"ב הגה"ק רבי יואל פעלנר זצ"ל באוהעל. נשא בזיווג ראשון לבתו של ראש ב"ד פרשבורג הג"ר דוד וועסעלי זצ"ל⁴¹ ועל שלחנו ישב 9 שנים והרביץ שם תורה,⁴² וכיבדו אותו שם מאד, ובימים נוראים כיבדו אותו להתפלל שחרית ב"שיעור שטוב" של החת"ס וזה לא הי' דבר קטן,⁴³ והגאון בעל שבט הלוי זצ"ל הכירו משם והעיד עליו גדולות ונצורות ואמר שהי' אז עדין לגאון ולתפארת כאחד מגאוני הדור ומנהיגי' אמנם מחמת קושי הזמן בימי מלחמת עולם השני' נחלשו כוחותיו, וכן העידו ילידי פרסבורג⁴⁴ שבזמנו הי' ידוע שני ת"ח מופלגים בפרסבורג שהיו מיועדים להיות מגדולי הדור ה"ה בעל שבט הלוי ומו"ז זצ"ל, עוד שמעתי, שלפני

³⁹ מתורתו נדפס בחי' ר"מ כץ מפרוסטיץ להג"ר טובי' יואל שטיינער זצ"ל. ובפרשת כי תשא הרחבנו אודות דביקותו ברבו מרן החת"ס.

⁴⁰ הוא הי' מהבחורים המיוחדים שרבו הי' לומד אתם כל ליל ש"ק.

⁴¹ מתורתו נדפס בספר שמן וורד לאאמור"ר שליט"א.

⁴² העיד הרב ישעי' פליישמן מילידי פרסבורג שבעירו הקפידו רבים ללמוד דף היומי, ובכל ערב הי' נראה בעיר המחזה המרהיב כאשר כל התניות והעסקים היו נסגרים על מנעל וברית ורובם ככולם היו הולכים לעשרות בתי המדרש בעיר להשתתף בשיעורי תורה הי' זה חק ולא יעבור. ברבים למדו כולם דף היומי, וכך גם בבית המדרש שלנו צעירי אגודת ישראל היו לומדים בצורה רצינית ויסודית את הדף עם הראשונים, המג"ש הי' ר' יעקב סניידערס זצ"ל חתנו של הדיין הגה"צ ר' דוד וועסעלי זצ"ל ולאחר שלמדנו מסכת אחת היינו הולכים להבחן אצל הדיין. לימוד הדף ביומי נחשב אצלנו לימוד רציני כמו שאר הלימודים, לא הי' דרשו כמו היום אבל בפירוש היו צריכים לדעת את הדף היומי שלמדו זה לא הי' לימוד שטחי. עכ"ד הרב פליישמן. וכן לאחר המלחמה בבאזעל המשיך למסור שיעור דף היומי [אחד ממויחדים בשיעור הי' בעה"ב תלמיד חכם הר"ר מנשה קרויס שהי' מתנצח עם מו"ז הרבה]

⁴³ כן אמר הג"ר שמואל עקיבא שלעזינגר שליט"א משטרסבורג [אביו של הג"ר ישראל דוד שליט"א] בהספדו עליו.

⁴⁴ פעם כשדרש בביהמ"ד תורה עץ חיים בלונדון והי' שם רבי בצלאל שטרן אמר לר' פסח הירשער זצ"ל [אביו של דודי ר' שמעון הירשער שליט"א] שלפני המלחמה היו סבורים שיהי' לא' מגדולי הדור אבל עינני המלחמה עצרו אותו. וכן הר"ר שלמה שטרן ז"ל סיפר שראה הברל גדול במו"ז מלפני המלחמה שהי' אז הרבה יותר לעבדניג ואחרי המלחמה נהי' יותר שקט.

[ובאמת מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל הי' לחידוש גדול בדומנם שלא הי' מושג של כוללים היו כל האברכים מוכרחים לצאת ולעבוד ובדרך כלל רק בני רבנים היו יכולים להרשות לעצמם להשאר בלימוד אחרי החתונה אולם מרן הגר"ש הגם שאביו לא הי' רב נשאר בלימוד ותעלה להיות גדול הדור והעיר אאמור"ר שליט"א דלמה שהובא לעיל שבפרשבורג היו כולם לומדים דף היומי ברצינות עם ראשונים והיו שגם נבחנו ע"ז אצל הדיין מובן שגם הבעה"ב הי' תלמידי חכמים, וא"כ מובן שלא הי' צורך כ"כ לכוללים, וגם מובן מה שהיו איזה בעה"ב האנגרים אחרי המלחמה שלא הסכימו שבנם ישאר בלימוד שהי' אפשר לעבוד וגם להיות ת"ח, וכן הי' אחד כזה שלקח אחד מגדולי ראשי השיבות לדין תורה אצל מורנו הגר"ד פאדווא זצ"ל על שמשכנע את בנו לישאר בלימוד, אבל כפי צורת לימוד דף היומי היום קשה יותר להיות ת"ח ומובן יותר הצורך לכוללים]

שירת דברי זכרון למו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל התורה

שנים רבות הלך דודי הגה"צ ר' בניציון סניידערס שליט"א אב"ד באזל, אל מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל ובשמעו בן מי הוא, אמר שבעצם הי' הוא צריך לעמוד ושישב דודי במקומו כיון שהוא בנו של מו"ז זצ"ל.

אח"כ נעשה רב ק"ק קישקארש⁴⁵ עד שנות המלחמה שנת תש"ד שאיבד את זוגתו ואחד עשר ילדיו, ניארציט שלהם י"ב תמוז ובכל ריכוזי המחנות הי' הוא המחזק לכולם, אחרי המלחמה נשא את זקנתי בזוו"ש ונעשה רב בק"ק באזל עד יום פטירתו כ"ד ניסן תשד"מ.

והנה לא נאריך עכשיו בגדלות תורתו ובקיאותו בנגלה ובנסתר⁴⁶ אשר אפשר בזה לעיין בס' זכר זאת ליעקב, והעיקר מה שארצה להביא, הוא קצת מדרכיו הקדושים. וחזקו עלי דבריו של הרב מרדכי לעווין שליט"א שהושפע רבות ממנו בהיותו במלון שלו בארוזא בשווייץ והפליג מאד במעלת מו"ז, עד כדי כך שאמר לי בלשון הפלגה "אל תספר לילדים בענין יציאת מצרים רק על רב סניידערס" היינו דמו"ז הי' התגשמות מופלאה בחוש בענין אמונה ובטחון הנלמד ע"י סיפור יצ"מ.

*מחזק אחרים במחנות עבודה

הנה במשך המלחמה הי' בעיקר במחנה שטראסהאף⁴⁸ בהמחנות שהי', חיזק מאד את כולם והי' משריש אצל

⁴⁵ סיפור הר"ר עקיבא קליין מקישקארש וכעת בפתח תקוה, שהקהלה דשם עשה תנאי שידרוש בהונגריה ולכן הי' מועמד אחר [הרב וואכטל זצ"ל תלמיד הרב משאפראן] שלא רצה לבוא, אכן מו"ז כן הסכים לזה, [כבר הארכתי בפ' דברים בהיתר מיוחד שנתן מהר"ם לשיק לר' יעקב סניידערס הראשון] ולכן הי' אלה מן הקהלה שנפרדו קצת ועשו מנין לעצמם, אבל אחרי שנה כבר נתרשמו והתפעלו כ"כ מאישיות הגדולה והיו כולם ממעריציו ואוהביו. אולם יש לציין מה שסיפר הר"ר אברהם שישא זצ"ל דאמנם אירע איזה יום חג של הגוים שהי' צריך לדרוש בכבוד המלכות ודרש בהונגריה ואח"כ אמר לבני קהלתו הלא כבר קיימתי תנאי הרבנות ויותר לא אדרוש בהונגריה. עוד הי' לו שם ישיבה קטן, וגם מידי יום נתן שיעור גמ' תוס' לבעלי בתים, וכן בשבתות אחה"צ ובין שחרית וקה"ת שהי' בנפרד אמר ד"ת הרבה פעמים מרש"ר הירש, וכן סעודה שלישית הי' בבית המדרש ושר את השיר ששר מרן החת"ס.

⁴⁶ סיפור הגה"צ המקובל ר' חיים ארי' אולנר זצ"ל על שבחתונת בנו ר' אברהם יהושע זצ"ל עם בתו של מו"ז, כפל ושילש מו"ז בדרשתו כמה פעמים הפסוק זה היום עשה וגו' והי' נראה שאמר אותו דבר אבל באמת היתה כוונתו לכמה בחינות עמוקות, גם סיפר שפעם טיילו סביב איזה נהר ודיברו כמה דברים עמוקים, ונשאל ר' חיים ארי' אז בענין ידיעת מו"ז בנסתר, והפליג מאד בדיעותיו ואמר שידע כל היסודות וכו' אף שלא הגיע מסתמא לפרטים בכוונת הרש"ש, גם ראיתי בספר קבלה קהלת יעקב שהי' שייך לו רשום בו הרבה הגהות.

⁴⁷ בשיעור יומי שלו בימי הספירה לפני תפלת ערבית הי' מדבר בענין הספירות העליונות בצורה פשוטה.

⁴⁸ הי' זה ארבייטסלאגער [-מחנה עבודה] לעומת אושביץ ועוד שהיו טויטן לאגער [מחנה שהיו הורגין] ובתור רב העיר נלקח ראשון ונשלח בסוף לאותו מחנה לעומת משפחתו שרק נלקחו יותר מאוחר והגיעו לאושוויץ. ושם אתו במחנה גם מבני קהלתו, ר' יחיאל דוב מענצער ר' ישעי' סאבולץ ר' מרדכי אברהם ווייס גב' שטרן אמו של הג"ר שמואל אליעזר שטרן שליט"א, שם העסיקו אותו בעבודת אדמה ליקוטי תפוחי אדמה דשה ומו"ז עבד בחריצות בכל מקום, המפקד שלהם מסביבות שאפראן התנהג אתם בהגינות, ומצבם יחסית הי' די טוב, בר"ה ויו"כ פטרו כולם מעבודה ואחרים קיבלו רשות גם לשבתות, סידורים

כולם שהכל הוא רק עראי ולא נשאר כאן, ולכך פסק להלכה שלא יגידו במחנות "מגן אבות" כדי להשריש שאין דעתם לקבוע כאן מקום, וגם בימי הסוכות לא הניח לילך לסוכה רק בלילה הראשונה ואף שהיו מפקקים בזה, הי' כוונתו להורות שבוטחים בה' שגם הקבע שלהם עראי הוא. ובכלל הי' רגיל לומר דלכן לא מצינו שם מיוחד בחז"ל על "יארציט" להורות כי אי"ז דבר של קיימא כי מאמינים אנו בתחית המתים.

הי' לו שם גמרא יחידה מס' מנחות שקיבל מוויין ולמד בחברותא ועם אחרים גמ' זו כמה פעמים, והעיד הרב אברמוביץ שהי' מו"ז לומד אתם כמו בזמן היוונים שהי' מחביא הדברי תורה בתוך ספר של שירים שאם יבואו המפקדים יראה שלומד אתם שירים. גם בליל ש"ק שרו זמירות כמה שעות כאילו היו בביתם, גם חיבר שם שיר תקוה והי' מנהל הרוחני והמורה דרך.

עוד סיפר ר' ישעי' רויזנבערג⁴⁹ שזוכר מתקופת שהותו בא' המחנות שהי' מו"ז שם, וכאשר הגיעו ימי הפורים הי' קורא את המגילה מתוך החומש כי לא הי' מגילה של קלף, והי' מזמר אתם בפורים בניגוני זמירות המשמחים את הלבבות הנשברות והנדכאות מפגעי הזמן.⁵⁰

מאז המלחמה לא אמר מעולם על נהרות בבל לפני בהמ"ז רק שיר המעלות שסבר שכבר נתמלא סאת יסורי הגלות וכבר אפשר לדבר על שמחת הגאולה.

ומחזורים לא הי' להם אבל מו"ז אף שהי' רגיל להתפלל רק מתוך סידור ידע הכל בע"פ, הנשים עבדו במטבח ומו"ז והר"ר זבולון יהודה רייס ז"ל עבדו שם כמשגיחי כשרות, ועוד יותר ראוי לציון שגם הי' להם זמן אפי' ללמוד קיבלו מוויין גמ' מס' מנחות [זה הי' הגמ' היחידה שהי' להם] ושניהם ביחד גמרו עד פסח. לפני פסח בקשו לקבל קמח במקום לחם ומזה אפו להם 22 מצות, וכל אותו הזמן לא ידע מה עלה בגורל משפחתו, ואחרי 11 חדשים חזרו כולם לביתם בקישקארש, ובעזבו את המחנה חיפש שיירי משחקים מן המחנה עבור ילדיו, וגם לזה כסף מאחד לקנות מתנות עבורם, ולא העלה בדעתו שכבר עלו כולם על המוקד הי"ד.

⁴⁹ בהקדמה לספר חינוך בית יצחק עה"ת ומועדים להג"ר יצחק גליק זצ"ל אב"ד שאיא סט' פעטער ח"ב עמ' 16.

⁵⁰ הנה תרגום שיר שנכתב בהונגריה ע"י אחד שמתאר דמות מו"ז במחנה:

"במקום שסחבו אותנו מאת ידידינו,
חי אדם אתנו שנשאר נאמן לאלקיו,
הופעה צנועה מפניו נובעת חכמה,
ראשו לעולם זקוף לא רוצה גאווה רק אמת,
עיניו זוהרים אהבה להנפשות הנכאבות,
לבו טוב ופתוח כל אחד הוא אח שלו,
הוא קורא תמיד להתפלל בבקר ובערב,
משתתף בצער אחרים נוטל כל דאגותיהם,
כמו הפעמונים הקטנים המעטרים הספר תורה,
מצלצלים דבריו את המדוכאים,
מעומק דבריו את הטוב לנו הוא דורש,
כמו זוהרי השמש מבעד העננים,
הוא מתאבל מעומק לבו, אמנם לא בוכה,
אדם חי בתוכינו עבד השם הוא"

מחנה שטראסהאף 1945
יו"ט יחיאל בן יוסף הלוי ד"ר זעקעלי.

שירת דברי זכרון למו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל התורה

קיבל באהבה וברוגע אבדן אשתו וי"א ילדיו

אף שאבד כל משפחתו וזוגתו וי"א ילדיו, מעולם לא התרעם ולא קונן עליהם. והעיד דודי הרה"ח ר' שמעון הירשער שליט"א [יחלימהו ה' וירפאהו] שאף שידוע לו על כמה מגדולי ישראל שאבדו ילדיהם במלחמה, דכשהזכירו ילדיהם היו נרעשים מאד ולא יכלו להרגע, מ"מ זקניו הי' תמיד מאד רגוע ולא הי' נראה עליו כלום מאבדן ילדיו, ולא מחמת שלא חשב עליהם רק הי' מדבר עליהם באופן רגוע, ופעם ביקש ממנו לעזור לו להכין שיעור כיון שהי' ק' לו לראות, ובאמצע אמר לו קושיא, וא"ל זה מגיסך "מרדכי מנחם" ולא ידע על מי הוא מדבר, ואמר ברוגע "זה גיסך שאתה לא מכיר, אנחנו מאמינים שמש"ח קומט שוין ער איז שוין דא ואז תכיר אותו". כן ישב אצלו פעם בסדר ליל פסח, והתחיל לדבר על גלות מצרים ואמר "אני גם רוצה לספר על גלות שלי", וסיפר שכשהי' בדרך לאוישוויץ נעמד הרכבת וחילקהו, שהחליטו שחלק מהרכבת יחזרו לשטרסהאף, כיון שהיו צריכים שם עובדים, ובשעת עמידת הקרון הסתכל מן החלון ובמקרה נסתבב שהקרון שלו עמד מול הקרון של החלק השני של הרכבת, וראה דרך החלון את אשתו הראשונה הי"ד עם תינוק פחות משנה יושבת ברצפה, ואמר "ארן לאנג איז דיין בילד נישט ארויס פון מיין געדאנק" [שנים רבות שהציור הזה לא מש מזכרוני] ופחד דודי שמעתה יתחיל לבכות על כל מה שאבד, אבל פתאום נשתתק במחשבתו ודפק על השלחן ואמר "מען דארף אננימען דאס וואר רצון ה'" [-] אנו מקבלים הכל שכך הי' רצון ה' דהי' ממש בבחי' וידם אהרן שקיבל הכל בשתיקה ובלי קושיות ותירוצים, עד כדי שהי' כסדר רגוע ובשמחה. ומו"ז הג"ר בנציון זצ"ל בהספידו הדגיש ענין זה מה שקיבל הכל בתמימות ושאל פעם לא נאנח ע"ז, רק בתפלת נעילה כשעבר לפני התיבה וכמנהג אשכנז אומרים "אבינו מלכנו" פסקא פסקא אז השתתף נפשו ב"עשה למען הרוגים ע"ש קדשיך" "עשה למען באי באש ובמים עק"ש", עד כי אבן מקיר תזעק, ופי' מו"ז זצ"ל דאז הי' השליח המתאים לתבוע זכותם עבור כלל ישראל מפני שהוא קיבל רצון ה' בשלמות.

והג"ר נתן גשטטנר זצ"ל בהספידו אמר עליו ע"פ מדרש ר"פ נח עה"פ איש צדיק היה דכל מי שנאמר בו היה ראה עולם חדש, נח אתמול אבנים שחקו מים וכו' ואח"כ אמר ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה עי"ש כמה דוגמאות והביאור דכשורוצים להכיר מהותו של אדם הנה כ"ז שלא בא לידי נסיון אין הוכחה על מהותו, אף שהוא צדיק עכשיו אולי אם יתהפך הגלגל יעזוב את צדקתו, אבל מי שבאו עליו כל מיני תהפוכות וראה עולם חדש שנשתנה עולמו ואעפ"כ עומד בצדקו ה"ז צדיק גמור וכן העיד הקב"ה בנח שתמיד נשאר צדיק

מזה שגם אחרי שאיבד כל עולמו ומכיריו נשאר בצדקו ולא התרעם וכן שאר הדוגמאות שכ' שם במדרש, והי"ל על מו"ז שהי' לו י"א ילדים קודם המלחמה ונהרגו כולם ע"י הרשעים ימ"ש ואח"כ זכה לראות עולם חדש, ומ"מ נשאר תמיד בצדקו וכל ימיו אף שהי' שרוי בצער לא מש מאהלה של תורה והרבצתה והי' בבחינת צדיק תמים בדורותיו בשני הדורות שראה קיבל הכל באהבה.

הי' רואה הכל באופן חיובי ולא ראה שום דבר רע, גם בנשבר או נשפך משהו הי' אומר "לששון ולשמחה", הי' שמח עם כל אחד בשמחה שלו, הי' מאד נורמל גם אחרי מה שאבד כיון שהי' חי בעולם אחר בעולם של אמונה.

*קנאות לשם שמים

בעקבות היותו מרבני אונגריין קיבל מאבותיו ורבותיו עד מרן החת"ס גודל ההתנגדות והקנאות לכל דבר שיש ריח ריפורם והשכלה, ועמד ע"ז בכל עוז, ולדוגמא סירב בתוקף ליכנס לכל ביהכ"נ שהי' הבימה באמצע ⁵¹ ואסר גם לילדיו ליכנס לשם, וכן הי' אין די אנדערע געמיינדע [-בקהלה האחרת בבאזל], עד כדי כך שהגם שאחרי אובדן משפחתו במלחמה, לא הרים אף פעם קולו על ילדיו, מ"מ פעם אחת יצא מגדרו וכפי שסיפרה בתו מרת ארלנגר שתחי' שפעם אחרי שהלכה לשחק עם ילדים אחרים באולם של הקהלה השני וחזרה וסיפרה זאת לאביה, הרים קולו וגער בה ואמר לה שאסורה לילך שם. ופעם הי' במקום נופש שהיו חסידים יוצאי גליציה ובשבת עשו מנין בבית פרטי, אבל הכריזו שביום ראשון יעשו המנין בבית הכנסת המקומי, מיד שאל מו"ז אם הבימה באמצע, וכששמע שאינו כן, סירב בתוקף לילך שם, והתווכחו אתו שהרי הרב מיאסלא ועוד כן נכנסו לשם, [רבני גליציה לא הקפידו כ"כ ע"ז] אבל הוא באחת לא רצה ליכנס אף שיתבטל המנין ואכן התבטל המנין עבור זה.

בחתונת בתו הגדולה שתחי' להגה"צ ר' אברהם יהושע ארלנגר זצ"ל לקח לעצמו רוב שבע ברכות אף שהי' כמה רבנים, כיון שהי' רב אחד שלא רצה לכבד וגם לא רצה לביישו. גם הקפיד לא ילך לחתונה שישבו אנשים ונשים מעורבבים, ופעם עשה איזה בעה"ב חתונה כזה מחוץ לעיר, ומו"ז הגיע לחופה והבעה"ב התחכם להחביא את מעילו כדי שלא יוכל לשוב לביתו, אבל מו"ז לא הי' איכפ"ל ושב לעירו בלי המעיל, ומזה הבין הבעה"ב עד כמה בנפשו הדבר ומאז הקפיד לא לעשות חתונה כזה.

⁵¹ ע"י שו"ת חת"ס אור"ח סי' כ"ח קרא על ענין זה חדש אסור מה"ת בכל מקום, וידוע דזה הי' אחד הדברים שרצו הריפורמים לשנות ורבני אשכנז הרעישו נגדם ואסרו להתפלל בביהכ"נ שאין הבימה באמצע וע"ע בשו"ת אגרות משה ח"ב אור"ח סי' מ"א וסי' מ"ב דאף דבוראי שיש לעשות הבימה באמצע, אבל בדיעבד אין לאסור להתפלל שם אא"כ שעשו כן בכוונת הריפורמים.

שירת דברי זכרון למו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל התורה

כמתמיה ואז היו עיניו משוטטות, אך בראשו הי' מרחף בענינים גבוהים.⁵⁴

מרוב אהבתו לבריות אף שישבו אצלו אנשים והטרידו אותו בדברים של מה בכך, לא רמז להם שילכו, גם בביתו לא ביקש שום דבר באופן ברור רק "אילו הי' משהו מדבר זה הי' טוב."

*רושם חזק ואפילו על גוים

עשה רושם חזק על כל מי שראה אותו, וגוי שגר בשכונתו סיפר שמעולם היה רוצה לגשת אל הרב ולדבר אליו, אך נרגש ממראהו ונפחד, ופעם אף התאמץ וניסה בכח אבל בסוף פחד והתרחק.⁵⁵ ופעם קראו אחריו ילדים גוים בשם שמכנים אחד האנשים של החגאות שלהם ואח"כ באו הורי הילדים לבקש ממנו מחילה.⁵⁶ ושמעתי מפי אברך יליד א"י, שראה מו"ז פעם אחד בילדותו בסידור קידושין כאן בא"י, ועשה עליו כזה רושם חזק, עד שדמותו לא מש מזכרונו עד היום. עוד סיפר הר"ר ש"ר ארצל בר"ע שנכנס פעם אחת לבית

⁵⁴ שמעתי מאמי מורתי שתח"י שכן הי' אומר לה אמה זקנתי הרבנית דבורה ע"ה כל יום לפני לכתה לבית ספר "וואס זאלסטו דענקן? "הקב"ה". [על מה תחשוב? על הקב"ה?] ותמיד חשבה שזה נארמאלע זאך. [דבר רגיל] ופעם הזהיר המורה הגוי לרודי הג"ר בנציון שליט"א לבל ישכח לעשות שיעורי בית ולכן לא יסיח דעת מזה כל הזמן, ענה לו רודי "איך אני יכול כשאמי הזהיר אותי שלא אסיח דעת מהקב"ה???"

⁵⁵ כבר מצוה של נכדו הג"ר יהודה יחיאל שליט"א בן הגה"צ ר' אברהם יהושע ארלנגר זצ"ל, אחרי שדרש הבר מצוה בענין שליחות לעכו"ם וקטן, דרש מו"ז שזה דבר נפלא שגוי יכול לעשות מעשה מצוה, וזה רמז דבאמת כל העולם שייך להקב"ה אלא שבחר בנו כמ"ש והייתם לי סגולה מכל העמים, ולכן אנו אומרים כל יום וע"כ נקוה לך וכו' לתקן עולם במלכות ש-ד-י [הי' אומר כן בדל"ת ולא כמנהג העולם שאומרים שק"י בקו"ף] וכתוב וְנָלֹךְ גוֹיִם רַבִּים אֶל ה' בַּיּוֹם הַהוּא וגו' [וזכריה פרק ב פסוק טו] מבואר דרצון ה' שכל הגוים ישובו אליו ולכן הם כבר יכולים עכ"פ לעשות מעשה מצוה, ולכן בעניני שליחות נזכר גוי עם קטן, לרמז שכמו קטן עומד להיות בר מצוה ה"נ גוי עומד לשוב אל ה'. [הזכיר שגוי בנה המעקה בבית הקהלה בבאזעל רק המכה בפטיש עשה יהודי ועשו ברכה] ולכן בעניני שליחות נזכר גוי עם קטן, לרמז שכמו קטן עומד להיות בר מצוה ה"נ גוי עומד לשוב אל ה'. עוד אמר שלא נסתפק בזה שאנו מקווים לתקן עולם במלכות ש-ד-י רק עלינו מוטל לקדש שם שמים ונהי' דוגמא לכל הגוים שיראו ויכירו אחדות הבורא, ורואים גם היום אצל יחידים מהגוים שאכן מתפעלים אם מתנהגים בדרך קידוש ה'.

⁵⁶ אמי מורתי שתח"י סיפרה שהיתה בכיתה אחד עם גוים, וילד אחד גוי שהיו קוראים שטעפאן, הי' מציק לה במיוחד, גם כשהי' רואה שיש לה אבא זקן היה מתלוצץ שהוא סבא שלה, וגם קראה לו השם שקוראים הגוים לסמל החגא שלהם, וכשגדלתי והי' אמי מורתי רוצה לתת דוגמא לגוי רשע המציק, היתה משתמש בשם שלו, והנה לא יאומן כי יסופר לפני שנים אחדות התקרב אותו גוי ליהדות והתגייר ולמד עם דודי הג"ר אשר דוד סניידערס שליט"א ודיבר גם עם אמי שתח"י והתאונן והתחרט על מה שעשה בילדותו, עוד סיפר שהי' לו ילדות קשה שאמו היתה חולה נפש ואביו הכניס אשה אחרת לדאוג עבורו וסבל מזה, [ופירשה אמי דמסתמא כל מה שעשה הי' מחמת קנאה שלא הי' לו בית טוב, וכן תמיד יש ללמד זכות על ילדים המציקים שמסתמא יש להם קושי בבית] ואכן כיום שקרא על תולדותיו והנהגותיו של מו"ז יצא מכליו מרוב התפעלות, ודמותו משפיע עליו רבות עד היום. ומזה יש לקחת מוסר גדול לכל מה שאנו סובלים מן הגוים בגלות שעוד יבוא יום ויתקיים מקרא שכתוב "אֲשֶׁר יִתְּנוּקֵי עֲשָׂהָ אֲנָשִׁים מִפֶּלַל שְׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהַתְּזִיקוּ בִּקְנָה אִישׁ יְהוּדִי לְאִמֹר נִלְכָּה עִמָּכֶם פִּי שְׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם" [וזכריה פרק ח פסוק כג].

גם הקפיד לא לילך אפי' תחת צל של בית תיפלה של גוים [כנסיה] עפ"י המשנה ע"ז מח: דלא ישב בצלה של ע"ז. והוסיף להקפיד לעבור בצד שני של הכביש שהי' בו תיפלה. וכן אם הי' חנות של יהודי שהי' פתוח בשבת הקפיד ג"כ לעבור לצד השני.

דייקן בדבריו

הי' מאד מדייק בדבריו, גם בדבר שאינו נפק"מ למעשה, וגם חשש לענין ברית כרותה לשפתים, [מו"ק יח. סנהדרין קב.] כמו כשהי' אחד אומר לחבירו שרוצה לקום מלפניו "בלייבען זי זיצען" שישאר לישב, דמשמע כאילו שישאר לישב כך לעולם, ואם משהו א"ל כך הי' אומר "ח"ו". והי' מדקדק לא לומר ע"פ "דין" רק ע"פ "הלכה" שלא לעורר דינים [כזה מובא במנהגי חת"ס⁵²] הי' מעורר מה ששגור בפי ההמון "כבוד האחרון" או "זיין לעצטע ווינטש" [בקשתו האחרונה] דלא מתאים עם האמונה בתחיית המתים. דייק שלא לומר "זיך אפשיידן" [-להפרד] בלי להוסיף "מכם" דמ' פרידה מן העולם והי' גוי אחד שא"ל שרוצה ל"אפשייד" ולבסוף נתפגר. הקפיד על מלת "השקפה" כיון דפשטותו הוא לרעה, הקפיד לקרות "יעב"ץ" ⁵³ ולא "רבי יעקב עמדין" כיון דבאמת לא הי' יליד עמדין [דנולד באלטונא באמסטרדם וכמה שנים אחרי החתונה חזר לשם ורק מס' שנים הי' רב בעיר עמדין וחזר לשם משנת תצג עד שנפטר בא' דר"ח אייר תקל"ו] רק מתנגדיו קראו לו כן, [לא מצאתי מקור אחר לד"ז ובאמת בשער סידור בית יעקב כתוב רק אלטונא] וכך הי' מדת דייקנותו בכל פרט בגמ'.

שויתי וקישור לענינים גבוהים

הי' שקוע כל עת במחשבת שויתי ה' לנגדי תמיד עד שבלכתו ברחוב גם כשלא דיבר בדברי תורה הי' מרמז דברים באותיות הרשומות על המכוניות עפ"י דרכו וכפי אשר קיבל מאביו הקדוש לקשר הכל לדברים גבוהים [ובהקדמה לס' דרכי חיים ושלוש שהגה"ק ממנוקטש הקפיד על המספר הרשום ברכבת] וכמה פעמים אמר ר"ת וגימ' על דברים של מה בכך שעברו אצלו, וזאת היתה כוונתו, ופעמים ראו אותו כמסתכל בעיניים גדולות שנראה

⁵² וכע"ז בס' דרכי חיים ושלוש אות תקצ"ב שלא לומר הנוסח הכ' בסידורים אחר אמירת תהילים, "עד מלאת שבעים שנה" ושם בעמ' קכ"ג שלא לומר עס איז שוין נישטא [-לא נשאר כלום] על מאכלים.

⁵³ סיפר הר"ר בנימין המבורגר שליט"א ראש מכון מורשת אשכנז שזוכר בימי בחורו דיבר מו"ז בא' מדרשותיו בחריפות על השינויים שעשו מדפיסי לעמבערג בסידור הקדוש בית יעקב, והביא דוגמא לדבר חמור שעשו המדפיסים בתפלת שמע קולנו שכ' היעב"ץ דהשמיט איזה תחינות שהעמידו כאן בסידורי תפלות חדשים מקרוב באו, וזו וכיו"ב עזב כדי שלא להוסיף על מטבע שטבעו חכמים כלום, ע"ש והנה באותו עמוד ממש מתחת דבריו התקפים של היעב"ץ הדפיסו אותם תחינות, וקרא מנהמת לבו בצער רב "הגם לכבד את המלכה עמי בבית" עד היום עוד מתנגן באוזני הפסוק הזה באותה צורה שקראו מו"ז. [בדקתי וכן הוא בהוצאה החדשה של אשכול כנר' שכיון שזה מופיע בסידור של"ה וכן מודפס בכל הסידורים לא שמו לב שהיעב"ץ מתכוון לכאלו]

שירת דברי זכרון למו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל התורה

הקיצים ואחרי הפצרות גילה קצת לראשי הקהל, ומה הי' שורש הסבל שלו? הי' זה מפני שבבודאפעסט מסרו לו כסף הרבה להכניסו לבנק בשווייץ, ובבנק בשווייץ התברר שחלק מהכסף מזוייף, והגוי שהי' הפקיד בבנק החליט עבור זה לקחת כל הכסף לעצמו, ואיים על מו"ז שאם לא יבטיח שלא לגלות שהוא לקח הכסף לעצמו ימסור אותו למשטרה על שהביא כסף מזוייף, ומחמת שעדיין הי' עליו פחד המלחמה הבטיח לו, ולא גילה לאיש מה שקרה, וכשבאו המפקידים איימו עליו על הכסף ולא רצה לגלות ועשו לו צרות צרורות וכמה פעמים כמעט רצחוהו נפש, ומסר נפשו שלא לגלות מקום המצאות הכסף כיון שהבטיח, עד שראשי הקהילה עזרו לו להחזיר הכסף, ומו"ז הג"ר בנציון זצ"ל בהספידו עליו הפליג בזה, דזה נורא ואיום אם נסתכל בדורינו אנו, שכמה וכמה שידוכים לא היו מתבטלים בגישה כזאת לשמור ולקיים דברו, ואולי רוב גיטין לא היו נצרכים לו היתה הגישה שהבטחה צריך לקיים עד כדי מסי"נ ובזה נכרת ירידת הדורות. וזה הי' ג"כ בחינת וידם אהרן.

הנה אחר הרבה שנים הכירו באלו שרדפו אותו שנשתנו פניהם לרעה.

בחורף האחרון לחייו כשהי' במלון גרינדלוואלד, בא' הימים הגיע בביהמ"ד יהודי אחד שלא ראהו עד הנה, וניגש אליו מו"ז שאלו מה שמו ומהיכן הוא, והשיב לו בזה הלשון "איך בין פלוני בן פלוני [לא פרט בשמן] און מארגען וועט איר עטוואס דערלעבן" [אני פב"פ ומחר יקרה אתכם משהו"] ויהי למחר הלך עם זוגתו לטייל ברחוב, ופתאום הרגיש שמישהו תוחב לו דבר בידו, ובא לו קול נעלם מאחוריו "אני פלוני בן פלוני" [בלי פירוט שם] וכשסבב עצמו לראות נעלם האיש, וזוגתו שליוותה אותו לא שמעה ולא ראתה שום דבר, בבואו לביתו ראה שזה שטר כסף מסכום גדול, ושאל לבעל המלון ולאורחים אם ראו איש הזר שהי' כאן אתמול, וענו שלא ראו ולא ידעו על איש כזה ויהי לפלא. אח"כ בחודש ניסן סמוך לפטירתו יצא פעם מן הבית לקחת הדואר, ונכנס במצב של בהלה והי' חיוור לגמרי וישב על כסא לנוח, ואמר דכשפתח תיבת הדואר פתאום שמע קול מדבר שוב מפלוני בן פלוני, ומצא בדואר כסף הרבה ולא ראה שום איש. ואחרי כמה ימים נפטר. ומצא אאמו"ר שליט"א בשו"ת נשאל דוד להג"ר דוד אופנהיים זצ"ל ענין כזה שאם אחד שומע קולות כאלו אינו סימן טוב. ואמרו שכנראה הי' זה נשמות מאלו שרדפו אותו על ענין הכסף, ועכשיו לפני פטירתו רצו להחזיר לו הכסף.

הכנסת בבית וגן מקום שלא הכירוהו ומשפעת תואר פניו נעמדו כולם על רגליהם אף שלא ידעו מי הוא.

וסיפר הג"ר דוד מרגליות שליט"א ר"מ ישיבת חדרה שכמ"פ הי' לו הזדמנות לסעוד על שלחנו בש"ק והי' תמיד מעמד מרומם ואם בחול הי' מורגש במחיצתו הרגשת רוממות מיוחדת הרי שבש"ק הורגש ענין זה ביתר שאת וביתר עוז וא"א לו לשכוח באיזה התלהבות דקדושה ורוממות הנפש הי' מקבל פני מלאכי השרת ומקדש קידוש היום ושר את הזמירות. עוד עשה עליו רושם גדול מה שפעם עמד על הפרק מה שהי' יוזמה מחוגי הימין לצמצם את מספר נתיני חוץ ולהצר את צעדיהם ורצו לעשות ע"ז משאל עם, והי' זה עוולה גדולה מבחינה מוסרית, והי' נוגע להרבה בני עמינו שלא היו ילידי שווייץ, ולכן ביקשו ממו"ז שידבר מזה בש"ק שכולם יצביעו נגד היוזמה. והי' זה בש"ק פ' נח ולהפתעת כולם התחיל לדבר בענין הגלות והסמך את דבריו על המדרש במש"כ "ולא מְצָאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף רַגְלָהּ" וגו' [בראשית ח ט] דרומז על כנסת ישראל⁵⁷ שנמשלה כיונה שאין לה מנוח בגלות בין הגוים, ואין חייה ביניהם אלא עראי וא"צ קביעות כלל אלא תמיד יושבת ומצפה לגאולה העתידה, וא"כ אין המשאל עם נוגע לנו וזה לא עסק שלנו כי אנחנו בגלות המר ואי"ז המדינה שלנו, וכל השאיפה שלנו צריך להיות גאולתינו ופדות נפשינו ולכן אף שביחידות מותר להתעסק בזה, אבל מה שייך להביע דעה רשמית בענין זה, דזה כסתירה לכל מעמדינו בגלות וזה מראה כאילו מצאה היונה מנוח לכף רגלה ודרור קן לה.

שמעתי מפי תלמידו הר"ר ישראל נאגר שליט"א שאמר לו מו"ז זצ"ל שכל שיטה בעבודת ה' בכלל ישראל הרי הוא נכונה, חוץ ממי שיש לו השיטה שרק הדרך שלו היא הנכונה.

בחינת וידום בפרשת הכסף

ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של אנשים שפלים, אחרי שנות המלחמה שנתקבל לרב בבאזל סבל כמעט ט"ו שנה יסורים כאלה, אשר במשפחה אמרו ע"ז שבבחינת מה היו יסוריו גדולים מסבלות המלחמה, כיון שבמלחמה הי' צרת רבים, ואילו כאן הי' צרת יחיד באופן שאף לזקנתי לא גילה, עד שלבסוף כבר כלו כל

⁵⁷ במדרש [ב"ר לג ו ואיכ"ר א כט] עה"פ וישלח את היונה וגו' ולא מצאה היונה מנוח וגו', "יהודה בר נחמן בשם ר"ש אמר אלו מצאה מנוח לא היתה חוזרת ודכוותה [איכה א ג] היא יושבה בגוים לא מצאה מנוח, אלו מצאה מנוח לא היו חוזרים, ודכוותה [דברים כח סח] ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח וגו', הא אלו מצאה מנוח לא היו חוזרים" ובמדרש אגדה [בבב"ר] בראשית יא "ד"א היתה היא סימן לישראל, כשם שלא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, כך ישראל לא יהי' להם מנוח בגלות, שנאמר ולא יהי' מנוח לכף רגליך" וגו' [דברים שם].

כבר הזכרנו עד כמה הי' חושש לזילזול יו"ט שני, ותמיד לחם ע"ז. ומה ששמעתי מדודי הנ"ל⁶⁰ שבשביעי ש"פ האחרון שלו זכה להיות אתו, והי' מאד חלש ומ"מ התאמץ בשארית כוחותיו ללכת לבית הכנסת, נולפני הליכתו אמר לבנו שאף שהוא רגיל לעמוד במשך תפלת ערבית כל השנה כמנהגו להראות דהלכה כב"ה נגד ב"ש כ"ז בזמן שעולם כמנהגו נוהג וכן הוי שישב במעריב ליל שביעי ש"פ.

והנה בליל אחרון ש"פ אמר לו זקנתי ע"ה שאין לו להתאמץ ללכת לביהכ"נ הרי כולם יבינו שלא בא מחמת גודל החולשה אולם השיב לה בזה"ל: "אז די חכמים האבען מקפיד געוועזן נישט מזלזל זיין אין יו"ט שני און איך בין נעכטן געווען אין שול וועט זיין דורך דעהם א זילזול אין יו"ט שני" [-חכמינו הקפידו מאד על זילזול יו"ט שני ואם אתמול הייתי והיום לא אבא יהי' בזה חשש זילזול ביו"ט שני-] ולכן התאמץ מאד ללכת כל הדרך לביהכ"נ, ולקח באמת שלשת רבעי שעה [במקום עשר דקות] ואף עבר את הרחוב בצעדים כבדים לשאול בשלום משפחתה של אלמנה יקרה מתושבי העיר.⁶¹

והי' מפרש מה שהמנהג שמזכירין נשמות ביום אחרון ש"פ דאולי זה לקשר ענין יו"ט שני שהיא רק מנהג אבותינו בידנינו עם ענין קישור לדורות הראשונים שהם מסרו נפשם על תורת אבות.⁶²

ויל"פ יותר טעם התאמצות זקנינו, ע"פ מה ששמעתי מדודי הנ"ל להקשות על ברכת שהחיינו שעושין ביו"ט שני [ביום ב' דפסח] דבשלמא שאר ברכות כקידוש ומצה ולולב ושופר י"ל דכן תיקנו חז"ל אבל לענין ברכת שהחיינו הרי תלוי בהרגשת הלב של התחדשות, ואיך יתכן להרגיש התחדשות כשרק עכשיו עברנו יו"ט ראשון באותם מצוות, ובהכרח שחז"ל חייבו את האדם שירגיש כאילו מתחיל עכשיו יו"ט חדש. עכ"ד דודי שליט"א. ולפ"ז פרשתי מה שהתאמץ מו"ז ללכת לביהכ"נ שוב באחרון ש"פ דכלפי אחרון ש"פ זה נחשב כאילו עדיין לא הלך לביהכ"נ בימים האחרונים.

לא בחנם נפטר בספירת גבורה שבגבורה כיון שבגבורה עלאית התגבר על כל צרותיו וסבלו, להיות חזק באמונה ובבטחון בהקב"ה. ושמעתי מפי הגאון הגדול רבי ישראל מאיר ארלנגר שליט"א [יחלימהו ה' וירפאהו] דתמיד יוצא בספירה זו מלת "רנת" ונרמז שפיר על מו"ז שאע"פ שעברו עליו כל הבחינות של גבורה שבגבורה היינו דינים קשים מ"מ הי' חייו בחינת רינה וזמרה.

תמיד הי' מתחזק עצמו בביאת המשיח, ודרשותיו סיים תמיד אחרי שאמר כרגיל "שנוכח לביאת גואל צדק" הי' מרים קולו ואמר "ער קאמט ער קאמט" "הוא בא הוא בא" והי' מורגש בחוש שהוא כבר מרגיש את הגאולה, והי' שר גם הרבה אני מאמין ברגש גדול, ובתקופה האחרונה הי' מאריך גם ביום חול ב"צור ישראל" כניגון של שבת, והי' מגביר קולו מאד בקול חנוק בדמעות, וזה עדיין מצלצל היום באזני השומעים, ומ"מ שמעתי מפי דודי הגה"צ ר' בנציון סניידערס שליט"א אב"ד באזל⁵⁸ שאם הרגיש מו"ז שהבעל תפלה רוצה לסלסל בקולו בצור ישראל התאפק ולא הרים קולו. [וזה כוחו של יר"ש ובעל מדות אמיני שגם כשיש לו הרגשים גדולים של רוחניות שרוצים להתפרץ מ"מ יודע להתאפק כשזה על חשבון של אחרים]

ובענין זה שמעתי מפי הג"ר מאיר מארקאוויטש שליט"א דיין בק"ק סאטמאר לונדון שהוא גדל בשטרסבורג, וזוכר כשהי' ילד שאביו שמע על מו"ז על צורת אמירתו צור ישראל והחליט שצריך לשמוע את זה, וקנה כרטיס נסיעה לבאזל, וכיון שלא הי' לו מכרים שם שכר חדר במלון שם כדי שיוכל להיות בבוקר מוקדם בשחרית, ואכן נתפעל מאד מהצור ישראל, ומיד אחרי התפלה לא ניגש לשום אדם רק חזר הביתה, והג"ר מאיר עוד זוכר ההתפעלות שהי' לו מזה. והוספתי דכן הוא צורת ערליכע יוד של פעם ששווה לו לנסוע נסיעה ארוכה ולשכור חדר במלון רק כדי לשמוע צור ישראל הנאמר בגעגועים.

*כח ברכה לבעל תפלה

הי' מתפלל לפני התיבה ביוהכ"פ בכל נדרי ונעילה⁵⁹ ובאנעים זמירות הי' התעוררות עצומה, וסיפר הר"ר יצחק [יושטין] מאיר שליט"א ש"הרב אמר לי בשם חמיו הג"ר דוד וועסעלי זצ"ל שיש כח לבעל תפלה ביוה"כ כמו כה"ג מכח הציבור, ולכן יכוון על בתולות שימצאו זיווגם וכמה פעמים כבר הי' אוחד לפני הנני ממעש והזכרתי שמות הן לזיווגים הן לזש"ק ואכן ניוושעו, וכמה ימים לפני פטירתו כשעברנו דרך בירקנשטראססע, אמר לי הלא היית לי לעזר הרבה שנים, הנני מברכך שיהי' לך הכח לברך בזכות היותך שליח ציבור והוסיף שיש לצרף שם הרחוב שאנו הולכים בו בירקנשטראססע ע"ש "ב[י]רכה". ואכן עד היום מוכן הרב יצחק הנ"ל לברך לכל מאן דבעי מכח אותו ברכה.

⁵⁸ כשזכיתי לשהות במחיצתו יו"ט פסח תשפ"ב.

⁵⁹ הי' מספר בשם סבו הג"ר יעקב אב"ד ראבב שמוצאו הי' מאמסטרדם ששם הי' המנהג שכשחזרו הביתה בליל יו"כ היו יושבים לשולחן ערוך עם מעדנים והיו מסתכלים בו קצת ונעמדו וכ"ז כדי שירגישו התענית.

⁶⁰ וכ"כ בזכר זאת ליעקב עמ' ס"ט.

⁶¹ זכר זאת ליעקב שם.

⁶² זכר זאת ליעקב עמ' קכ"ה.

שירת דברי זכרון למו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל התורה

בכל מקצועות התורה וע"כ נעשה לאיש הקבלה של דורות הקודמים. ע"כ דברי מו"ז זצ"ל.

ונסיף על דברי מו"ז זצ"ל דידוע הביטוי "אחרי מות קדושים אמור" היינו רק אחרי מות הקדושים מדברים בשבחם, וי"ל דכ"ז שהם נמצאים אתנו מתקשרים אליהם ע"י שרואים אותם ומדברים אתם, אבל אחרי מיתתם עיקר ההתקשרות עליהם הוא ע"י שמדברים עליהם ועוסקים בתורתם ובדרכיהם, גם עצם זה שמפליגים בדרכיהם ושיש כ"כ ירידת הדורות זה גורם השתוקקות לדמויות הוד כאלה ועי"ז מתקשרים להם, וכמו שנרחיב בעז"ה בתחלת פר' אחרי דפעמים צורת ההגעה לקדושה הוא בעצם הריחוק וממה שא"א לבוא שם בכל עת, ה"נ עצם ההרגשה שאנחנו כ"כ רחוקים מהם עושה שנהי' מקושרים אליהם.

יהא זכרו ברוך

אמר מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל בהספידו עליו, דמורגלים בהספדים להזכיר אבידת הדור שנאבד מאתנו אדם זקן, והיינו שנאבד דור אחד אם נחשוב דור כעשרים או שלשים שנה, אולם בזמנינו יש גבול אחר לגמרי, הוא בין איש לפני המלחמה ואחרי המלחמה, ע"פ מה שהק' הג"ר יחזקאל אברמסקי זצ"ל מי שם הגבול בין תנאים לאמוראים, ראשונים ואחרונים, ותי' דעקירת מקום ותוקף הצרות גרמו לירידת כמה דורות בבת אחת, דנשכחו כמה קבלות איש מפי איש, ולכן יש כמה מקומות שמחשיבים הגאונים שדבריהם דברי קבלה כיון דלא נעקרו ממקומם, וכן אנו חיים בתקופה של ירידת דורות הרבה ע"י קהלות ישראל שנעקרו ממה שהיו במקום אחד מאות בשנים, ומי מאתנו זוכר בדיוק מנהגי אותם מקומות, לפ"ז נבין כאן גודל האבידה שהמנוח שימש מנעוריו אבותיו ורבותיו מתלמידי תלמידיו של מרן החת"ס, והי' מדקדק מאד לזכור מהנהגות שלהם

